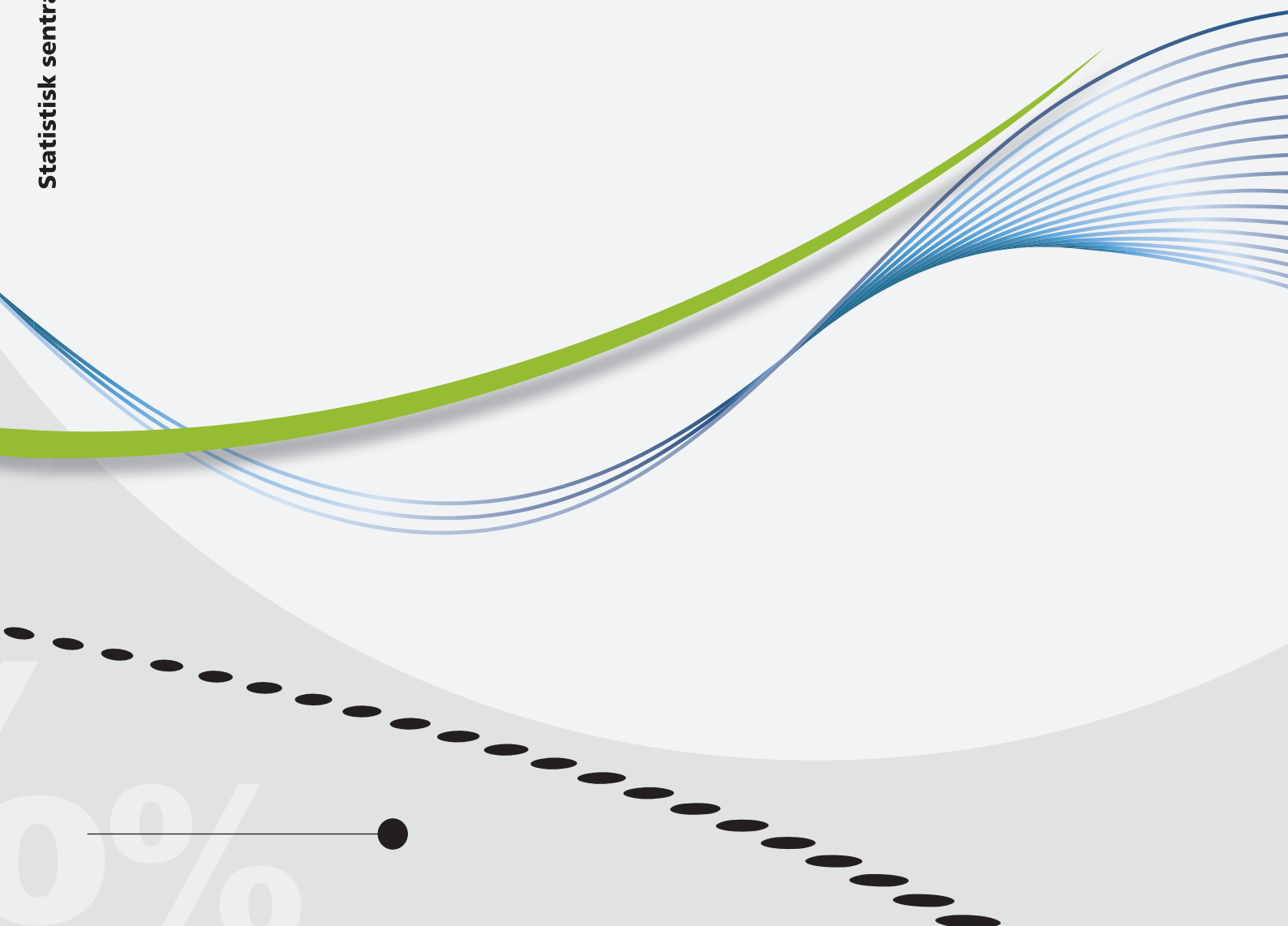

Kristin Henriksen, Lars Østby og Tor Morten Normann

Hvordan få kunnskap om innvandreres levetår?

*Kristin Henriksen, Lars Østby og
Tor Morten Norman*

Hvordan få kunnskap om innvandreres levekår?

© Statistisk sentralbyrå Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde. Publisert november 2012	Standardtegn i tabeller Tall kan ikke forekomme Oppgave mangler Oppgave mangler foreløpig Tall kan ikke offentliggjøres Null Mindre enn 0,5 av den brukte enheten Mindre enn 0,05 av den brukte enheten Foreløpig tall Brudd i den lodrette serien Brudd i den vannrette serien Desimaltegn	Symbol : - 0 0,0 * — ,

Forord

Dette notatet er skrevet på oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet (BLD), med grunnlag i prosjektskriv fra februar 2012. Prosjektet er en del av rammeavtale for Innvandrers Statistikk Prosjekter (ISP). Hensikten med notatet er å gi bedre grunnlag for å ta beslutninger rundt hva som er den beste måten for jevnlig å innhente kunnskap om innvandreres levekår. Spesielt skal notatet gi et grunnlag for å bestemme hvorvidt det er behov for en ny intervjuundersøkelse om innvandrernes levekår, slik det har vært gjort i 1983, 1995 og 2005-2006. Det drøftes også hvilke formål en slik undersøkelse skal tjene og hvordan den eventuelt kan gjennomføres. Dersom en slik undersøkelse skal gjennomføres, må den finansieres av midler ut over Statistisk sentralbyrås årlige budsjetter. Videre drøftes det i notatet i hvilken grad informasjon om innvandreres levekår kan fås gjennom kombinasjon av ulike eksisterende datakilder.

Denne publikasjonen er utarbeidet av rådgiver Kristin Henriksen, i samarbeid med seniorforsker Lars Østby og seniorrådgiver Tor Morten Normann, alle ved Seksjon for levekårsstatistikk.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har finansiert arbeidet med dette notatet.

Statistisk sentralbyrå, 3. oktober 2012

Hans Henrik Scheel

Sammendrag

Kunnskap om innvandreres levekår kan i hovedsak fås gjennom tre ulike kilder: registerdata, utvalgsundersøkelser som allerede gjennomføres i SSB og gjennom egne levekårsundersøkelser for innvandrere. Vi vil i dette notatet gjennomgå hvilken kunnskap som kan fås gjennom de ulike kildene, og hvordan de eventuelt kan kombineres. Vi skal også vurdere hvor hyppig vi mener det er behov for ulike typer avrapporteringer om innvandrernes levekår.

Først beskriver vi hvilken informasjon registerdata kan gi om innvandreres levekår, og hvilke registerdata som kan kobles på en levekårsundersøkelse for innvandrere, som ikke ble koblet på ved Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006 (LKI 2005/2006). Så beskriver vi SSBs levekårsundersøkelser og deretter andre utvalgsundersøkelser i SSB, og vi drøfter i hvilken grad disse kan gi kunnskap også om innvandrere. Vi drøfter også hvilke muligheter man har for å koble tilleggsutvalg av innvandrere på slike undersøkelser. Deretter beskriver vi levekårsundersøkelsene for innvandrere, og hvorvidt slike undersøkelser kan gi kunnskap om innvandreres levekår som man ikke kan få gjennom registerdata eller gjennom andre SSB-undersøkelser. Vi drøfter om det er hensiktsmessig å ha egne undersøkelser om utvalgte tema, og vi anbefaler at tema som tillit, verdier og holdninger bør være gjenstand for egne undersøkelser. Derfor beskriver vi i også hva slags kunnskap vi har i SSB om disse temaene og hvordan slik kunnskap kan innhentes om innvandrere. Vi diskuterer hvorvidt en egen undersøkelsen kan gjøres mindre kostbar enn den forrige (2005-2006) og hvorvidt det er mulig å korte ned tiden fra feltarbeidet ble startet opp til resultatene ble publisert.

Vi drøfter hvor hyppig en eventuell separat levekårsundersøkelse bør og kan gjennomføres, og i hvilken grad og hvor hyppig registerdata kan benyttes for å beskrive innvandrernes levekår. I tillegg til anbefalinger og konklusjoner etter hvert kapittel, oppsummerer vi i et eget kapittel til slutt de viktigste anbefalingene og konklusjonene. Helt til slutt gir vi en oversikt over publikasjoner SSB har gitt ut basert på LKI 2005/2006. Vi gir også en oversikt over hvem som har bestilt data fra NSD for LKI 2005/2006 i perioden 2008-2011 for å gjøre egne analyser av filen.

Det viktigste formålet med en egen intervjuundersøkelse om innvandreres levekår er å gi slik kunnskap om deres levekår som man ikke får gjennom andre kilder, å se ulike levekårsområder i sammenheng, og å sammenligne innvandreres levekår tilbake i tid, med befolkningen generelt og innad i innvandrergruppa. Vi foreslår at slike egne intervjuundersøkelser gjøres med 8-12 års mellomrom, og at forberedelsene til den neste bør starte i 2013. Sammenligning med befolkningen generelt krever at man henter spørsmål fra utvalgsundersøkelser som allerede eksisterer i SSB, først og fremst levekårsundersøkelsene. Formålet med å sammenligne innvandreres levekår tilbake i tid krever at man fortsatt stratifiserer populasjonen etter landbakgrunn, slik at man kan følge utviklingen over tid for enkeltgrupper. Det forutsetter også lik avgrensning med hensyn til botid. En slik stratifisering er dessuten nødvendig når man skal tilby intervju på respondentens eget språk, noe vi anbefaler. Stratifiserer man etter andre variable, som innvandringsgrunn, vil man få innvandrere fra svært mange land, noe som gjør at man ikke kan tilby intervju på eget språk.

Vår grunnholdning i dette notatet er at løpende beskrivelse av innvandrernes levekår og endringer i disse, primært bør gjøres gjennom systematisk utnytting av registerstatistikk, slik SSB har gjort i en årrekke. Detaljert informasjon som det er behov for som grunnlag for slike løpende beskrivelser, lar seg ikke skaffe gjennom annet enn registerdata. Levekårsundersøkelsene kan brukes til formål hvor det er tilstrekkelig å gi resultater om store og heterogene grupper av innvandrere, men som grunnlag for detaljert informasjon om innvandrernes levekår og endringer i disse trengs en separat levekårsundersøkelse blant innvandrere (LKI).

Sammenliknet med forrige LKI, er det mulig å redusere antallet spørsmål om noen tema, og vi anser barnetilsyn som godt nok dekket i andre undersøkelser. Vi anbefaler å ta inn noen nye spørsmål om innvandrernes holdninger og verdier. Noen stor reduksjon i antall spørsmål synes ikke mulig med de formål en egen intervjuundersøkelse om innvandreres levekår bør tjene.

Innhold

Forord	3
Sammendrag	4
1. Registerdata om innvandreres levekår	8
1.1. Registerdata om innvandrere	8
1.2. Registerdata koblet på utvalgsdata ved LKI 2005/2006	9
1.2.1. Tilsvarende koblinger ved en LKI 2014	10
1.3. Nye registerdata for bruk ved en LKI 2014	10
1.3.1. Husholdningsregister med boliginformasjon	10
1.3.2. Utdanning tatt i utlandet før innvandring	11
1.4. Faste analyserapporter basert på registerdata	11
1.5. Konklusjon og anbefalinger	13
2. SSBs levekårsundersøkelser	14
2.1. Innvandrere og tema i levekårsundersøkelsene	14
2.2. Innvandrere i tilleggsutvalg til levekårsundersøkelsene	17
2.3. Konklusjoner og anbefalinger	17
3. Andre utvalgsundersøkelser	19
3.1. Tidsbruk	19
3.2. Forbruksundersøkelsen	19
3.3. Valgundersøkelser	20
3.4. European Social Survey	20
3.5. Verdiundersøkelsen	20
3.6. PIAAC	20
3.7. Kultur- og mediebruksundersøkelsene	21
3.8. Barnefamiliers tilsynsordninger	22
3.9. Kartlegging av innvandrernes utdanning før innvandring	22
3.10. Arbeidskraftundersøkelsen	23
3.11. LOGG	24
3.12. Konklusjon og anbefalinger	24
4. Utvalgsundersøkelser om innvandreres levekår	26
4.1. Levekårsundersøkelsens formål og populasjon	26
4.2. Formål og populasjon ved tidligere levekårsundersøkelser	27
4.3. Formål og populasjon ved en fremtidig levekårsundersøkelse	29
4.3.1. Kunnskap om innvandreres levekår	29
4.3.2. Kunnskap om innvandreres levekår som ikke kan fås gjennom andre kilder	29
4.3.3. Sammenligne innvandreres levekår med de generelle levekårene i Norge	33
4.3.4. Sammenligne levekårene blant innvandrere tilbake i tid	33
4.3.5. Sammenligne mellom de ulike store innvandrergrupper	33
4.3.6. Sammenligne innvandreres levekår i Norge med levekårene til innvandrere i andre land	34
4.3.7. Følge årsakssammenhenger gjennom panelundersøkelser	35
4.3.8. Hvilke nye landgrupper bør med og hvilke kan ut?	36
4.3.9. Konklusjoner og anbefalinger	40
5. Tamarotering: Kunnskap om ulike tema og grupper til ulike tider	42
5.1. Tillit, verdier og holdninger	43
5.1.1. Verdier og holdninger	43
5.1.2. Tillit	45
5.2. Konklusjoner og anbefalinger	46
6. Erfaringer fra tidligere levekårsundersøkelser	47
6.1. Svarprosent	47
6.2. Besøksintervju vs telefonintervju	48
6.3. Nye tekniske løsninger for datainnsamling og prosessering	49
6.4. Flerspråklig intervjukorps og oversatte skjema	49
6.4.1. Hva ble gjort ved LKI 2005/2006?	50
6.4.2. Intervju på eget språk ved en fremtidig LKI?	50
6.5. Tilleggsundersøkelsen blant unge med innvandrerbakgrunn	53
6.6. Raskere publisering?	54
6.7. Tilgjengelighet for andre	55
6.8. Konklusjon og anbefalinger	55
7. Frekvens	57
7.1. Årlig	57
7.2. Hvert 4. år	57
7.3. Hvert 8. år	58
7.4. Konklusjoner og anbefalinger	59

8.	Konklusjoner og anbefalinger fra SSB	60
8.1.	Registerdata og utvalgsundersøkelser som kilder til kunnskap om innvandreres levekår	60
8.2.	Utvalgsundersøkelse om innvandreres levekår	61
	Formål og populasjon	61
8.3.	Temarotering: Kunnskap om ulike tema og grupper til ulike tider	62
8.4.	Muligheter for kostnadsbesparelser – flerspråklig intervjustab	62
8.5.	Frekvens	63
Referanser		64
Vedlegg A:	Publikasjoner basert på Levekårsundersøkelsen 2005/2006 fra SSB....	66
Vedlegg B:	Egne analyser av LKI ved andre institusjoner:	67
Figurregister		69
Tabellregister		69

1. Registerdata om innvandreres levekår

Registerdata er etter hvert blitt den viktigste kilden for personstatistikk i Norge. Dette gjelder også statistikken om innvandrere. Det ville på mange måter være enklere og billigere om vi kunne basere all vår innvandrrelaterte statistikk på registre, og det ville gjøre det lettere å lage slike oversikter så ofte som de blir etterspurt. Det er imidlertid fortsatt mye av kunnskapsbehovet om levekårene blant innvandrere – og befolkningen ellers – som ikke blir fullstendig dekket av registre,

Her skal vi derfor gjennomgå hvilke muligheter registerdata gir for å få kunnskap om innvandrerne og deres levekår, hva som publiseres jevnlig gjennom offisiell statistikk og rapporter, og hvilke registerdata som finnes nå, som ikke var tilgjengelig ved forrige levekårsundersøkelse. Dette gir en oversikt over variable og tema det ikke er nødvendig å dekke gjennom egne utvalgsundersøkelser, og hvilke tema som kan dekkes bare gjennom slike.

Alle SSBs registerdata om *personer* kan gi informasjon også om innvandrerne og deres norskfødte barn, og alle slike data kan kobles på utvalgsdata fra en eventuell levekårsundersøkelse om innvandrere, såfremt respondentene samtykker til det (jf personopplysningsloven § 8)¹. For å sikre at deltakerne gir informert samtykke til deltakelse og registerkobling (jf personopplysningsloven § 2 nr 7), opplyser SSB alltid om slike registerkoblinger i brevet som sendes intervjuobjektene i forkant (IO-brevet). I praksis tolkes det slik at registrene som ønskes benyttet til å supplere intervjudataene, må være nevnt i IO-brevet. Det er bare SSB som kan koble registerdata og utvalgsdata.

Gitt at en ekstern aktør selv gjennomfører en survey og innhenter samtykke til registerkobling, må derfor surveydata sendes til SSB for påkobling av registerdata og deretter aidentifisering. Dette forutsetter at alle øvrige vilkår er tilstede². Den eksterne aktøren må være en godkjent forskningsinstitusjon, dataene må benyttes i et konkret tidsavgrenset forskningsprosjekt, forsker må ha behandlingsgrunnlag i henhold til personopplysningsloven eller eventuelt helseforskningsloven, og innhente nødvendig dispensasjon fra taushetsplikt fra de aktuelle registereierne.

1.1. Registerdata om innvandrere

Mye registerdata offentliggjøres og gjøres generelt tilgjengelig for allmennheten gjennom publisering av Dagens Statistikk (DS) og statistikkbanken. I dag omtales innvandrere og i noen grad deres norskfødte barn i 37 av SSBs faste statistikker (DS-er). I 12 av disse er det personer med innvandrerbakgrunn som er hovedemne, for eksempel i statistikken om innvandreres sysselsetting og i statistikken om personer med flyktningbakgrunn. I resten er personer med innvandrerbakgrunn en underkategori som ofte kun inngår i en tabell som tilhører statistikken. Eksempel på dette er statistikken om karakterer i grunnskolen og statistikken om husholdningenes inntekter.

Alle offentlige statistikker og rapporter hvor man finner informasjon om innvandrere er samlet på temasiden innvandrere og innvandring; www.ssb.no/innvandring.

De fleste statistikkene hvor innvandrere inngår utgis en gang i året. Dette betyr at publikum kan finne mye og variert informasjon om innvandreres levekår om alt fra barnehagebruk, grunnskolekarakterer, deltakelse i utdanningssystemet, sysselsetting, arbeidsledighet, inntekt, valgdeltakelse, roller i næringslivet, i tillegg til de mange statistikkene om innvandrernes demografi. Vi anser at i de fleste statistikkene hvor det er *relevant* å omtale innvandrere spesielt, så gjøres det nå. To

¹ <http://www.lovdatabank.no/all/nl-20000414-031.html>

² Dette er beskrevet i SSBs interne sikkerhetshåndbok. Hovedelementene i håndboka er tilgjengelig for eksterne her: <http://www.ssb.no/vis/mikrodata/betingelser.html>

unntak er statistikk om inntekt og om kriminalitet, hvor innvandrere i liten grad skilles ut som en undergruppe, men hvor noe slik informasjon kan hentes ut fra dels regelmessige og dels sporadiske analysepublikasjoner.

Disse faste statistikkene gir ofte mindre detaljerte tall enn det enkelte brukere er interesserte i, men det er for alle statistikkområdene fullt mulig å få mer detaljerte tall så fremt anonymitetshensyn ivaretas, og man har til enhver tid et potensial for nye fremstillinger og analyser.

Ved at det er registerdata, er ikke statistiske tilfeldigheter knyttet til små utvalg noe problem, men også i registrene er det feilkilder, som for eksempel at personer har flyttet eller utvandret uten å melde fra til folkeregistret.

1.2. Registerdata koblet på utvalgsdata ved LKI 2005/2006

Ved LKI 2005/2006 ble følgende variable koblet på fra fem ulike typer register (befolkningsregister, utdanningsregister, inntektsregister, registerbasert arbeidsmarkedsstatistikk, registerbasert sysselsettingsstatistikk):

- Fødselsår
- Landbakgrunn for IO, mor og far
- Kjønn
- Alder
- Tettstedets størrelse
- Første bosettingsdato i Norge (år)
- Alder ved innvandring
- Innvandringskategori
- Innvandringsgrunn for IO, mor og far
- Antall personer i husholdningen (etter kjønn og alderskategorier)
- Husholdningstype
- Sivilstand
- Høyeste utdanning
- Igangværende utdanning
- Fullføringsland for utdanning
- Bruttoinntekt, gruppert
- Husholdningsinntekt etter skatt, gruppert
- Tiltakskode, kodet fra arbeidssøkerstatus: Helt ledig, lønnstilskudd, kvalifiseringstiltak, midlertidige sysselsettingstiltak, andre ordinære tiltak, yrkeshemmede ikke i tiltak, yrkeshemmede i tiltak
- Status på arbeidsmarkedet i referanseuken (en uke i november): utenfor arbeidsstyrken, lønnstaker, selvstendig, ledig eller på arbeidsmarkedstiltak

Enkelte andre registeropplysninger ble også koplet på, men måtte slettes senere av anonymiseringshensyn. Det gjaldt for eksempel mer detaljerte inntekts- og bostedsopplysninger. Noen av de påkoblede registervariablene ble det også spurt om i intervjuet (som fødeland, sysselsetting, arbeidsledighet, deltakelse i undervisning, barns fødselsår, sivilstand og inntekt) blant annet for å få opplysninger som der og da var av betydning for den videre gangen i intervjuet. Det kan også være nødvendig å spørre om opplysninger man kan få i register for å sjekke konsistens mellom intervjuer og registerinformasjon og for eventuelt å supplere registerinformasjonen.

Sentrale stater kan dessuten være en annen på intervjutidspunktet enn på referansetidspunktet i registerstatistikken (eks sysselsetting), og det er heller ikke sikkert at intervju og register måler akkurat det samme for de variable man er interessert i. Noen ganger kan det også være hensiktsmessig å spørre om forhold som først blir tilgjengelig som registeropplysninger relativt lang tid etter intervjuet.

Ved LKI 2005/2006 var inntektsopplysninger et eksempel på dette, men i dag kommer inntektsstatistikken tidligere enn ved LKI 2005/2006.

1.2.1. Tilsvarende koblinger ved en LKI 2014

I hovedsak kan en koble samme registerinformasjon ved en fremtidig LKI som i 2005/2006, med endringer som eventuelt har funnet sted i de ulike registrene. I tillegg finnes nye muligheter (se kapittel 1.3). Forut for en eventuell undersøkelse vil vi gå gjennom registrene og spesifisere koblinger.

Demografiske data om kjønn, alder, bosted, landbakgrunn og familie/husholdning vil inngå i trekkegrunnlaget, og dermed i praksis være koblet forut for intervjuet. Det er også vanlig å koble annen registerinformasjon forut for intervjuet, da denne informasjonen kan bidra til å lette intervjuet og gjøre det mer tilpasset den enkelte. Det mest typiske er kobling av data om arbeidssted (navn, adresse, næringskode). I en fremtidig LKI kan det også være aktuelt å koble registerdata om innvandringen (alder, kategori, grunn), utdanning og bolig forut for intervjuet (se kapittel 1.3).

Registerdata om inntekt (inkludert trygder og stønader) og eventuelt mer detaljerte data om arbeidsmarkedstilknytning vil kobles i etterkant av intervjuet. Blant annet skyldes dette at disse dataene kobles for alle personer i en husholdning, og husholdningssammensetningen kjenner vi ikke sikkert forut for intervjuet. Registerdata kobles og lagres for nettoutvalget (de som lar seg intervjuet). Koblinger mot bruttoutvalget kan foretas for å analysere skjevheter i utvalget og bidra til kvalitets-sikring av dataene.

1.3. Nye registerdata for bruk ved en LKI 2014

Sammenlignet med trekketidspunktet for LKI 2005/2006 er det først og fremst to variable som nå er nye, eller har bedre kvalitet, og som kan kobles på utvalgsdata.: Husholdningsvariable og utdanning tatt i utlandet. Disse vil bli omtalt nedenfor.

1.3.1. Husholdningsregister med boliginformasjon

Allerede på basis av Folke- og bolig tellingen 2001 ble det laget et *husholdningsregister*. Ved LKI 2005/2006 ble det ikke vurdert som nyttig og nødvendig å kople til denne informasjonen, en valgte heller å spørre om hvem IO bodde sammen med i husholdningen. Registeret har *bohusholdning* (de som er registrert bosatt i samme bolig) som enhet, mens vi spurte om *kosthusholdning* (hvem som har en viss grad av økonomisk og sosialt fellesskap av dem som bor i samme bolig). Det er ofte kosthusholdning som er mest relevant i analyser av levekår.

Siden forrige LKI er det utviklet et *boligregister* som det i forbindelse med Folke- og bolig tellingen 2011 arbeides med å gjøre til en integrert del av husholdningsregisteret. Dette er et arbeid som er i gang nå, og som skal avsluttes i løpet av året. Da vil vi vite konkret hvilke variable det lykkes å inkludere, og hva slags kvalitet de har. Det er fortsatt bohusholdning som er definisjonen. Fra boligregisteret er det lagt opp til at vi kan få inn kjennemerker som boligtype, type eierskap (eie eller leie), antall bosatte, bruksareal, tetthet og litt informasjon om boligens standard og om den bygningen den ligger i. Kvaliteten vil trolig bli god nok for våre formål for noen, men ikke alle, kjennemerker. Fra før inneholder registeret en lang rekke familie- og husholdningskjennemerker, som type, størrelse, antall barn i ulike aldersgrupper og antall sysselsatte i husholdningen.

Et spesielt problem ved bruk av boligregisteret vil være at det er helt avhengig av at hver person faktisk bor der de er registrert bosatt, siden alt baserer seg på folkeregistreringen. Det gjør nok at vi uansett registerets kvalitet må stille noen spørsmål, kanskje for å konstatere om IO bor på uttrukken adresse og hvis ikke, stille spørsmålene om bolig og husholdning. For dem som bor på uttrukken adresse vil det trolig ikke være nødvendig å stille alle spørsmål om boligen, men enkelte spørsmål om familien for eventuelt å komme fram til kosthusholdningens sammensetning vil det nok fortsatt være nødvendig å stille. Videre var det i LKI en

rekke spørsmål om boligstandard, som råte, støy, mugg, etc. som det nye boligregisteret ikke dekker.

1.3.2. Utdanning tatt i utlandet før innvandring

Til nå har vi i Norge ikke hatt et system for å samle inn data om utdanningen innvandrere har tatt i utlandet. Dette er svært viktig bakgrunnsinformasjon når man skal gjøre analyser av innvandreres deltakelse i det norske samfunnet, og av deres levekår. Savnet av slik informasjon har vært stort. For å tette hullet, gjennomførte SSB i 2011/2012 en undersøkelse over høyeste fullførte utdanning, omtalt i kapittel 3.9.

Når nå disse svarene er kommet inn, blir registeret over befolkningens høyeste utdanningsnivå av mye bedre kvalitet enn det var, og for å opprettholde denne kvaliteten er det forutsatt at det etableres en ordning for løpende registrering av utdanning ved innvandring. Dermed vil det neppe være nødvendig å spørre *alle* respondenter om egen utdanning tatt i utlandet, eller om foreldrenes utdanning dersom foreldrene også bor i Norge. For mange landgrupper var svarprosenten mellom 30 og 50, se tabell 3.1. Derfor vil det være nødvendig å stille spørsmål om utdanning til dem som fortsatt står med uoppgitt utdanning i registret, ettersom dette er en svært sentral variabel for analyser.

1.4. Faste analyserapporter basert på registerdata

SSB gir også ut flere faste analyserapporter basert på registerdata eller utvalgsdata³, med innvandreres levekår som tema. Flertallet av disse finansieres av BLD. De faste rapportene er gjengitt i tabellen under. En eventuell framtidig levekårsundersøkelse må sees i sammenheng også med hvilke alternative veier som kan bringe oss fram til den innsikten det er behov for, og de faste rapportene er eksempler på slike alternativ.

³ Rapportene om holdninger til innvandrere og valgdeltakelse er basert på utvalgsundersøkelser.

Tabell 1.1. Faste analyserapporter om innvandrere

Navn på rapporten	Finansiør	Prosjektansvarlig	Når har den kommet ut?	Innhold
Monitor for sekundærflytting ..	BLD	Seksjon for befolkningsstatistikk	Hvert år siden 2005, publiseres i juli	Analyse av flyttinger og bofasthet blant flyktninger bosatt inntil "ti år tilbake"
Monitor for introduksjonsordningen	BLD	Seksjon for levekårsstatistikk	Hvert år siden 2007, publiseres (vanligvis) i november/desember	Følger deltakere i introduksjonsordningen etter avbrutt eller avsluttet program og deres grad av integrering i arbeidslivet året etter
Flyktninger og arbeidsmarkedet ..	BLD	Seksjon for arbeidsmarkedsstatistikk	Hvert år siden 2001, publiseres (vanligvis) i november/desember	Følger deltakelsen i arbeidsmarkedet blant flyktninger bosatt etter 1986
Unge med innvandrerbakgrunn i arbeid og utdanning	BLD	Seksjon for arbeidsmarkedsstatistikk	Ble publisert som Samfunnsspeilsartikkel i 2006, siden 2008 har dette vært en årlig rapport som normalt publiseres i mai/juni	Ser på andelen i arbeid/utdanning blant unge i alderen 16-34 år blant innvandrere, barn av innvandrere og "majoriteten"
Økonomi og levekår for ulike lavinntekts grupper	AD	Seksjon for innteks- og lønnsstatistikk	Hvert år i januar/februar siden 2003. Kommer ikke til å bli gitt ut årlig framover, men tabeller vil uansett bli produsert.	Følger økonomi og levekår for ulike lavinntektsgrupper, blant andre innvandrere
Holdninger til innvandrere	BLD	Gruppe for demografi- og levekår	Hvert år i november/desember siden 2003	Følger befolkningens holdninger til innvandrere og innvandring
Rapporter under utvikling/rapporter som har "monitorpreg"				
Innvandrerens valgdeltakelse	BLD	Seksjon for levekårsstatistikk	Har fulgt innvandreners valgdeltakelse ved stortingsvalgene siden 2001, og ved kommunestyrevalgene i 2003, 2007 og 2011	Følger innvandreners valgdeltakelse ved stortingsvalg og kommunestyrevalg
Familieinnvandring og ekteskapsmønster	BLD	Seksjon for levekårsstatistikk	Har kommet rapporter om tema i ulike varianter og med ulike mellomrom siden 2004. Skal komme som fast rapport fra 2013	Følger familieinnvandring og ekteskapsmønster blant innvandrere og deres norskfødte barn
Monitor for enslige mindreårige	IMDi	Seksjonen for levekårsstatistikk	Kom første gang våren 2012, BLD har ønsket at den så skal komme årlig	Følger bosatte enslige mindreårige asylsøkere, deltakelse i utdanning og arbeidsliv, m.m.

1.5. Konklusjon og anbefalinger

Registerdata gir stadig mer kunnskap om innvandrernes levekår, og allerede publiseres mye statistikk hvor innvandrerne er hovedfokus eller en underkategori, både gjennom såkalte DS-er (offisielle statistikker) og gjennom rapporter. Vi anser at i de fleste statistikkene om levekår hvor det er *relevant* å omtale innvandrere spesielt, så gjøres det nå, men det er fortsatt noen kunnskapshull som kan dekkes. For eksempel er det mulig å gi mer regelmessig statistikk om innvandrere og kriminalitet, og om innvandrernes inntekt.

Noe ny registerstatistikk er kommet til siden LKI 2005/2006, men det er ikke slik at mange spørsmål i en intervjuundersøkelse kan utelates fordi de nå dekkes av registerdata. Vi anbefaler at vi ved en eventuell ny levekårsundersøkelse, i tillegg til den registerinformasjonen som ble koblet på sist, kobler på bolig- og husholdningsdata og utdanning tatt i utlandet. Registerdata som er nødvendig for utvalgstreking samt registerdata som kan brukes for å lette intervjuet kobles forut for datainnsamling, mens de resterende registerdataene kobles i etterkant. Noen av spørsmålene som ble stilt i undersøkelsen kunne man også den gang få svar på gjennom registerdata, som hvorvidt respondenten er i arbeid, men samtidig er det naturlig å spørre om arbeidsdeltakelse som inngang til andre spørsmål, som hvordan arbeidet oppleves.

2. SSBs levekårsundersøkelser

Vi beskriver i dette kapitlet levekårsundersøkelsene som gjennomføres fast i SSB, og drøfter hvorvidt disse undersøkelsene kan gi kunnskap om innvandreres levekår. Vi gir en oversikt over i hvilken grad innvandrerne er representert i utvalgene og hvor representative de er for populasjonen av innvandrere. Vi drøfter også fordeler og ulemper med å trekke tilleggsutvalg av innvandrere til disse levekårsundersøkelsene.

Det samordnede systemet for levekårsundersøkelser i SSB består av tre komponenter: Levekårsundersøkelsen EU-SILC gjennomføres årlig og er en kombinert tverrsnitts- og panelundersøkelse. I tillegg gjennomføres det en tverrsnittsundersøkelse om helse om lag hvert tredje år (neste gang i 2012), samt en kombinert tverrsnitts- og panelundersøkelse om arbeidsforhold og arbeidsmiljø om lag hvert tredje år (neste gang i 2013).

Levekårsundersøkelsen EU-SILC er del av et europeisk samarbeid samordnet via EU's statistikkorgan Eurostat, og den er forankret i det europeiske statistiske system (ESS). Fra og med 2011 er undersøkelsen samordnet med nasjonale statistikkbehov slik at undersøkelsen årlig består av en fast kjerne av spørsmål som dekker EU-SILC samarbeidet, samt nasjonale temabolker med varierende tema. Temaene gjentas med en syklus på tre år. I 2011 var tema friluftsliv, organisasjonsaktivitet, politisk deltakelse og sosial nettverk. I 2012 er tema bolig og boforhold og utsatthet og uro for lovbrudd. I 2013 er tema kulturbruk, idrett og fysisk aktivitet.

2.1. Innvandrere og tema i levekårsundersøkelsene

I Levekårsundersøkelsen EU-SILC dekkes temaene husholdning, boforhold, økonomi, helse, barnepass og arbeid hvert år, mens tema som friluftsliv, organisasjonsaktivitet, politisk deltakelse og sosialt nettverk, bolig og boforhold, utsatthet og uro for lovbrudd, kulturbruk, idrett og fysisk aktivitet dekkes hvert 3. år. I tillegg kommer egne undersøkelser om helse og om arbeidsforhold og arbeidsmiljø hvert 3-4. år. I kapittel 0 viser vi hvilke tema i LKI 2005/2006 som dekkes av levekårsundersøkelsene eller andre undersøkelser, og hvilke som ikke dekkes.

Levekårsundersøkelsen EU-SILC og Levekårsundersøkelsen om arbeidsforhold og arbeidsmiljø er integrerte tverrsnitts- og panelundersøkelser. Levekårsundersøkelsen om helse er en ren tverrsnittsundersøkelse. Siden utvalgene trekkes tilfeldig fra den voksne befolkningen registrert bosatt i landet, er det naturligvis også et visst innslag av innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i utvalgene.⁴ Her skal vi se på antall innvandrere og hvordan denne gruppen er sammensatt ut fra noen enkle kjennetegn⁵.

⁴ Den voksne befolkningen er regnet fra 16 år og oppover, det praktiseres noe ulikt når det gjelder øvre aldersgrenser for utvalgene.

⁵ Her ser vi kun på innvandrere, og ikke deres norskfødte barn, da de er få (52 personer i undersøkelsen om arbeidsmiljø, som har det største utvalget av levekårsundersøkelsene). Foreløpig er også fødeland brukt for å definere innvandrere for alle andre enn 2009 undersøkelsen, dette gir litt for mange observasjoner, spesielt i gruppen "EU etc".

Tabell 2.1. Antall og andel innvandrere i levekårsundersøkelsene

	Antall	Andel
Levekår arbeidsmiljø 2009	886	7,2
herav EU etc.	351	2,9
herav Afrika, Asia etc.	535	4,4
Levekår helse 2008	525	8,1
herav EU etc.	227	3,5
herav Afrika, Asia etc.	298	4,6
Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2010	424	8,1
herav EU etc.	191	3,7
herav Afrika, Asia etc.	233	4,5

EU etc.: EU/EFTA-land, Nord-Amerika, Australia og New Zealand, som kortform EU etc.

Afrika, Asia etc.: Øst-Europa utenom EU, Asia (inkl. Tyrkia), Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Oseania utenom Australia og New Zealand, som kortform Afrika, Asia etc.

Tabell 2.1 viser antall intervjuede innvandrere (nettutvalg) i de to hovedland-gruppene (se tekstboks) i utvalgte levekårsundersøkelser. Det første vi kan slå fast ut fra tabellen, er at antallet innvandrere isolert sett er stort nok til å lage indikatorer for både EU etc. og Afrika, Asia etc. med rimelig grad av sikkerhet. Antallet er imidlertid ikke stort nok til å kunne gi resultater for enkeltland, eller til å bryte ned på særlig detaljerte demografiske grupper, for eksempel etter alder eller innvandringsgrunn uten at dette vil gi svært usikre estimater.

Men like viktig som selve antallet er også representativiteten. Tabell 2.2 viser sammensetningen av innvandrergruppene i nettutvalgene etter kjønn, alder og sysselsetting. Tabellen viser relativt høye andeler sysselsatte innvandrere. For eksempel var 66,4 prosent av innvandrerne fra Afrika, Asia etc. sysselsatte i Levekår arbeidsmiljø 2009. Dette er høyt sammenlignet med registerdata (54,2) og Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) (56,3)⁶. Også for gruppa EU etc. er tendensen den samme, men ikke i like stor grad. Dette viser at nettutvalget av innvandrere sannsynligvis er noe skjevt fordi de sysselsatte er overrepresentert. Om en sammenligner utvalgenes demografiske sammensetning etter kjønn og alder med populasjonstall fra register, finner en ikke tilsvarende over- eller underrepresentasjon av enkelte grupper. Nå må det bemerkes at ingen utvalg vil være fullstendig representative sammenlignet med populasjonen. Også utvalget ved LKI 2005/2006 var noe skjevt (Gulløy 2008). Her sammenlignet man ikke utvalgets sysselsettingsnivå med sysselsettingen i populasjonen, men ettersom utvalget ble intervjuet på eget språk kan vi tenke oss at skjevhetene ikke var like store som dem vi har beskrevet i SSBs levekårsundersøkelser.

⁶ Andelen fra AKU er basert på alternativt beregningsopplegg for estimering av sysselsetting blant innvandrere.

Tabell 2.2. Kjennetegn for innvandrere i nettoutvalgene

	Levekår arbeidsmiljø 2009			Levekår helse 2008			EU-SILC 2010		
	Antall personer	Andel uvektet	Andel vektet	Antall personer	Andel uvektet	Andel vektet	Antall personer	Andel uvektet	Andel vektet
EU, etc.									
Menn	174	49,6	51,9	110	48,5	51,2	97	50,8	50,0
Kvinner	177	50,4	48,1	117	51,5	48,9	94	49,2	50,0
Afrika, Asia etc.									
Menn	260	48,6	49,4	135	45,3	47,7	110	47,2	48,1
Kvinner	275	51,4	50,6	163	54,7	52,4	123	52,8	51,9
EU, etc.									
16-24 år	22	6,3	6,4	17	7,5	9,1	20	10,5	13,8
25-44 år	173	49,3	55,7	101	44,5	47,6	86	45,0	43,6
45-66 år	146	41,6	35,6	80	35,2	31,0	72	37,7	36,5
67-79 år	10	2,9	2,3	16	7,1	6,2	11	5,8	5,0
80 år +				13	5,7	6,0	2	1,1	1,1
Afrika, Asia etc.									
16-24 år	74	13,8	12,7	59	19,8	19,4	35	15,0	16,7
25-44 år	334	62,4	67,7	161	54,0	58,3	132	56,7	56,8
45-66 år	124	23,2	19,1	72	24,2	20,5	62	26,6	24,8
67-79 år	3	0,6	0,5	3	1,0	1,0	3	1,3	1,2
80 år +				3	1,0	0,9	1	0,4	0,4
EU, etc.									
Sysselsatt	266	75,8	77,9	175	77,1	77,5	153	80,1	79,6
Afrika, Asia etc.									
Sysselsatt	359	67,1	66,4	202	67,8	67,3	162	69,5	68,5

Kan man bruke levekårsundersøkelsene til statistikk og analyse av innvandrere? Vi anbefaler ikke dette dersom formålet skal være å erstatte en fremtidig LKI etter modell fra 2005/2006. Tabellene viser riktignok at antallet innvandrere er stort nok til at man kan lage indikatorer på landgruppenivå med rimelig grad av sikkerhet⁷ og man kan bruke en todeling i EU etc. og Afrika, Asia etc. som kjennetegn i analyser. Som påpekt over vil imidlertid skjevheter i nettoutvalg for innvandrere kunne svekke kvaliteten på slike indikatorer. Vi skal senere komme inn på muligheten for å utvikle metoder for bedre estimering av indikatorer for innvandrere basert på levekårsundersøkelsene.

Levekårsundersøkelsene gir ikke et stort nok antall innvandrere til å foreta videre oppdeling av gruppen ut over kjønn og grove aldersinndelinger. Analyser med fødeland som gruppering vil i praksis ikke være mulig da dette vil bli svært usikre anslag, ingen land i Afrika, Asia etc. har så mye som 50 observasjoner i noen av undersøkelsene, og det er også svært få med 25 observasjoner eller flere.⁸ Dette legger begrensninger i forhold til hvor detaljert statistikk som kan utarbeides, og analysemulighetene blir tilsvarende begrenset. For analyseformål vil det være mulig å slå sammen flere årganger av undersøkelsene for å få et større utvalg av innvandrere. Dette vil nok være mest aktuelt i EU-SILC. Da vil en få flere observasjoner og større mulighet for nedbryting, men det bøter ikke på utfordringen med skjevheter. Ved bruk av SSBs levekårsundersøkelser er det selvfølgelig også noen tematiske begrensninger ut fra hvilke tema som dekkes i hvilke undersøkelser, men på den annen side gir levekårsundersøkelsene relativt detaljerte data for enkelttema.

Levekårsundersøkelsene kan dermed ikke erstatte en egen levekårsundersøkelse blant innvandrere etter tradisjonelt mønster, men kan gi et supplement ved at indikatorer kan gis på landgruppenivå.

⁷ Usikkerheten knyttet til indikatorer avhenger i stor grad av antallet observasjoner, jo færre observasjoner jo større usikkerhet.

⁸ Vi opererer med en tommelfingerregel om at en gruppe skal inneholde minst 25 observasjoner før den kan inkluderes i en tabell basert på utvalgsundersøkelser.

Årsaken til skjevheter i utvalgene skapes av frafall, altså at personer trukket ut til undersøkelsen av ulike årsaker ikke deltar. Skjevheter oppstår dersom frafallet etter ulike kjennetegn skiller seg fra dem som lar seg intervju. En metode for å rette opp slike skjevheter er frafallsvekting, det vil si at man vekter nettoutvalget (de som lar seg intervju) slik at det ligner på bruttoutvalget (de som er trukket ut for intervju) etter noen kjennetegn. Dette er vanlig praksis i utvalgsundersøkelser, og gjøres i levekårsundersøkelsene. Basert på tabell 2.2 kan vi imidlertid slå fast at slik vekting ikke retter opp alle skjevheter i utvalget, og da spesielt ikke i undergrupper.

For å benytte levekårsundersøkelsene til å lage indikatorer for innvandrere, anbefaler SSB at det settes i gang et arbeid for å utvikle alternative metoder for frafallsvekting som i større grad tar høyde for skjevheter i denne gruppen. Dette vil bidra til å øke kvaliteten på indikatorene. I arbeidskraftundersøkelsen (AKU) har man utviklet en slikt beregningsopplegg (se kapittel 3.10), og SSB vil vurdere om hele eller deler av dette opplegget kan benyttes også for andre undersøkelser der det er interesse for indikatorer for innvandrere, herunder levekårsundersøkelsene.

2.2. Innvandrere i tilleggsutvalg til levekårsundersøkelsene

En mulig tilnærming til utfordringen med små utvalg av innvandrere i levekårsundersøkelsene er å trekke tilleggsutvalg. Dette vil kunne gi større utvalg som gjør det mulig med mer presise indikatorer og også gi større mulighet for nedbryting på undergrupper. Dette kan være en relativt kostnadseffektiv måte å samle inn levekårsdata for innvandrere på.

En fordel med å benytte tilleggsutvalg til SSBs levekårsundersøkelser er dessuten at man stiller de samme spørsmålene til et utvalg av hele befolkningen på samme tidspunkt, noe som sikrer formålet med å sammenligne med totalpopulasjonen.

Også her er det noen viktige utfordringer: For det første vil vi anta at et tilleggsutvalg innenfor rammen av de faste levekårsundersøkelsene vil gi omtrent samme skjevhet som beskrevet i tabell 2.2. Som nevnt kan noe av dette skyldes at undersøkelsene gjennomføres kun på norsk. For det andre vil en vanskelig kunne se for seg tilleggsutvalg av en slik størrelse at man får detaljerte opplysninger for eksempel etter landgruppe, innvandringsgrunn eller botid. For det tredje vil innvandrerspesifikke levekårstema, listet opp i kapittel 0 ikke fanges opp i et slikt system.

I og for seg kan alle disse utfordringene løses, men dersom en ser alle tre i sammenheng, står man i praksis igjen med en separat innvandrersundersøkelse. Tilleggsutvalg vil bare være en mulig løsning dersom en ønsker nokså aggregerte tall for innvandrere (men likevel noe mer mulighet for nedbryting enn i dagens system) som er sammenlignbare med befolkningstall på et ganske detaljert variabelnivå, og at man aksepterer en noe større skjevhet enn i en egen innvandrersundersøkelse på grunn av intervjuets språk (eventuelt ved å ha populasjonsavgrensning i forhold til botid). Et metodeprosjekt for å øke kvaliteten på indikatorer for innvandrere vil imidlertid ha positive effekter også her.

2.3. Konklusjoner og anbefalinger

Levekårsundersøkelsene kan ikke brukes til detaljert statistikk og analyser av innvandrere, men kan benyttes til å lage indikatorer på landgruppenivå (to grupper) og i analyser som ikke krever detaljering av data om innvandrere. Dette er en rimelig måte å få noe overordnet informasjon som lett kan sammenlignes med andre grupper i befolkningen. Men, i og med at nettoutvalgene blant innvandrere ser ut til å være skjeve, anbefaler SSB at det gjennomføres et utviklingsprosjekt med sikte på å bedre metodene for å beregne indikatorer for innvandrere.

Utvalgene er per i dag for små til å gi informasjon brutt ned etter flere kjennetegn i innvandregruppa. En måte å bøte på dette på kan være tilleggsutvalg til levekårsundersøkelsene. Tilleggsutvalg vil imidlertid kun gi samme data som i levekårsundersøkelsene, og antagelig ha samme skjevhet som dagens utvalg av innvandrere og avhenger derfor av bedre metoder for indikatorproduksjon. Så lenge det etterspørres informasjon om innvandrere på et detaljert nivå vil det være et klart behovet for separate undersøkelser.

3. Andre utvalgsundersøkelser

Statistisk sentralbyrå gjennomfører en rekke utvalgsundersøkelser, i tillegg til levekårsundersøkelsene, som i noen grad gir kunnskap om levekår. Vi vil her beskrive de mest sentrale undersøkelsene, og hvor mange innvandrere som er i utvalgene. Formålet med kapitlet er å gi en oversikt over hvilken levekårsrelevant kunnskap slike undersøkelser gir om befolkningen i alt, og hvorvidt disse undersøkelsene kan brukes til å gi kunnskap om innvandreres levekår. Felles for undersøkelsene, bortsett fra for utdanningskartleggingen og barnetilsynsundersøkelsen, er at skjema kun ble tilbudt på norsk, noe som gjør at innvandrertilvalget ikke blir representativt for dem som ikke snakker norsk, en utfordring som også gjelder levekårsundersøkelsene (kapittel 2). Vi konkluderer med at disse undersøkelsenes primære bruksområde i våre sammenheng er at en del spørsmål i en eventuell fremtidig LKI kan hentes fra noen av disse undersøkelsene, slik at man kan sammenligne innvandrere med totalbefolkningen.

3.1. Tidsbruk

Tidsbruksundersøkelsen gjennomføres hvert 10. år, sist i 2010. Utvalget besto da av ca 4000 personer netto, i alderen 9-79 år. Hver person fører dagbok over aktiviteter i to dager, og enheten er dermed dag. I alt er det ca 8000 enheter i undersøkelsen. I 476 enheter er personen innvandrer (6,0 prosent av utvalget), og i 63 enheter er personen norskfødt med to innvandrerforeldre (0,8 prosent av utvalget).

Tidsbruk kan primært gi noen aggregerte tall for innvandrere som helhet, kanskje fordelt på de to landgruppene. I tillegg kan undersøkelsen fungere som et referansepunkt for befolkningstall.

3.2. Forbruksundersøkelsen

Forbruksundersøkelsen ble fram til 2009 gjennomført med årlig datainnsamling, men resultatene ble presentert for tre år sammenslått. Fra og med 2012 blir undersøkelsen gjennomført etter nytt design basert på at resultater gjelder for ett enkelt kalenderår. Utvalget er økt til i alt 7 200 husholdninger brutto. Undersøkelsen vil antagelig bli gjennomført med 3-5 års intervall i fremtiden.

Enheten i forbruksundersøkelsen er husholdning, men i hver husholdning velges det ut en referanseperson. Det finnes derfor flere muligheter for definering av innvandrerutvalg i denne undersøkelsen. Enten husholdninger der minst en person er innvandrer, husholdninger der referansepersonen er innvandrer, eller husholdninger der alle i husholdningen er innvandrere (og norskfødte med to innvandrerforeldre).

For 2012 undersøkelsen har vi ikke tall for nettoutvalg, så her må vi basere oss på antagelser. Vi regner med om lag 50 prosent svar i undersøkelsen som består av to intervju (innledning og avslutning), samt føring av forbruksutgifter i to uker. Regner vi med ca 50 prosent svar også blant innvandrere, vil vi ende opp med drøyt 200 husholdninger der referanseperson er innvandrer fra Afrika, Asia etc. Bli derimot deltakelsen omtrent som i tidsbruksundersøkelsen, vil det totalt være drøyt 200 husholdninger der referansepersonen er innvandrer.

Forbruksundersøkelsen kan sannsynligvis gi aggregerte tall for innvandrere som helhet, kanskje fordelt på EU etc. og Afrika, Asia etc. I tillegg kan undersøkelsen fungere som et referansepunkt for befolkningstall, kanskje spesielt for forhold som kartlegges i intervjuene.

3.3. Valgundersøkelser

Valgundersøkelsene inngår i valgforskningsprogrammet ved Institutt for Samfunnsforskning (ISF). Dette programmet ble satt i gang i forbindelse med stortingsvalget i 1957. Det er senere foretatt undersøkelser i forbindelse med samtlige stortingsvalg, med unntak for stortingsvalget i 1961. SSB har stått for datainnsamlingen siden valget i 1977 på vegne av ISF. Undersøkelsen omfatter spørsmål om faktisk stemmegivning og motivasjon for deltagelse og valg av politisk parti, og om holdninger til politiske saker.

Utvalget er på 3000 personer brutto og 1 782 personer netto i 2009, noe som gir en svarprosent på 61 (Berglund m.fl. 2011). Det er bare innvandrere med norsk statsborgerskap som har stemmerett ved stortingsvalg. Per 1.1.2009 var 3,2 prosent av befolkningen i Norge innvandrere med norsk statsborgerskap, noe som gir oss et anslag på at under 100 personer i valgundersøkelsen vil være innvandrere, altfor få til å gi aggregerte tall for innvandrere.

Siden 1993 har SSB gjennomført egne mantallsundersøkelser blant stemmeberettigede innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre for å kartlegge deres oppslutningen om kommune- og fylkestingsvalgene, og siden 1997 er det samme gjort for stortingsvalgene. I tillegg har SSB, på oppdrag fra ISF, gjennomført undersøkelser av hva innvandrere stemmer ved kommune- og fylkestingsvalgene, i 1997 og i 2011. Resultatene fra 2011 er ikke publisert per i dag.

3.4. European Social Survey

European Social Survey (ESS) gjennomføres hvert annet år i over 30 land, sist i 2010/2011. Undersøkelsen er bygd opp av en kjernemodul som går igjen i hver runde, og roterende moduler om spesielle emner. Roterende moduler i femte runde er (a) tillit til politiet og domstolene og (b) familie, arbeid og tilfredshet.

ESS finansieres av Europakommisjonen, European Science Foundation og nasjonale forskningsråd i deltakerlandene. SSB gjennomfører datainnsamlingen i Norge for Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD).

I ESS 2010 var det norske utvalget på 1 525 personer, hvorav 152 var innvandrere (10 prosent), for få til å si noe om dem. Det vil imidlertid være mulig å slå sammen de fem ulike rundene av ESS, da får man et utvalg på 667 innvandrere av et nettoutvalg på 8 616 (8 prosent). Av innvandrerne i de fire rundene er det for få til å si noe om andre enn dem fra Asia (som en samlet kategori), Vest- og Øst-Europa. Herfra er det henholdsvis 147, 268 og 109 innvandrere i utvalget. Intervjuene er imidlertid bare på norsk, så man får også her problemer med ikke-representativt utvalg.

3.5. Verdiundersøkelsen

European Value Study (WVS/EVS) er et internasjonalt forskningssamarbeid som gjennom nasjonale utvalgsundersøkelser kartlegger holdninger og verdier i land over hele verden (WVS), og i Europa (EVS). På oppdrag fra NTNU Samfunnsforskning har SSB i fire omganger gjennomført den norske utgaven av Verdiundersøkelsen, sist i 2008. Det ble den gang trukket et landsrepresentativt utvalg på 2 000 respondenter i alderen 18-79, hvorav 1 090 ble intervjuet (55 prosent) (Holth 2010). Eksempler på spørsmål herfra finnes i kapittel 0. Dataene i verdiundersøkelsen er anonymisert, så det er ikke mulig å koble på data om innvandrere nå i ettertid. Dersom 10 prosent av utvalget er innvandrere, tilsier det 100 personer, for få til å si noe om denne gruppa.

3.6. PIAAC

Undersøkelsen *The Programme for the International Assessment of Adult Competencies* (PIAAC) er den mest omfattende internasjonale undersøkelsen av

voksnes ferdigheter som noensinne er gjennomført. Undersøkelsen er et samarbeid mellom myndigheter, en internasjonal sammenslutning av ulike organisasjoner og Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD). I Norge har SSB gjennomført datainnsamlingen på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet, Arbeidsdepartementet og Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet. Ca 160 intervjuere fra SSB har intervjuet

5 000 voksne i alderen 16-65 år. De har undersøkt lese- og tallferdighetene deres, samt evnen til å løse oppgaver ved hjelp av pc. Undersøkelsen samler inn et vidt spekter av informasjon om menneskene i undersøkelsen, også hvordan de får brukt ferdighetene sine i arbeidslivet, hjemme eller i lokalmiljøet.

Det er ikke krav om botid for å delta, men intervjuobjektene trekkes fra Det sentrale folkeregisteret, og man må dermed være folkeregistrert i Norge for å bli trukket ut. Innvandrerbakgrunn er en viktig bakgrunnsvariabel, som mest sannsynlig blir med i den nasjonale rapporten som SSB skal lage. Planleggingen av denne er foreløpig på et veldig tidlig stadium, da fokuset vil avhenge både av den internasjonale rapporten og hva data faktisk viser når undersøkelsen er ferdig.

I PIAAC er nær 900 av 8 500 i bruttoutvalget (før frafall) innvandrere og 72 er norskfødte med innvandrerforeldre. 428 er fra Europa, 314 fra Asia, 93 fra Afrika og 43 fra Sør- og Nord-Amerika. Det vil si at vi nok kan gjøre analyser for dem fra Europa, Asia og muligens Afrika, og asiatene kan muligens deles opp i noen landgrupper. Når skjevhetene i frafallet er klart, vil vi vite mer om analysemulighetene,

Undersøkelsen er en oppfølging av ALL fra 2003 (Adult Literacy and Life Skills) og før det IALS (International Adult Literacy Survey). I ALL var 217 av 5 411 informanter innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn, og deres resultater er analysert separat i en egen rapport (Gabrielsen og Lagerstrøm 2007).

3.7. Kultur- og mediebruksundersøkelsene

Undersøkelser om folks mediebruk gjennomføres hvert kvartal med et bruttoutvalg per år på 2800 personer i alderen 9-79 år. Resultatene for fire kvartaler slås sammen slik at resultater presenteres for et kalenderår. Hvert fjerde år utvides undersøkelsen til også å omfatte kulturbruk. Medietilsynet finansierer mediebruksundersøkelsen, mens Kulturdepartementet finansierer tillegsspørsmålene om kulturbruk.

Det er ikke foretatt egne beregninger av hvor mange innvandrere som inngår i de årlige nettoutvalgene til undersøkelsen, men utvalget er lite. I presentasjon av resultater i henholdsvis Norsk mediebarometer og Norsk kulturbarometer er det ikke tradisjon for å skille mellom innvandrere og de som ikke er det.

På oppdrag fra Kulturdepartementet har det imidlertid blitt gjennomført en egen tilleggsundersøkelse blant innvandrere i 2008, og denne planlegges gjentatt i 2013. Til denne tilleggsundersøkelsen trekkes det to representative utvalg av innvandrere i alderen 9-59 som har bodd i Norge i minst tre år, ett for innvandrere fra Afrika, Asia etc. og ett for innvandrere fra EU etc. Det gjøres ingen ytterligere stratifisering. Intervjuene gjennomføres i hovedsak på norsk, og i en viss grad på engelsk. I enkelte tilfeller brukes også innvandreres språk fra opprinnelseslandet. Spørreskjemaet som ble benyttet var i all hovedsak det samme som benyttes i den vanlige Kultur- og mediebruksundersøkelsen, men med noen spesialspørsmål for innvandrere. I 2008 ble 835 innvandrere fra Afrika, Asia etc. intervjuet, og 209 fra EU etc. Resultatene er presentert i serien Rapporten (Vaage 2009). Det ble gjort analyser av skjevheter i utvalget etter standard bakgrunnsvariabler, men ikke etter landbakgrunn. Disse undersøkelsene dekker langt på vei behovet for kunnskap om innvandreres kultur- og mediebruk.

3.8. Barnefamiliers tilsynsordninger

Undersøkelsen om barnefamiliers tilsynsordninger har som formål å dekke behovet for detaljert informasjon om barnas deltakelse i barnehage, foreldrebetaling og brukertilfredshet. Undersøkelsen i 2010 ble gjennomført av SSB på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet og Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. Tre ganger tidligere har SSB gjennomført barnetilsynsundersøkelsen på oppdrag fra departementene.

Det var i 2010 særlig interesse knyttet til kartlegging av familier med lav betalings-evne og barn som antas å ha størst utbytte av barnehage (Moafi og Bjørkli 2011). Det var også et ønske om å få mer informasjon om bruk av barnetilsynsordninger blant innvandrere. For å få god nok representativitet blant alle slike grupper ble innvandrere fra Afrika, Asia etc. oversamlet, slik at det i utvalget var 1 720 personer fra Afrika, Asia etc., 900 fra EU etc. og 3 410 med norsk landbakgrunn. Skjema ble oversatt til engelsk, arabisk og urdu. På denne måten fikk en et grunnlag både for å besvare de generelle spørsmålene om bruk av barnetilsynsordninger, og et grunnlag for å uttale seg om innvandrernes bruk. Så langt vi vet er resultatene brukt bare til å beskrive eller analysere forholdene for denne todelingen av innvandrerne, noen finere oppdeling er ikke gjort.

EU etc.: EU/EFTA-land, Nord-Amerika, Australia og New Zealand, som kortform EU etc.
Afrika, Asia etc.: Øst-Europa utenom EU, Asia (inkl.Tyrkia), Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Oseania utenom Australia og New Zealand, som kortform Afrika, Asia etc.

3.9. Kartlegging av innvandrernes utdanning før innvandring

Fram til 2012 har vi ikke noe system for å kartlegge den utdanning innvandrere har tatt i utlandet før de kommer til Norge. Dette har gitt store andeler med uoppgitt utdanning i statistikken over befolkningens høyeste utdanning. For å tette hullet, gjennomførte SSB i 2011/2012 en undersøkelse over høyeste fullførte utdanning blant dem man ikke hadde slike opplysninger om i registeret, finansiert av Finansdepartementet. Skjema ble sendt til 213 000 personer, de fleste av disse var innvandrere. Undersøkelsen ble avsluttet 1. februar 2012, og man hadde da fått inn svar fra 140 000, en svarprosent på 66 prosent, eller 73 prosent om man trekker fra returene fra posten. 57 prosent svarte gjennom internett.

Svarprosentene for de gruppene som er aktuelle for en eventuell ny LKI gjengis i tabellen under. For enkelte av de aktuelle gruppene er svarprosenten svært lav, som for eksempel dem fra Somalia (30 prosent) og Eritrea (42 prosent).

Tabell 3.1. Svarprosent blant utvalgte grupper, av dem med uoppgitt utdanning i statistikken over befolkningens høyeste utdanning per oktober 2012.

	Antall som fikk skjema, fratrukket postreturer	Svarprosent
I alt	190 470	73
Russland	3 821	80
Bosnia-Hercegovina	1 517	65
Thailand	6 499	73
Polen	42 575	62
Chile	907	58
Kosovo	1 741	53
Afghanistan	2 345	50
Irak	4 093	48
Pakistan	4 914	46
Somalia	3 962	30
Sri Lanka	1 607	45
Vietnam	2 005	45
Eritrea	2 192	42

Det vil bli gjennomført en ny undersøkelse for dem som innvandret i perioden mellom 1. september 2011 (da populasjonen for undersøkelsen over ble trukket) og oktober 2012. UDI starter høsten 2012 arbeidet med å få til en løpende registrering av høyeste fullførte utdanning ved innvandring fra land utenfor Norden.

3.10. Arbeidskraftundersøkelsen

Arbeidskraftundersøkelsen er en panelundersøkelse med et stort utvalg på 24 000 personer per kvartal. Utvalgspersonene er med åtte ganger, i åtte påfølgende kvartaler. 3 000 innvandrere ble trukket ut i 4. kvartal 2011, og 1 800 av dem ble intervjuet.

Det ble gjort grundige frafallsanalyser i 2007 og 2008 (se Villund 2007 a og b og 2008). Etter den tid har frafallet gjennomgående vært økende, særlig for innvandrere fra Norden og EU. Frafallprosenten i 4. kvartal 2005 var 10,6 for hele utvalget, 9 prosent for dem uten innvandrerbakgrunn og 17-37 prosent for de ulike grupper innvandrere. For innvandrere som ikke var registrert sysselsatt, var frafallet 35 prosent for dem fra Øst-Europa og Asia, og hele 44 prosent for dem fra Afrika. Dermed vil sysselsettingsprosenten basert på AKU-utvalget bli altfor høye. Likevel er det AKU-data som må brukes for de fleste land ved internasjonale sammenligninger av innvandreres sysselsetting.

Utvalget er såpass stort at det gir et godt grunnlag for å lage statistikk om innvandrere, og også om noen undergrupper av dem. Ved intervjuene i 4. kvartal 2011 var 24 600 IO trukket ut. Av dem var 1 630 fra Afrika, Asia etc. og 1 400 fra EU etc. Det kom inn bare 1 000 svar fra innvandrere fra Asia og Afrika etc., og 840 fra EU etc. Regnet av totalutvalget var frafallet i begge innvandrergruppene om lag 40 prosent. Frafallsprosenten har variert mellom 31 og 38 i perioden 2006-2011. Antallet svar er i seg selv stort, slik at det kan skje en viss nedbryting på hovedgrupper. Det er også mulig å slå sammen data for ett eller flere år dersom det er ønskelig. Begge deler er avhengig av at skjevheten ikke er for stor.

Selv om antallet svar er stort, har innvandrerne så høyt frafall at de er betydelig underrepresentert i intervjudataene fra AKU. Eventuell AKU-statistikk basert på dagens opplegg vil gi mindre nøyaktige tall for innvandrere enn for resten av befolkningen. På basis av blant annet frafallsanalyser og tilleggsundersøkelsen for arbeidsinnvandrere til AKU i 2008, er det utviklet nye estimeringsmetoder for å gi tall for innvandrere i AKU. Slike tall er ennå ikke publisert, men vi regner med at det vil skje i løpet av 2012. Dette vil gi god "AKU"-statistikk også for innvandrere, og dermed være en kilde til mye ny informasjon om innvandreres tilpasning på arbeidsmarkedet.

I LKI 2005/2006 ble innvandrere stilt en rekke spørsmål relatert til arbeid: om de var sysselsatt, størrelsen på bedriften, bedriftens virksomhet, type firma, type sysselsetting (selvstendig, ansatt eller familiemedlem uten avtalt lønn), hovedyrke, arbeidsoppgaver, lederoppgaver, arbeidstimer, fast/midlertidig arbeid, type engasjement (lærling, ekstrahjelp, etc), ønske om mer arbeid, type kontrakt, fare for å miste arbeidet, muligheter til å utnytte ferdigheter, byrke, søking på andre jobber, grunner til arbeidsledighet og diskriminering i arbeidslivet.

Alle disse temaene, og langt flere, dekkes av AKU, bortsett fra diskriminering. Det er derfor mulig at tall fra AKU, sammen med registerdata om sysselsetting, kan gjøre at LKI kan nøye seg med langt færre spørsmål om arbeid og arbeidsforhold.

Eksempel på spørsmål som kanskje kan kuttes er:

- Type ansettelsesordning/vilkår for personer som er midlertidig ansatt (Som vikar, som lærling, på tiltak, etc.)
- Ansattes yrke
- Antall arbeidstimer per uke
- Har du vært arbeidsløs de siste 12 månedene

- Andel som står i fare for å miste jobben de nærmeste årene
- Er du daglig utsatt for hudkontakt med rengjøringsmidler eller desinfeksjonsmidler?
- Hvordan er risikoen for belastningsskader?

Arbeid er kanskje det viktigste fenomen å se i sammenheng med en lang rekke av LKIs øvrige variable, som språkkunnskaper, sosialt nettverk, økonomisk situasjon osv. Derfor bør man uansett stille noen sentrale spørsmål om sysselsetting i en eventuell levekårsundersøkelse. De mange spørsmålene om arbeidsmiljø som var med i LKI 2005/2006 stilles ikke i AKU, så slike spørsmål bør vi vurdere å ta med også i neste runde.

Eksempler på spørsmål som bør vurderes beholdt er:

- Spørsmål om respondenten er sysselsatt og hvorvidt han/hun er fast eller midlertidig ansatt
- Spørsmål om respondentens arbeidsmiljø, som
 - o Grad av kontroll over eget arbeid
 - o Hvorvidt arbeidet oppleves som en psykisk påkjenning
 - o Består arbeidet av stadig gjentatte arbeidsoppgaver?

3.11. LOGG

Studien av livsløp, generasjon og kjønn (LOGG) er en undersøkelse om hvordan livet arter seg i ulike livsfaser. Den gjennomføres i samarbeid mellom SSB og Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).

De som intervjues stilles en rekke ulike spørsmål under følgende tema: Personlige egenskaper, aktiviteter og frivillig arbeid, trivsel og væremåte, oppvekst og livshendelser, holdninger og meninger, eiendeler og økonomi, helse og livsstil, meninger om samfunnet vårt og endringer med alderen. Dette kan gi svar på spørsmål som: Hvordan kombineres arbeid og familie? Hva gir glede og mening, og hva er vanskelig? Er det forskjeller mellom kvinner og menn, unge og gamle, mellom byer og bygder?

Feltarbeidet ble gjennomført i 2007 og 2008, bruttoutvalget var på 25 000 respondenter fordelt på en postal og en telefonundersøkelse og nettoutvalget på ca 15 000 (Bjørshol mfl 2010).

I nettoutvalget var det 742 innvandrere og 58 norskfødte med innvandrerforeldre. Det ble ikke gjort egne analyser for disse, fordi intervjuet kun ble gjort på norsk, slik at det ble et skjevt innvandrerutvalg.

3.12. Konklusjon og anbefalinger

Av de utvalgsundersøkelsene vi har gjennomgått her, er det undersøkelsene om barnetilsynsordninger, AKU, PIAAC, LOGG og ESS som har stort nok innvandrerutvalg til at undersøkelsen kan gi relevant kunnskap om denne gruppa, hvis man har som premiss at man i det minste må kunne fordele utvalget på de to hovedkategoriene EU etc. og Afrika, Asia etc. For disse undersøkelsene er det en svakhet at innvandrere kun ble intervjuet på norsk, bortsett fra ved barnetilsynsundersøkelsen hvor respondentene ble tilbudt intervju på arabisk, engelsk eller urdu. I PIAAC var formålet nettopp å teste norskferdigheter, så oversetting er ikke relevant.

For alle utvalgsundersøkelser er det mulig å opprette tilleggsutvalg, slik at man etterpå kan bryte tallene ned på flere undergrupper. Det vil imidlertid være kostbart å oversette skjema og ansette flerspråklig intervjukorps. Ikke å tilby intervju på andre språk en norsk vil på den annen side resultere i skjeve utvalg, slik vi har diskutert i kapitlet om SSBs levekårsundersøkelser (kapittel 2).

Vi tror AKUs nye data for innvandreres sysselsetting og forhold på arbeidsmarkedet kan brukes, og vi vil anbefale at vi i en ny LKI kan kutte ut en del av de spørsmål som ble stilt i LKI 2005/2006 om ulike sider ved IOs arbeidsforhold, blant annet de som skulle kartlegge omfanget av ubetalt arbeid. Vi må imidlertid fortsatt kartlegge de *viktigste* sidene ved respondentenes sysselsetting og forhold på arbeidsmarkedet ettersom dette er variable som det vil være svært viktig å se i sammenheng med nesten alle andre LKIs variable.

PIAAC gir kunnskaper om innvandrernes norskferdigheter, men ikke om deres egen opplevelse av å mestre språket generelt og i ulike situasjoner, slik de ble spurt om i LKI. Vi vil anbefale ikke å erstatte batteriet av spørsmål om norskferdigheter i LKI med den kunnskapen vi har fra PIAAC. Norskferdigheter er en svært viktig bakgrunnsvariabel som bør kunne brukes i analyser av andre levekårsområder.

Kunnskaper om innvandreres barnetilsynsordninger kan være tilfredsstillende dekket med det vi nå har fra barnetilsynsundersøkelsen, samt fra data om kontantstøtte og barnehagebruk. Igjen støter vi på problemet med at man da ikke kan se disse variablene i sammenheng med andre variable fra en levekårsundersøkelse, men vi anser at dette ikke er like problematisk for barnetilsyn som for variabler som norskkunnskaper og deltakelse i arbeidsmarkedet. Et større problem er at skjema kun ble oversatt til arabisk, engelsk og urdu, noe som nok gjør at store deler av innvandrergruppa – de som verken behersker norsk eller noen av disse språkene godt - ikke er godt nok representert. Kartleggingen av barnetilsynsordninger i LKI 2005/2006 var for øvrig lite vellykket ettersom den matrisen som skulle fylles ut var vanskelig å forstå for mange (Gulløy 2008).

I tillegg til en betydelig reduksjon i antall spørsmål knyttet til arbeidsmarkedet og å droppe spørsmålene om barnetilsynsordninger, er det også en del andre spørsmål som bør vurderes kuttet. Det gjelder dels slike som har vært vanskelige å samle pålitelige svar for, og dels slike som ikke har vært utnyttet etter at de ble stilt i 2005-2006. Dette vil neppe kunne gjelde annet enn enkeltspørsmål, slik at det på denne måten neppe blir frigjort *stor* plass til nye spørsmål.

Det kanskje viktigste bruksområdet for de ulike utvalgsundersøkelsene som gjennomføres i SSB i en ny LKI vil være at befolkningens svar i undersøkelsene vil gi et sammenligningsgrunnlag for innvandrernes svar i en eventuell fremtidig levekårsundersøkelse, om spørsmål hentes fra slike undersøkelser. Flere av de undersøkelsene vi har omtalt over har spørsmål som er relevante. Men det er lite gunstig å hente spørsmål fra *mange* ulike utvalgsundersøkelser, fordi svarene til totalbefolkningen i hver av undersøkelsene må vektas slik at de ligner på innvandrerne hva gjelder kjønn, alder og bosted. Vekting gjør at ulikheter i svar ikke kan tilskrives ulikheter i demografi og bosetting. Å koble, analysere og vekte data fra flere ulike datakilder krever mer tid og ressurser enn om de kan hentes fra noen få kilder. Sist ble spørsmål primært hentet fra SSBs levekårsundersøkelser, noe som gjorde at datamaterialet som måtte behandles begrenset seg til seks ulike filer (Levekår 2001, 2002, 2003, 2004 og 2005 og Kultur- og mediebruksundersøkelsen 2004)

Vi vil imidlertid understreke at det er best å hente spørsmål fra utvalgsundersøkelser som gjennomføres regelmessig av SSB og som det er sannsynlig at SSB også vil gjennomføre i framtiden. Dette gir bedre grunnlag for samordning mellom undersøkelser og sammenligning av resultater ved at SSB har tilgang på mikrodata. Dette gjelder primært undersøkelser finansiert med SSBs egne midler slik som AKU, Forbruk og Tidsnytting, men også undersøkelser som Kultur- og mediebruk, Valgundersøkelsen, Verdiundersøkelsen og European Social Survey.

4. Utvalgsundersøkelser om innvandreres levekår

Kunnskapen om innvandrerne og deres levekår er etter hvert blitt ganske omfattende. Gjennom den løpende befolkningsstatistikken vet vi ”alt” om de registrerte innvandrernes antall, og deres demografiske atferd (fruktbarhet, dødelighet, ekteskapsmønster og flyttinger). Ved å bruke de statistiske registrene som Statistisk sentralbyrå (SSB) disponerer, får vi også en god beskrivelse av deres deltakelse i utdanning og arbeid, og deres inntekt. Dette beskrev vi i kapittel 1.

Analyser av registerstatistikk viser at innvandrernes levekår på mange områder skiller seg fra de generelle levekårene i befolkningen. For eksempel er deres arbeidsløshet høyere enn gjennomsnittets, og svært høy i noen grupper, og andelen under ulike lavinntektsgrenser er mye større. Registerdata viser også at med økende botid er mange forskjeller blitt mindre enn før. Dette gjelder særlig for fødselshyppighet og ekteskapsalder, deltakelse i utdanning, sysselsetting og arbeidsløshet og inntekt (se blant annet Henriksen m.fl. 2010).

Men med utgangspunkt i disse registrene kan vi ikke si noe om for eksempel innvandrernes forhold til det landet og den situasjonen de forlot for å flytte til Norge, deres språkkunnskaper, religiøse liv, boforhold, arbeidsmiljø, nærmiljø, opplevd diskriminering, verdier, kontakter med familien og andre sosiale kontakter og mye annet.

Levekårsundersøkelsene for innvandrere (LKI) har gitt oss kunnskap om viktige sider ved innvandreres levekår som ikke fanges opp i registre, slik SSBs levekårsundersøkelser har gitt et mer dekkende bilde av levekårene til hele befolkningen. På individnivået kan man så se den kunnskapen man får fra surveys i sammenheng med opplysninger fra registrene.

Det er gjennomført tre levekårsundersøkelser blant innvandrere, i 1983, 1996 og 2005/2006. I 2005/2006 ble det også gjennomført en egen undersøkelse blant norskfødte med innvandrerforeldre og tidlig innvandrede med bakgrunn fra Pakistan, Tyrkia og Vietnam. Alle undersøkelsene har blitt finansiert av den delen av forvaltningen som har hatt ansvaret for integreringspolitikken. Den sorterer i 2012 under Barne- likestillings og integreringsdepartementet (BLD).

4.1. Levekårsundersøkelsens formål og populasjon

Vi vil her beskrive det som tidligere er blitt sett på som sentrale formål med levekårsundersøkelsene for innvandrere, og drøfte ulike formål ved en eventuell fremtidig LKI. Dette fører oss også inn i en populasjonsdiskusjon. Undersøkelsens formål og populasjon henger så nøye sammen at disse må ses i nær sammenheng, fordi formålene vil virke styrende for populasjon og utvalg. Dersom det for eksempel primært ønskes kunnskap om nye innvandrergruppers levekår, først og fremst arbeidsinnvandrere, gir dette en helt annen populasjon enn om kunnskapsbehovet er videre, for eksempel om man ønsker kunnskap om ”alle” innvandrere i Norge. Eventuelt kan man legge størst vekt på å få kunnskap om de gruppene som har kommet langt i sin integrering, som innvandrere med lang botid. Ikke alle disse hensynene kan ivaretas samtidig, i én undersøkelse med ett opplegg. Allerede tidlig i planleggingen bør det tas standpunkt til hvilke grupper man ønsker kunnskaper om, for at vi skal få et bedre grunnlag for å vite hva slags undersøkelse vi skal planlegge.

Undersøkelsens populasjon vil også være styrende for undersøkelsens *design*. Dersom det settes en relativt høy grense for innvandrernes botid, *kan* det være mer realistisk å gjøre intervju kun på engelsk og norsk. En slik løsning valgte de i den svenske levekårsundersøkelsen, der bare innvandrere med fem års botid eller mer ble trukket ut, og der de primært tilbød intervju på svensk og engelsk. Da vil man utelukke en så stor andel av innvandrerne fra nye EØS-land, som mange fra Polen og Litauen, med kort botid (fra Polen hadde 86 prosent mindre enn 6 års botid ved

inngangen til 2012), at undersøkelsen neppe kan brukes til å si mye om slike nye innvandrergupper.

Vi vil også løfte frem at en levekårsundersøkelse blant innvandrere bør dekke både behovet for statistikk og behovet for å gi data som kan brukes til forskning. Dette er viktig som bakgrunn for beslutninger om populasjon og innhold. Med statistikk tenker vi her enkeltindikatorer brutt ned etter ulike kjennetegn i populasjonen. Dette stiller først og fremst krav til antall observasjoner etter de kjennetegn man ønsker å publisere, og til selve indikatorene. For forskningsformål vil det å kunne analysere sammenhenger være viktig, og derfor må data for de enkelte individene dekke flere ulike tema samtidig. Det er også en fordel med noe mer detaljering av tema enn det statistikkbehovet tilsier.

4.2. Formål og populasjon ved tidligere levekårsundersøkelser

Ved LKI 2005/2006 ble undersøkelsens formål beskrevet som følger:

1. *Sammenligne innvandreres levekår med de generelle levekårene i Norge.* Dette ble ivarettatt ved at spørsmål som ikke var rent innvandrerspesifikke i størst mulig grad ble hentet fra SSBs levekårsundersøkelser.
2. *Sammenligne levekårene blant innvandrerne i 2006 med dem i 1996.* Dette ble ivarettatt ved at man stort sett intervjuet de samme landgruppene i 2006 som i 1996 – men tok også inn to nye grupper (Irak og Bosnia-Hercegovina), samtidig som Serbia-Montenegro representerte Det tidligere Jugoslavia.
3. *Se ulike variable og tema i sammenheng.* Ved de tidligere levekårsundersøkelsene blant innvandrere har det vært et viktig hensyn å legge til rette for å registrere, koble og analysere mange ulike typer variable for de samme individene. Dette gjør det mulig å ”se alt i sammenheng”, og få et helhetsbilde av innvandrernes levekår i Norge, og hva som påvirker disse. Det å ha et bredt tilfang av variable for hvert individ gir helt annet grunnlag for å analysere levekårene og for forståelsen av integrering og inkludering enn det bruk av bare registerdata kan gi. For eksempel har man kunnet koble trangboddhet og nærmiljøfaktorer fra LKI. Vi har også kunnet bruke svarene på de ulike spørsmålene i LKI-skjemaet sammen med det vide tilfanget av registeropplysninger som kan kobles til svarene fra en intervjuundersøkelse.

Siden datasettet har lagt vekt på å se de ulike områdene i sammenheng, og ikke på å beskrive innvandrernes fordeling langs enkelte variable, har det beholdt sin aktualitet for forskning og analyser i mange år, og behovet for hyppige undersøkelser har vært mindre. (I vedlegg B gir vi en oversikt over forskningsprosjekter som har bestilt LKI-filen fra NSD for å gjøre egne analyser.)

4. *Sammenligne mellom de ulike store innvandrergupper.* Dette ble gjort ved at vi trakk utvalget fra ti store innvandrergupper som så kunne sammenlignes seg i mellom. Dersom man for eksempel hadde trukket et utvalg blant alle innvandrere i Norge ville man kunne fått med innvandrere fra mange ulike land, hvor mange grupper ikke ville vært store nok til at man kunne si noe om dem alene, og dermed ikke latt dem inngå i en sammenligning basert på enkeltland. En slik tilnærming ble valgt i Sverige i levekårsundersøkelsen blant innvandrere som gjennomføres våren 2012 (se kapittel 0).

5. *Se situasjonen for innvandrere i Norge i forhold til levekårene for innvandrere i andre land.* Dette ble gjort i bare liten grad.

Populasjon og utvalg i LKI 2005/2006 inkluderte kun innvandrere fra det vi den gang kalte ikke-vestlige land, og de ti landgruppene som ble plukket ut

representerte omkring halvparten av alle innvandrerne fra ikke-vestlige land i Norge.

Tabellen under gir oversikt over hvilke grupper som har vært med i de tidligere rundene av levekårsundersøkelser blant innvandrere:

Tabell 4.1. Landgrupper intervjuet i levekårsundersøkelsene blant innvandrere i 1983, 1996 og 2005/2006

	1983	1996	2005/2006
Storbritannia	X		
Tyrkia	X	X	X
Pakistan	X	X	X
Vietnam	X	X	X
Chile	X	X	X
Det tidligere Jugoslavia (unntatt Bosnia-H.)		X	
Serbia			X
Bosnia-H			X
Iran		X	X
Sri Lanka		X	X
Somalia		X	X
Irak			X
Bruttoutvalg	1 250	4 000	5 000
Nettutvalg	941	2 672	3 053
Svarprosent	75,3	66,8	64,2

Både størrelsen på gruppene, hvorvidt de kunne antas å representere forskjellige typer innvandring til Norge, hensynet til sammenligning med andre undersøkelser og ønsket om å oppnå en viss geografisk spredning har ligget til grunn ved valg av grupper.

Innvandrere fra det som den gang ble kalt vestlige land ble ikke inkludert i 2005/2006, uten at dette ble problematisert i rapporten fra den undersøkelsen. I 1983 var innvandrere fra Storbritannia med i utvalget. Allerede den gang var forskjellen mellom dem og befolkningen ellers så liten at det i 1996 ble vurdert som dårlig bruk av ressursene å intervju britere. Myndighetene etterspurte ikke kunnskap om innvandrere fra vestlige land den gangen heller. Vi har fra tid til annen fått enkelte spørsmål om også denne gruppens levekår, og om hvilke forskjeller det er mellom ulike kategorier av dem. Vi registrerte et par tilbakemeldinger fra publikum da vi publiserte LKI 2005/2006, som reagerte nettopp på at vestlige grupper, som tyskere og italienerne, ikke var blitt intervjuet. Når vi utelater innvandrere fra resten av EØS-området fra utvalget, blir det bildet vi gir av innvandrernes levekår og integrering mer negativt enn om de hadde vært med. Ved 2005/2006-undersøkelsen var det neppe noe stort problem siden gjennomsnittene ble oppfattet som å gjelde den "ikke-vestlige" gruppen. Om vi i neste omgang tar inn innvandrere fra Polen eller andre EØS-land, blir gjennomsnittstall basert på hele utvalget litt vanskeligere å formidle. Da må man i større grad presisere at gjennomsnittet kun gjelder den populasjonen som er representert i utvalget.

Siden undersøkelsen i 2005/2006 har SSB sluttet å bruke skillet vestlige/ikke-vestlige land. Hovedsakelig deles land nå inn etter verdensregion, men om man opererer med en todeling, skiller vi mellom følgende grupper.

1. **EU etc.:** EU/EFTA-land, Nord-Amerika, Australia og New Zealand
2. **Afrika, Asia etc.:** Øst-Europa utenom EU, Asia (inkl. Tyrkia), Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Oseania utenom Australia og New Zealand

I 2005/2006 var utgangspunktet at vi skulle trekke representative utvalg av innvandrere fra de ti landene som ble valgt. Men det var også klare ønsker om å holde innsamlingskostnadene nede, da spesielt reisekostnadene i og med at undersøkelsen primært var planlagt som en besøksundersøkelse. For å redusere reisekostnader ble det etablert en utvalgsplan basert på de ulike innvandregruppens bosettingsmønster, men også med ambisjon om at planen

skulle dekke størst mulig andel av populasjonene. I prinsippet er dette å sammenligne med en to-trinns utvalgsplan (se Gulløy 2008).

I tillegg ble det trukket ut et eget utvalg av norskfødte med innvandrerforeldre, samt tidlig-innvandrede, med bakgrunn fra Vietnam, Tyrkia og Pakistan. De ble stilt en del av de samme spørsmålene som hovedutvalget, men også en rekke egne spørsmål. Slik fikk vi kunnskap om disse gruppenes levekår, og vi kunne sammenligne dem med unge innvandrere og med "foreldregenerasjonen".

4.3. Formål og populasjon ved en fremtidig levekårsundersøkelse

Undersøkelsens formål vil være styrende for populasjon og utvalg også ved fremtidig levekårsundersøkelse. Under gjennomgås ulike formål og hvilke konsekvenser dette vil ha for valg av populasjon og utvalg. Uansett hva man vil konkludere med om formål og populasjon, mener vi det er nødvendig at alle eventuelle utvalg er *representative* basert på etablerte metoder for tilfeldig utvalgstrekkning. Det er nødvendig for å generalisere fra utvalget til populasjonen med kjent usikkerhet, og på den måten kan en ivareta muligheten til å følge ulike grupper av innvandrere mellom de enkelte undersøkelsene.

Her vil vi også legge til grunn at respondentene skal ha mulighet til å besvare spørreskjemaet på sitt morsmål om de skulle ønske det. Noen av våre konklusjoner og anbefalinger hviler på denne premissen.

4.3.1. Kunnskap om innvandreres levekår

Et overordnet formål med en levekårsundersøkelse blant innvandrere har vært, og vil være, nettopp å få kunnskap om innvandreres *leveskår* i Norge. Begrepet "integrering" har tradisjonelt blitt operasjonalisert i SSB ved å studere forskjeller i levekår mellom innvandrere og befolkningen i alt. I en integreringssammenheng vil imidlertid mange oppfatte forskjeller i kultur, verdier og religiøs praksis som sentrale, og den nyere tids debatt om integrering har også handlet om nettopp dette, i tillegg til mer "tradisjonelle" integreringstemaer som innvandreres sysselsettingsgrad. Å fremskaffe kunnskap om temaer som tillit, verdier og holdninger faller imidlertid utenfor det SSB forstår som kjerneformålet med en *leveskårsundersøkelse* om innvandrere, og vi stiller derfor spørsmålet om det er bedre å gjennomføre egne undersøkelser om slike temaer for å dekke disse temaene i sin fulle bredde. Dette har også en praktisk side; i gjennomsnitt brukte respondentene 71 minutter å besvare spørsmålene i LKI 2005/2006 - så veldig mange nye spørsmål er det ikke rom for, selv om noen av spørsmålene som ble stilt sist ikke vil være nødvendige denne gangen. På den annen side - dersom man tar inn spørsmål om tillit, verdier og holdninger vil man kunne belyse for eksempel hvorvidt innvandrere som har verdier og holdninger som går på tvers av det som sees på som "norske" verdier, har levekår som skiller seg fra innvandrere som i større grad deler det som kan sees på som typisk "norske" verdier (dette diskuteres nærmere i kapittel 5). Vi mener derfor man bør vurdere å stille noen sentrale spørsmål om disse temaene også i en ordinær LKI, men i tillegg ha en egen undersøkelse for å få dybdekunnskap om innvandreres verdier og holdninger.

4.3.2. Kunnskap om innvandreres levekår som ikke kan fås gjennom andre kilder

Formålet med Levekårsundersøkelsene for innvandrere (LKI) har som nevnt vært å få kunnskap om viktige sider ved innvandreres levekår som *ikke* fanges opp i registre, slik formålet med SSBs levekårsundersøkelser har vært å gi et mer dekkende bilde av levekårene til hele befolkningen. Vi har også drøftet hvorvidt SSBs levekårsundersøkelser kan gi kunnskap om innvandrere.

Dette avsnittet, og tabellene under (4.2 og 4.3), sammenfatter kunnskapen fra kapittel 2 og 3, og gir en oversikt over hvilke sentrale innvandrerrelaterte

Levekårstema som ikke dekkes av registerdata eller av SSBs utvalgsundersøkelser. At et tema er dekket av en utvalgsundersøkelse betyr imidlertid ikke at det gir tilstrekkelig og kvalitativt god kunnskap om *innvandrere*. Vi har tidligere vist hvor lite innvandrerrutvalget er i de fleste utvalgsundersøkelsene i SSB, noe som delvis kan bøtes på ved tilleggsutvalg, men vi har også drøftet hvilken betydning det har for representativiteten at undersøkelsene ikke oversettes til andre språk enn norsk. Dette kommer vi nærmere inn på i kapittel 6.4.

Som vi har beskrevet i kapittel 2 og 3, er det en rekke tema i LKI 2005/2006 som dekkes i de ordinære utvalgsundersøkelsene i SSB, særlig i levekårsundersøkelsene. Unntak er de mer innvandrerspesifikke temaene: Bakgrunn fra opprinnelseslandet, bånd til opprinnelseslandet, tilhørighet til Norge, norskferdigheter, forhold til statsborgerskap, sider ved religionsutøvelse, og diskriminering. I tillegg kommer eventuelle nye tema, som tillit, verdier og holdninger. Da er det nødvendig med egne levekårsundersøkelser blant innvandrere for å få kunnskaper om innvandreres levekår og integrering. Dette gjelder følgende hovedtema og spørsmål:

Fra LKI 2005/2006, og som ikke finnes register eller i andre undersøkelser:

- Familie i Norge
 - Er din ektefelle/samboers foreldre født i Norge?
 - I hvilket land bor mor/far?
 - Bor eventuelle søsken i Norge?
 - Forskjellige andre familiemedlemmer bosatt i Norge (svigerforeldre, besteforeldre, onkler/tanter/fettere/kusiner/andre)
- Norskferdigheter og språk
 - Opplæring i norsk, antall timer
 - Grunner til ikke fått norskopplæring
 - Norskferdigheter
 - Norskferdigheter i gitte situasjoner (oppfatte nyheter, snakke med nordmenn, etc.)
 - Mest brukte språk hjemme
- Bakgrunn fra opprinnelseslandet
 - Familiens tilhørighet til etnisk, nasjonal, språklig eller religiøs minoritet i opprinnelseslandet
 - Oppvekst på landsbygd/småby/storby
 - Egen og foreldres yrkesbakgrunn
 - Egen og foreldres utdanningsbakgrunn
 - Kontakter i Norge før de kom
- Bånd til opprinnelseslandet og samhörighet med Norge
 - Planer om å flytte tilbake
 - Eie av jord, forretning, virksomhet i opprinnelseslandet
 - Økonomisk bistand til familien i opprinnelseslandet
 - Besøk i opprinnelseslandet
 - Besøk fra opprinnelseslandet
 - Samhörighet med Norge
- Statsborgerskap
 - Dobbelt statsborgerskap
 - Grunner til å søke statsborgerskap
 - Intensjoner om å søke statsborgerskap

- Diskriminering
 - Diskriminering ved ansettelse
 - Selvpålevde årsaker til arbeidsledighet
 - Diskriminering ved arbeidsformidlingen
 - Trakassering på arbeidsplassen på grunn av utenlandsk bakgrunn
 - Diskriminering i boligmarkedet
 - Diskriminering i utdanningssystemet
 - Diskriminering i helsevesenet
 - Utestedsdiskriminering
 - Diskriminering fra politi
- Sosialt nettverk
 - Har nabofamilier som besøkes samme innvandrerbakgrunn som IO?
- Boforhold
 - Hvor mange innvandrere med bakgrunn fra samme land som deg selv synes du ville være det ideelle i ditt boområde?
 - Mener du det burde være flere, færre eller omtrent som i dag?
- Religion
 - Frafall fra religion
 - Betydning av religion i livet
 - Muligheter for å utøve religion

”Nye” tema som tillit, verdier og holdninger finnes det spørsmål om i valgundersøkelsen, EU-SILC, LOGG og Verdiundersøkelsen. I kapittel 5 gir vi eksempler på spørsmål fra disse undersøkelsene som dekker disse temaene

Noen få spørsmål fra LKI 2005/2006 kan utelukkes ved å bruke registerdata. For eksempel informasjon om inntekt. Noen spørsmål er imidlertid naturlig å stille selv om informasjon finnes i registrene. Spørsmål om respondenten er sysselsatt, er et naturlig inngangsspørsmål til hvordan arbeidet oppleves, og spørsmål om respondenten har norsk statsborgerskap er naturlig å stille før man spør hvorfor han skiftet statsborgerskap. Dessuten er vi nødt til å spørre om subjektive sider ved arbeidet om vi vil sette dem i sammenheng med andre variable, som for eksempel opplevd diskriminering eller innvandringsgrunn.

Tabell 4.2. I hvilken grad dekkes tema i LKI 2005/2006 av utvalgsundersøkelser/registerdata?

Tema i LKI 2005/2006	Utvalgsundersøkelser	Register	Kommentar
Familie i Norge	Dekker ikke	Dekker delvis	
Ubetalt arbeid	AKU dekker delvis	Dekker ikke	
Norskopplæring og norskkunnskaper	Levekår EU-SILC 2011 (2014, 2017) dekker frivillig arbeid for organisasjoner PIAAC gir kunnskap om norskerferdigheter	Dekker ikke Dekker lite	Registre kan gi svar på norskopplæring i fremtiden
Statsborgerskap	Dekker ikke	Dekker delvis	Registre gir ikke kunnskap om grunner til naturalisering, etc
Bakgrunn fra opprinnelseslandet (oppvekststed, yrke, etc)	Dekker ikke	Dekker ikke	
Bånd til opprinnelseslandet (eiendom, kontakt, samhörighet, etc)	Dekker ikke	Dekker ikke	
Mediebruk	Dekker ikke	Dekker ikke	
Religion og religiøsitet	Levekår EU-SILC 2011 (2014, 2017), Verdiundersøkelsen, ESS, valgundersøkelsen	Dekker ikke	
Utdanning	Dekker ikke	Dekkes	Spørsmål om foreldres utd i EU-SILC stilt i 2011, men ikke fast del av undersøkelsen.
Diskriminering	Dekkes delvis av LKU 2008, ESS	Dekker ikke	En brøkdell er dekket gjennom LKU 2008, ESS har et spørsmål
Helse	LKU Helse 2012, Levekårsundersøkelsen EU-SILC, Verdiundersøkelsen, ESS, LOGG	Dekker ikke	Skal ikke dekkes av EU-Silc?
Foreldre - sosial bakgrunn	Verdiundersøkelsen, LOGG	Dekker ikke	Spørsmål om foreldres sosiale bakgrunn i EU-SILC stilt i 2011, men ikke fast del av undersøkelsen.
Organisasjonsdeltakelse	Levekår EU-SILC 2011 (2014, 2017), Verdiundersøkelsen, valgundersøkelsen	Dekker ikke	Ikke direkte spørsmål om flyktning/innv.org, kalssifisert som annen org.
Sosial kontakt	LKU Helse 2012, LOGG	Dekker ikke	Levekår EU-SILC 2011 (2014, 2017) har noen spørsmål om sosialt nettverk, men ikke mye om kontakt.
Boforhold og boutgifter	Levekår EU-SILC, LOGG	Dekker ikke	Logg har noen få spmål om bolig, Levekår EU-SILC har relativt mange og i tillegg utdypes tema hvert 3. år (2012, 2015 etc)
Arbeid	Levekår EU-SILC, LKU Arbeidsmiljø 2013, AKU, LOGG	Dekker delvis	Spørsmål om arbeid er godt dekket gjennom ulike utvalgsundersøkelser, og register
Arbeidsmiljø	LKU arbeidsmiljø 2013,	Dekker ikke	
Ektefelle/samboers arbeid	Levekår EU-SILC, AKU, LOGG	Dekker delvis	
Inntekter		Dekker	Inntekt kobles fra registre og dekkes av alle utvalgsundersøkelser som foretar kobling.
Opplevelse av økonomi (mulighet til å dekke uforutsette utgifter, etc)	Levekår EU-SILC, LOGG	Dekker ikke	
Barnepass	Barnetilsynsundersøkelsen, Levekår EU-SILC, LOGG	Dekker delvis	Ikke spørsmål om barnas venner
Opplevd vold og trusler	Levekår EU-SILC 2012, ESS, EU-UNDERSØKELSEN	Dekker ikke	

Tabell 4.3. I hvilken grad dekkes temaene tillit, holdninger og verdier av utvalgsundersøkelser/registerdata?

Nye tema	Utvalgsundersøkelser	Register	Kommentar
Tillit	Valgundersøkelsen, EU-SILC dekker delvis	Dekker ikke	EU-SILC har noen spørsmål om mellommenneskelig tillit
Holdninger	Valgundersøkelsen, LOGG	Dekker ikke	
Verdier	Verdiundersøkelsen, Valgundersøkelsen	Dekker ikke	

4.3.3. Sammenligne innvandreres levekår med de generelle levekårene i Norge

Formålet med å sammenligne med hele befolkningen i Norge påvirkes ikke av hvilke grupper man intervjuer. Dette formålet ivaretas ved i størst mulig grad å hente spørsmål fra de utvalgsundersøkelsene som allerede gjennomføres i SSB, først og fremst levekårsundersøkelsene, slik det ble gjort ved LKI 2005/2006.

4.3.4. Sammenligne levekårene blant innvandrerne tilbake i tid

Et viktig formål med undersøkelsen er å kunne følge innvandrernes levekår over tid. Et av hovedfunnene ved forrige undersøkelse var at flere sider ved levekårene bedres betraktelig med økende botid. For eksempel ble mange innvandreres boforhold langt bedre jo lenger de hadde bodd i Norge.

Så lenge utvalgene i LKI har vært stratifisert etter landgruppe, og sammen-setningen av hvilke landgrupper som er inkludert i utvalget endrer seg, vil sammenligninger av innvandreres levekår over tid bare kunne gjøres for en og en landgruppe. Tidligere levekårsundersøkelser har vært stratifisert på dette grunnlaget og har dermed ikke gitt resultater for alle innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre under ett. Sagt på en annen måte: Dersom vi i en fremtidig levekårsundersøkelse tar ut Chile og tar inn Eritrea, Afghanistan og Russland, vil utvalgets gjennomsnitt endres sammenlignet med 2005/2006 på grunn av endringer i utvalgets sammensetning.

I kapitel 0 tar vi derfor utgangspunkt i de gruppene som ble intervjuet sist, og drøfter hvilke som eventuelt skal ut og hvilke nye som skal inn. De utvalgte gruppene blir da en blanding av de største innvandrergruppene, men med geografisk spredning og variasjon i innvandringsgrunn.

4.3.5. Sammenligne mellom de ulike store innvandrergrupper

Populasjonen av innvandrere kan stratifiseres etter ulike variable, som landbakgrunn eller innvandringsgrunn. Tradisjonelt har SSB primært stratifisert etter landbakgrunn, og slik kunnet sammenligne innvandrere fra for eksempel Pakistan, Tyrkia, Vietnam og Chile. En innvandrers landbakgrunn er entydig og enkel å operasjonalisere, og analyser av både registerstatistikk og levekårsdata har vist at innvandrere fra samme land har mye til felles, samtidig som innvandrere fra naboland kan være svært forskjellige. Flere multivariate analyser har vist at landbakgrunn fortsatt har en betydelig forklaringskraft selv etter kontroll for andre relevante variable (Elgvin og Tronstad (kommende), Tronstad og Rogstad (2012), Blom (1998, 2002 og 2010a og 2010b). I de aller fleste analyser SSB gjennomfører, og i statistikk, er landbakgrunn en helt sentral variabel, sammen med blant annet kjønn og innvandringskategori.

I årene som er gått siden undersøkelsen i 2006 ble planlagt, er det i statistikk og analyser blitt lagt stadig større vekt på ikke-nordiske statsborgeres *oppholdsgrunnlag*. Ulikheter i innvandringsgrunn er blitt stadig viktigere for forståelsen av de ulike utfordringer innvandrerne møter i det norske samfunnet. Statistikken over innvandringsgrunn lages årlig, og følges med stor oppmerksomhet. Å stratifisere populasjonen etter personenes innvandringsgrunn vil imidlertid være uheldig, ettersom vi bare har slik informasjon for innvandrere som har kommet etter 1990.

En viktigere innvending mot å stratifisere etter andre variable enn landbakgrunn, er den praktiske. Ved de forrige utvalgsundersøkelsene har det vært en premiss at

innvandrere skal tilbys intervju på eget språk, og da har det vært nødvendig å stratifisere etter landbakgrunn. Dersom man heller stratifiserer etter innvandringsgrunn, uten samtidig å stratifisere etter landbakgrunn, vil man kunne få med innvandrere fra en rekke ulike land. Dermed blir det praktisk umulig å intervju innvandrere på eget språk. Vi anbefaler derfor at en eventuell fremtidig LKI stratifiseres etter landbakgrunn. Dette betyr selvsagt ikke at man ikke kan analysere forskjeller mellom innvandrere etter andre kjennetegn i etterkant, men bare innenfor de ulike landgruppene vil utvalgene være representative med hensyn til andre kjennetegn.

Ved LKI 2005/2006 hadde innvandrerne i utvalget en botid på minst 2 år i Norge. Vi foreslår at det samme kravet brukes ved en eventuelt ny LKI. Det skjer store endringer i innvandrernes levekår de første årene etter ankomst. Vi ønsker at sammenligninger mellom innvandrernes levekår og de generelle levekårene i Norge ikke skal være for mye preget av ankomstutfordringer. Derfor bør ikke en nedre grense for botid være kortere enn to år.

Hvilken botidsgrense man setter for utvalget vil ha konsekvenser for hvilke landgrupper man kan intervju. Settes det et krav om lang botid, for eksempel fem år slik det er gjort i den svenske levekårsundersøkelsen, vil dette ekskludere store grupper fra land hvor det har vært stor innvandring de seneste årene, som fra Polen og Eritrea. 86 prosent av de polske innvandrerne har en botid på under seks år. Om vi tar med innvandrere med kort botid, får vi kartlagt flere sider ved de nyankomnes utfordringer i Norge, mens lang botid som utvalgskriterium gir fokus på mer permanente utfordringer. Hensikten med å sette en høy botidsgrense vil også være lettere å kunne tilby bare norsk og engelsk skjema, men det er ikke slik at lenger botid nødvendigvis har en entydig sammenheng med bedre norskkunnskaper (Henriksen 2010 og Gabrielsen og Lagerstrøm 2007). Om vi skal intervju innvandrere fra de "nye" EU-landene eller ikke, bør det tas standpunkt til relativt tidlig i prosessen, fordi valget vil få store konsekvenser for hvordan undersøkelsen bør bli lagt opp.

I 2005/2006 intervjuet vi bare personer i alderen 16-70 år. Nedre grense settes av hensyn til krav om foresattes samtykke, og bør beholdes. Øvre grense ble satt fordi vi antok at det ville bli for få intervjuer blant eldre personer til at de kunne gjøres til gjenstand for egne analyser, og vi trodde også at frafallet ville bli høyere blant dem. Uten å ta stilling til dette nå, mener vi det bør vurderes å heve aldersgrensen noe, siden antallet innvandrere fra Afrika, Asia etc. som er over 70 år er fordoblet mellom 2004 og 2012.

Ved en kommende levekårsundersøkelse mener vi det vil være avgjørende å kunne bryte resultatene ned på en finere regional inndeling enn bare EU etc. og Afrika, Asia etc. Det er mange flere utfordringer knyttet til integrering og inkludering av innvandrere fra Afrika, Asia etc. enn fra EU etc. Med unntak av forhold knyttet til de nylige arbeidsinnvandrerne fra nye EØS-land, er det også innvandrere fra Afrika, Asia etc. som er i fokus for innvandrings- og inkluderingspolitikken. Landene i begge grupper er svært heterogene, størst mangfold er det blant landene i gruppen Afrika, Asia etc. De har alle til felles at det kreves en innvilget søknad om opphold for å få slå seg ned her, men ut over det er det slående ulikheter mellom innvandrere fra land som Pakistan, Somalia, Russland, Vietnam og Kina.

EU etc.: EU/EFTA-land, Nord-Amerika, Australia og New Zealand
Afrika, Asia etc.: Øst-Europa utenom EU, Asia (inkl. Tyrkia), Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Oseania utenom Australia og New Zealand.

4.3.6. Sammenligne innvandreres levekår i Norge med levekårene til innvandrere i andre land

Ved forrige levekårsundersøkelse var det ganske begrensede muligheter til å sammenligne med andre skandinaviske undersøkelser. Våren 2012 pågår en levekårsundersøkelse blant innvandrere i Sverige. Så vidt vi kjenner til, er det ikke

gjort andre levekårsundersøkelser i våre naboland den senere tid, ei heller at det er planer om slike.

Per i dag har vi ikke satt oss inn i spørsmålene som stilles i den svenske levekårsundersøkelsen. Vi kjenner imidlertid til hvordan de har organisert utvalget: Innvandrerne ble delt opp i syv regioner: Norden, EU15+, resten av Europa, Midtøsten og Nord-Afrika, resten av Afrika, resten av Asia og Latin-Amerika.

For noen av enkeltlandene er det oppnådd mange nok intervjuer til at man kan si noe om disse, per februar 2012 ser det ut til å gjelde Chile, Tyskland, Finland, Bosnia, Irak, Iran, Norge, Polen, Danmark, Thailand og Somalia (70 - 334 per gruppe, i særklasse flest fra Finland, Chile og Tyskland). Fra Eritrea, Afghanistan, Tyrkia, Kosovo, USA, Kina og Vietnam har de fått inn mellom 44 og 68 intervjuer. De har fått få svar fra kvinner fra Thailand og visse grupper fra Midt-Østen.

Til sammenligning hadde vi mellom 245 (Somalia) og 357 (Irak) intervju med de utvalgte gruppene i LKI 2005/2006.

Oppdeling etter regioner er bare mulig om skjemaene ikke oversettes, ettersom det fort kan bli veldig mange ulike språkgrupper som intervjues. Med minste botid på fem år, regnet ikke svenskene med at dette ville by på for store problemer for dem. Samtidig har de tilbudt respondentene tolk ved behov. Fordelene med en slik tilnærming er at man dekker større deler av innvandrerne og norskfødte med innvandrerforeldre enn om man velger ut noen enkeltland. Samtidig mister man mye av grunnlaget for å sammenligne ulike enkeltlandgrupper og man mister fort nyanser innenfor de syv hovedgruppene. Vi vet at det er store forskjeller mellom innvandrere fra naboland, som mellom de fra Irak og Iran, Bosnia og Kosovo og Somalia versus dem fra Eritrea og Etiopia.

Vi vil ikke anbefale en regioninndeling slik de har gjort i Sverige, blant annet fordi det er viktigere å kunne sammenligne data fra Norge tilbake i tid enn å sammenligne med svenske data. For sammenlignende studier mellom de skandinaviske landene må vi derfor stort sett benytte registerdata. I løpet av året vil det foreligge en rapport som sammenligner deltakelse i utdanning og arbeid for innvandrere fra de samme seks landene i Danmark, Norge og Sverige. Utvalgsundersøkelsene vil gi oss grunnlag for bare ganske grove og overfladiske sammenligninger mellom innvandrere i de skandinaviske landene, om vi beholder vårt fokus på utvalg bare fra noen få enkeltland, men de andre formålene mener vi er viktigere å ivareta. Vi anser formålet med sammenligninger med andre land som det minst viktige formålet av dem som nevnes her.

4.3.7. Følge årsakssammenhenger gjennom panelundersøkelser

Tradisjonelt sett har levekårsundersøkelser for innvandrere blitt organisert som rene tverrsnitt, det vil si representative utvalg der data samles inn en gang. Dersom formålet tilsier det, kan det også vurderes om det skal etableres panelutvalg for å samle inn data.

Panelutvalg betyr at de samme individene følges over tid, og at data samles inn på flere tidspunkter. Dette gjør det mulig å gjøre mer presise analyse av endringer over tid, og også gi bedre grunnlag for årsaksanalyser. En panelundersøkelse vil ikke være representativ for populasjonen på et gitt tidspunkt, slik som en tverrsnittsundersøkelse, siden representativiteten vil forholde seg til populasjonen for den perioden panelet dekker. Panel- og tverrsnittsutvalg kan kombineres, da ved at utvalget suppleres underveis for å opprettholde tverrsnittsegenskaper på gitte tidspunkt. I vårt tilfelle vil det bety påfyll av nye innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre som blir gamle nok til å komme inn i målgruppen.

Integrerte panel- og tverrsnittsundersøkelser brukes i dag både i Levekårsundersøkelsen EU-SILC og i Levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø. Paneldata er primært samlet inn med tanke på forskning, mens tverrsnittsdata er det som i hovedsak benyttes i offisiell statistikk. Det er viktig å understreke at paneldesign ikke bør ses som et tiltak for å redusere frafall (vert om, frafallet vil oftest bli større i en panelundersøkelse enn i en tverrsnittsundersøkelse), men må vurderes ut fra formålet med de dataene som skal samles inn. Er formålet rene tverrsnittsindikatorer og –analyser, bør tverrsnittsundersøkelse velges. Dersom formålet er analyser av forløp og årsakssammenhenger, er panelundersøkelse en mulighet. En skal imidlertid være klar over at panelundersøkelser øker responsbyrden for respondentene, og at det kreves tiltak for å opprettholde svarvilligheten i et panel. Dette må derfor vurderes nøye ut fra formål.

Paneldata kan også hentes fra registre. Det er mindre kostnadskrevende og en kan lettere hente ut paneldata med ulike populasjoner. Vi vil derfor foreslå behovet for forløpsanalyser ved hjelp av paneldata heller ivaretas ved å følge den samme gruppe personer over en lang årrekke i registrene. På denne måten kan en følge utviklingen i blant annet utdanning, inntekt, sysselsetting og trygdemottak på individnivå på en relativt kostnadseffektiv måte, og uten å være påvirket av de frafallsproblemene en utvalgsbasert panelundersøkelse vil ha.

4.3.8. Hvilke nye landgrupper bør med og hvilke kan ut?

Vi anbefalte i kapittel 0 å trekke et utvalg med et begrenset antall relevante enkeltland ved en eventuell fremtidig LKI. Dette gir mer presise data, et analytisk bedre grunnlag, og svarer opp flere av de formålene som er nevnt foran enn det vi kan få på grunnlag av et sannsynlighetsutvalg trukket blant innvandrere fra alle land eller verdensregioner. Det gjør det dessuten mulig å tilby intervju på et begrenset antall språk, noe som er avgjørende om man har som premiss at innvandrerne skal kunne intervjues på det språk de behersker best.

Per 2012 er det gått syv år siden forrige levekårsundersøkelse, og ni år siden trekkegrunnlaget for LKI 2005/2006 ble bestemt i 2004. Vi sammenligner med 2004 både fordi det var da man tok beslutninger med hensyn til hvilke land som skulle være med i LKI, og fordi dette viser situasjonen før EØS-utvidelsen i 2004.

På disse årene har både størrelsen og sammensetningen av innvandrergruppa forandret seg mye, særlig etter EØS-utvidelsen. Tilstrømmingen fra nye EØS-land har vært svært stor, særlig fra Polen. Ved inngangen til 2004 bodde 289 000 innvandrere i Norge, og 60 000 norskfødte med innvandrereforeldre, ved inngangen til 2012 henholdsvis 547 000 og 108 000. På de åtte årene er det bosatt 89 prosent flere innvandrere i Norge, altså nær en dobling, og antall innvandrere fra Polen ti-doblet.

Samtidig ser vi at landenes rangering etter størrelse har endret seg mye. Særlig har innvandringen fra nye EØS-land gjort seg gjeldende. Polen er nå den desidert største innvandrergruppen, og på 4. plass ligger Litauen. De var på henholdsvis 16. og 43. plass i 2004. Samtidig har naturlig nok andre land falt nedover på listen, både på grunn av den store innvandringen fra ”nye” innvanderland, og på grunn av at det fra noen land har vært liten innvandring til Norge i mange år. Chilenske innvandrere utgjorde den 20. største gruppen i 2004, men i dag er det 28 grupper som er større. Herfra har det kommet få innvandrere etter slutten av 1980-tallet. Fra Vietnam har ikke innvandringen stoppet helt opp, men noen stor innvandring har det ikke vært siden 1980-tallet, og gruppen har falt fra 7. til 13. plass i løpet av de åtte årene. Antallet innvandrere fra Bosnia-Hercegovina er det samme i 2004 og 2012, og landet har gått fra å være det 5. til det 15. største innvanderlandet i Norge (tabell 4.4)

Tabell 4.4. Bosatte, etter innvandringskategori og landbakgrunn. 20 største land, etter antallet innvandrere. Land som var med i LKI 2005/2006 er uthevet.

Rangering i 2004 etter antall innvandrere	2004				
	Innvandrere	Norskfødte med innvandrere- foreldre	I alt		
I alt	289 104	59 836	348 940		
1 Sverige	21 890	981	22 871		
2 Danmark	17 922	1 396	19 318		
3 Pakistan	14 874	11 412	26 286		
4 Irak	14 856	2 439	17 295		
5 Bosnia- Hercegovina	13 271	1 945	15 216		
6 Somalia	12 166	3 420	15 586		
7 Vietnam	11 862	5 552	17 414		
8 Iran	11 634	1 872	13 506		
9 Tyskland	10 515	717	11 232		
10 Storbritannia	10 325	620	10 945		
11 Serbia og Montenegro	8 840	2 230	11 070		
12 Tyrkia	8 720	4 251	12 971		
13 Sri Lanka	7 949	3 969	11 918		
14 Russland	7 189	268	7 457		
15 USA	6 958	265	7 223		
16 Polen	6 797	793	7 590		
17 Finland	6 523	434	6 957		
18 Filippinene	6 461	913	7 374		
19 Thailand	5 718	192	5 910		
20 Chile	5 594	1 337	6 931		
				2012	
Rangering i 2012 etter antall innvandrere	Innvandrere	Norskfødte med innvandrere- foreldre	I alt	Tilvekst, innvandrere 2004-2012	Tilvekst i prosent
I alt	546 732	108 438	655 170	257 628	89
1 Polen	67 339	4 764	72 103	45 449	208
2 Sverige	34 838	1 740	36 578	16 916	94
3 Tyskland	23 740	1 943	25 683	8 866	60
4 Litauen	22 673	1 268	23 941	7 817	53
5 Irak	21 784	7 151	28 935	8 513	64
6 Somalia	20 976	8 419	29 395	8 810	72
7 Danmark	18 227	1 596	19 823	6 365	54
8 Pakistan	17 893	14 844	32 737	6 259	54
9 Russland	14 953	1 880	16 833	4 438	42
10 Filippinene	14 903	1 528	16 431	4 578	44
11 Iran	14 795	3 118	17 913	5 955	67
12 Thailand	13 882	516	14 398	5 162	59
13 Vietnam	13 222	7 649	20 871	5 273	66
14 Storbritannia	13 211	748	13 959	6 022	84
15 Bosnia- Hercegovina	13 146	3 192	16 338	6 188	89
16 Afghanistan	11 279	1 940	13 219	4 482	66
17 Tyrkia	10 696	6 046	16 742	4 173	64
18 Kosovo	9 686	4 014	13 700	3 225	50
19 Sri Lanka	8 816	5 477	14 293	3 098	54
20 Eritrea	8 135	1 431	9 566	2 541	45

Blant landene i tabell 4.4 drøftes hvilke nye landgrupper som kan være aktuelle å inkludere i utvalget. I motsetning til ved LKI 2005/2006, vil det i dag være unaturlig å velge å intervju bare personer fra Afrika, Asia etc., ettersom land hvor det har kommet mange innvandrere fra de siste årene, som Polen, Tyskland og Litauen, da vil bli ekskludert.

Europa:

Fra mange hold, blant annet BLD, er kunnskap om de nye arbeidsinnvandrere-landene etterspurt.

Polen har vært største gruppe de siste årene og er en selvsagt kandidat. Dersom innvandrere fra for eksempel Polen skal intervjues, bør det også vurderes om en

annen relativt stor gruppe, kanskje de fra **Tyskland** også skal inkluderes. Det har vært stor nettoinnvandring fra Tyskland i mange år, og det er kanskje mindre forskjeller enn det var mellom dem og innvandrere fra Polen, i hvert fall hva oppholdsgrunner og familiesammensetning angår. Fra Tyskland er det kommet langt færre etter 2010 enn det gjorde årene før. Fra **Litauen** har det også kommet mange arbeidsinnvandrere de aller siste årene, og de er nå fjerde største innvandrergroupe, men vi antar at behovet for mer kunnskap om arbeidsinnvandrere fra nye EU-land dekkes om Polen inkluderes. Vi foreslår altså ikke å ta med Litauen. Heller ikke Tyskland ser vi gode nok grunner til å anbefale.

De fra **Russland** er en gruppe som består både av arbeidsinnvandrere, ekteskapsinnvandrere (kvinner) og flyktninger fra Tsjetsjenia. Tilveksten av russiske statsborgere er ikke så stor som den var, om lag 1000 i netto innvandring både i 2010 og 2011. Heterogeniteten i gruppen er så stor at det neppe kan sies så mye om noen av de tre undergruppene.

I begynnelsen av 2012 er det en betydelig interesse knyttet til hvor stor en eventuell arbeidsinnvandring fra Sør-Europa (for eksempel fra **Spania** og **Hellas**) kan bli, hva slags forhold de vil møte og hvilke tiltak det vil bli behov for. Til nå har antallet vært svært beskjedent, og tilveksten selv i 2011 har bare vært på noen hundre fra hvert av disse landene. Økningen i innvandringen herfra fortsetter i første halvår 2012, men tallene er fortsatt relativt ubetydelige i det samlede flyttbildet. Selv om dette skulle endre seg drastisk den nærmeste tiden, vil antallet som på undersøkelsestidspunktet har vært i Norge lenge nok til å inkluderes i utvalget være for lite til at de er noen aktuell gruppe å ta med.

Selv om det er svært mange fra våre **nordiske naboland** bosatt i Norge, og det i perioder er stor tilvekst, regner vi det som gitt at deres utfordringer i Norge ikke er av en slik innvandringspolitisk art at det er noe som vil bli prioritert i en ny LKI.

Oppsummert:

- Fra Europa regner vi innvandrere fra Polen som den klart mest aktuelle nye gruppa å ta med i en ny LKI, men også Russland kan vurderes.

Asia:

Fra **Thailand** kommer nær utelukkende kvinnelige ekteskapsinnvandrere, noen av dem med barn. En stor andel har ektefelle uten innvandrerbakgrunn, og deres integrering vil nok være preget av det. Dette har over flere år vært en av de største innvandrergroppene, og representerer en type innvandring som ikke har vært med i levekårsundersøkelsene tidligere. Integreringsmyndighetene ved IMDi har fått gjennomført kvalitative undersøkelser gjennom forskningsstiftelsen FAFO hvor blant annet deres levekår var tema (Nadim og Tveit 2009). Ved å inkludere dem i en eventuell LKI kan man få mer kvantitativ kunnskap om denne gruppa. Vi regner det som sannsynlig at de kan intervjues på norsk. Men – spørsmål og tema kan være spesielle for gruppa. FAFO intervjuet dem blant annet om tiltak og oppfølging fra kommunen, den norske mannens betydning og rolle, Det kan hende at dersom de har stor interesse så bør en spesialundersøkelse med utgangspunkt i deres situasjon være naturlig.

Innvandrere fra **Afghanistan** utgjorde 1.1.2012 den 16. største innvandrergroppen, og den 6. største flyktninggruppen. Tilstrømmingen herfra har vært relativt stor de siste årene, og det er en større andel fra Afghanistan enn fra andre land som er menn og kommer som enslige unge asylsøkere. Samlet innvandringstall i perioden 2003-2010 viser at afghanske statsborgere utgjorde den femte største gruppen ikke-europeiske innvandrere, etter Somalia, Filippinene, Thailand og Irak, og de er den største gruppen enslige unge. Både størrelsen på gruppen i Norge og de integreringsutfordringene som særlig enslige unge møter, tilsier at dette er en viktig gruppe å ta med.

Oppsummert:

- Fra Asia anbefaler vi å vurdere både Afghanistan og Thailand.

Afrika:

En kan også tenke seg å ta inn en afrikansk gruppe i tillegg til Somalia, blant annet for å vise mangfoldet blant innvandrere fra verdensdelen. Da vil **Eritrea** være en rimelig kandidat, dette var 20. største gruppe i 2012, nest største innvandrergroupe fra Afrika. Både i 2010 og 2011 var nettoinnvandringen av eritreere nær 2000, og de lå begge år på femte plass etter nettoinnvandringens størrelse. De er dermed blant de ikke-europeiske gruppene som i flere år har hatt sterkest vekst. Eritreernes bakgrunn og tilpasning i Norge er ganske ulik afghanernes og de fra Somalia, og det er gode argumenter for å inkludere begge grupper. Det er fortsatt relativt mange fra **Marokko** bosatt i Norge, 5 100, knapt 1 000 flere enn i 2004. Deres integreringsprosess er kommet ganske langt (i hvert fall vart lenge), og de har mye til felles med innvandrere fra Tyrkia og Pakistan. Eritreerne domineres av nyankomne flyktninger og de har sin bakgrunn i en helt annen situasjon før utvandring enn det marokkanerne har, og de møter som flyktninger helt andre utfordringer enn de marokkanerne møtte.

Oppsummert:

- Fra Afrika anbefaler vi å inkludere Eritrea.

Land som kan vurderes å ekskludere:

Dersom nye land tas inn, bør andre tas ut. Land det kommer få innvandrere fra de siste årene er det ikke særlig interesse for i integreringsapparatet i kommunene. Eksempler på dette er **Chile** og **Vietnam**. Etter 1990 har det kommet rundt 100 chilenske innvandrere til Norge årlig, og fra Vietnam nær 200. Ettersom det er over dobbelt så mange innvandrere fra Vietnam som fra Chile i Norge (13 000 mot 6 000), anbefaler vi å heller kutte ut Chile enn Vietnam, selv om dette betyr at Sør-Amerika ikke vil være representert i det utvalget vi foreslår. Det å ekskludere disse gruppene betyr at man tar ut grupper som er relativt godt integrert, og hvor vi har hatt grunnlag for å følge lange integreringsløp. Å ta ut grupper som er blitt intervjuet tidligere betyr også nødvendigvis at man ikke kan sammenligne tilbake i tid.

Land som foreslås beholdt:

Bosnia-Hercegovina var med første gang i 2005/2006, og er eksempel på en ganske godt integrert gruppe fra et muslimsk land. Nå er det nesten ingen nettoinnvandring herfra. Forrige gang var også innvandrere fra **Serbia** og **Montenegro** i utvalget. Et flertall blant disse hadde bakgrunn fra Kosovo i 2005/2006, men det var også med et visst innslag av personer med bakgrunn i dagens Serbia. Etter nye statsdannelser på Balkan, er det naturlig at vi denne gang tar med **Kosovo**. Det er for få fra **Serbia** i Norge til at de kan være aktuelle.

Det er lange tradisjoner for å inkludere innvandrere fra **Pakistan** og **Tyrkia** i analyser av innvandrere i Norge. Dette er fortsatt store grupper som omfattes med betydelig interesse, og det er grupper med et betydelig innslag av personer med lang botid. Tilbakegående tall som viser utviklingen i deltakelse i samfunnet for innvandrere fra disse landene vil fortsatt være svært interessante. Dette er også to grupper hvor det er meningsfylt å analysere deres norskfødte barn. **Sri Lanka** er ikke lenger blant de landene vi har aller flest innvandrere fra, men antallet norskfødte barn er betydelig. Dette er en gruppe som lenge har vært ansett som vellykket integrert siden de har så høy yrkesdeltaking, men hvor den sosiale integrasjonen kanskje ikke er like god (Engebriksen og Fuglerud 2009).

Flyktninglandene **Irak**, **Iran**, **Somalia** og **Vietnam** mener vi fortsatt skal være med. Det er mange innvandrere fra alle disse landene, og det er en betydelig nyinnvandring fra noen av dem. Det er fortsatt integreringspolitiske utfordringer for disse gruppene, knyttet blant annet til sysselsetting og lavinntekt,

språkopplæring, diskriminering mv. Å utelate noen av disse landene synes vi er vanskelig å forsvare.

Forslaget om å inkludere Polen, Eritrea og Afghanistan forutsetter en nedre grense for botid på 2 år, og dermed at en stor del av utvalget trolig ikke har nødvendige norskkunnskaper til å gjennomføre intervjuet på norsk. Dersom man setter en botidsgrense på 5 år for å sikre at flere kan norsk, ekskluderes en stor andel av innvandrere fra ”nye” innvanderland som Polen, Eritrea og Afghanistan (se Tabell 4.5). Noen landgrupper har såpass få i populasjonen med mer enn 6 års botid at det vil være vanskelig å få tak i nok respondenter i utvalget, og også dette gjelder dem fra Eritrea og muligens Afghanistan.

Vi foreslår i denne omgang to års botid, men dette kan eventuelt vurderes på nytt når andre sider ved en egen undersøkelse er avklart.

Tabell 4.5. Innvandrere, etter botid. Utvalgte landgrupper. Antall og prosent. 1.1.2012

	Antall				Prosent			
	I alt	0-2 år	3-5 år	6 år eller mer	0-2 år	3-5 år	6 år eller mer	
Litauen	22 673	16 043	4 956	1 674	100	71	22	7
Polen	67 339	30 013	27 333	9 993	100	45	41	15
Russland	14 953	2 808	3 017	9 128	100	19	20	61
Tyrkia	10 696	1 009	889	8 798	100	9	8	82
Bosnia-Hercegovina ...	13 146	471	499	12 176	100	4	4	93
Kosovo	9 686	604	887	8 195	100	6	9	85
Eritrea	8 135	4 925	1 377	1 833	100	61	17	23
Somalia	20 976	4 376	3 801	12 799	100	21	18	61
Afghanistan	11 279	3 573	1 895	5 811	100	32	17	52
Sri Lanka	8 816	573	579	7 664	100	6	7	87
Filippinene	14 903	5 418	2 502	6 983	100	36	17	47
Irak	21 784	3 091	2 850	15 843	100	14	13	73
Iran	14 795	2 114	978	11 703	100	14	7	79
Pakistan	17 893	1 610	1 350	14 933	100	9	8	83
Thailand	13 882	3 596	3 113	7 173	100	26	22	52
Vietnam	13 222	732	674	11 816	100	6	5	89
Chile	6 135	394	278	5 463	100	6	5	89

4.3.9. Konklusjoner og anbefalinger

Hvilken kunnskap en eventuell fremtidig LKI skal frembringe avhenger i stor grad av brukernes behov, og formålet vil også være styrende for undersøkelsens populasjon og design. Vi har argumentert for at viktige formål med en levekårsundersøkelse er å få kunnskap nettopp om innvandreres *levetår*. Vi anbefaler å inkludere noen sentrale spørsmål om ”nye” tema som tillit, verdier og holdninger i en ordinær LKI, men i tillegg ha en egen undersøkelse om man ønsker dybdekunnskap om disse temaene (se kapittel 5).

Sammenligning med befolkningen i alt krever at man henter spørsmål fra utvalgsundersøkelser som allerede eksisterer i SSB, først og fremst levekårsundersøkelsene. Formålet med å sammenligne innvandreres levekår tilbake i tid krever at man fortsatt stratifiserer populasjonen etter landbakgrunn, slik at man kan følge utviklingen over tid for enkeltland som har vært med i tidligere undersøkelser. En slik stratifisering er dessuten nødvendig når man skal tilby intervju på respondentens eget språk. Stratifiserer man etter andre variable, som for eksempel innvandringsgrunn, vil man få innvandrere fra svært mange land, noe som gjør at man ikke kan tilby intervju på eget språk. Et annet formål med en levekårsundersøkelse vil være å kunne sammenligne ulike store innvandrergupper. Land SSB anbefaler å inkludere i et utvalg i en eventuell fremtidig levekårsundersøkelse, er:

- Fra 2005/2006: Bosnia-Hercegovina, Kosovo (som representerer tidligere Serbia og Montenegro), Tyrkia, Irak, Iran, Pakistan, Vietnam, Sri Lanka og Somalia
- Utelates: Chile

- Nye land: Polen, Eritrea og Afghanistan, og muligens Russland. Behovet for å ta med Thailand må vurderes nøyere

Dersom det besluttes at man ikke skal tilby intervju på innvandreneres morsmål, vil det ressursmessig kanskje være mulig å ta inn flere grupper enn man tar ut. Samtidig vil dette vanskeliggjøre å intervju nyere grupper, som polakkene og kanskje særlig afghanere og eritreerne. Å tilby intervju bare på norsk og engelsk vil kunne ekskludere mange derfra. Innvandrere med kort botid i landet vil jevnt over ha dårligere norskferdigheter enn dem som har vært her lenge, selv om det finnes unntak – mange vietnamesere som har bodd lenge i Norge har problemer med norsk (Blom og Henriksen 2008).

Vi anbefaler ikke å etablere LKI som en panelundersøkelse, men foreslår heller at de hensynene som paneldata er tenkt å ivareta blir tatt som registerbaserte prosjekter knyttet til de årlige programmene som utarbeides under Rammeavtalen om migrasjons- og innvandrrelatert statistikk og analyser, som BLD og SSB har inngått.

5. Temarotering: Kunnskap om ulike tema og grupper til ulike tider

I en større levekårsundersøkelse blant innvandrere skal mange ulike levekårsstema dekkes; det er en breddeundersøkelse og ikke en dybdeundersøkelse. Dersom man ønsker å gå i dybden på ulike tema, er et alternativ å gjennomføre egne tematiske undersøkelser. Dette er også aktuelt om det er visse tema som trenger å dekkes oftere enn hvert 8-12 år, som vi anbefaler som frekvens for en større levekårsundersøkelse. I dette kapitlet drøfter vi fordeler og ulemper med å gjennomføre separate, tematisk avgrensede undersøkelser sammenlignet med en generell levekårsundersøkelse som dekker mange temaer.

Noen levekårsstemaer er mer relevante for visse grupper innvandrere enn for andre. For eksempel er noen problemstillinger aktuelle for arbeidsinnvandrere fra de nye EØS-landene, eventuelt sammen med kunnskaper om ”gamle” strømmer av arbeidsinnvandrere, mens andre problemstillinger er primært relevante for ektefeller som har kommet for å gifte seg med personer uten innvandringsbakgrunn.

Å gjennomføre flere separate undersøkelser har noen klare ulemper. For det første: Jo mer vi deler opp i ulike temaer, eller intervjuer ulike grupper til ulike tider, jo dårligere blir mulighetene til å se flere tema samtidig. Dermed svekkes grunnlaget for forskning som ser flere levekårskomponenter i sammenheng. Ved de tidligere levekårsundersøkelsene blant innvandrere har det vært et viktig hensyn å legge til rette for å registrere og analysere mange ulike typer variable for de samme individene. Slik har man kunnet avdekke for eksempel hvilken betydning den intervjuedes religiøse tilhørighet har for selvopplevd diskriminering. Eller hvilken betydning norskferdigheter har for andre levekårsområder. Det å ha et bredt tilfang av variable for hvert individ gir et helt annet grunnlag for å analysere levekårene og for forståelsen av integrering og inkludering enn det bruk av bare registerdata eller bare spørreskjemasvar kan gi.

For det andre: Vi har som premiss at innvandrere bør intervjues på eget språk i slike undersøkelser, for å sikre representative data. Samtidig er det kostbart å ansette flerspråklig intervjukorps og oversette skjema. Å gjennomføre *flere* separate undersøkelser vil derfor ikke være kostnadsbesparende sammenlignet med å gjennomføre en større undersøkelse som dekker flere tema. Hvilke tema som eventuelt skal være gjenstand for egne undersøkelser bør derfor vurderes nøye.

Eksempler på tema for egne undersøkelser *kan* være:

- En egen undersøkelse om **diskriminering**, som kun går til innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre som er ”synlige minoriteter”, kanskje fra land i Afrika og Asia.
- En undersøkelse om **helse** som går til en vid populasjon, med vekt på et utvalg av eldre innvandrere.
- En undersøkelse med spørsmål om **integreringstiltak** rettet mot nyankomne innvandrere, med et stort innslag av arbeidsinnvandrere fra EØS-området og nyankomne flyktninger.
- En undersøkelse om **ekteskapsinnvandrere** og deres behov og ressurser.
- En undersøkelse med hovedvekt på **tillit, verdier og holdninger** blant innvandrere og deres norskfødte barn, hvor utvalget *kan* trekkes blant innvandrere med lang botid.

SSB anbefaler å prioritere en egen undersøkelse om tillit, verdier og holdninger blant disse eksemplene. Vi har i kapittel 0 anbefalt ikke å inkludere disse temaene i full bredde og dybde i en generell LKI, og vi vil i neste delkapittel drøfte denne tematikken nærmere. Formålet med levekårsundersøkelsene er å få kunnskap om hvilke ressurser befolkningen, inkludert innvandrere, rår over som kan omsettes i

bedre levekår. De nye temaene som er foreslått inkludert i en eventuelt ny levekårsundersøkelse, som tillit, verdier og holdninger, er temaer som inngår i en forståelse av integreringsbegrepet som går videre enn en ren levekårsforståelse av begrepet. Å ta inn mange spørsmål om tillit, verdier og holdninger på bekostning av tradisjonelle levekårsspørsmål vil derfor kunne gå utenfor formålet med SSBs levekårsundersøkelser, selvsagt avhengig av hvordan de operasjonaliseres. Samtidig kan det være interessant å se hvorvidt innvandrere som har verdier og holdninger som går på tvers av typiske ”norske” verdier har andre levekår enn andre mer ”konforme” grupper, slik at vi vil anbefale å inkludere noen sentrale spørsmål om disse temaene i en generell levekårsundersøkelse.

En annen viktig grunn er den praktiske: det vil ikke være rom for så mange nye spørsmål i en ny LKI som en god dekning av disse temaene vil kreve. Vi antar en rekke spørsmål må stilles for å gi et godt bilde av innvandreres tillit, holdninger og verdier, og vi drøfter i neste kapittel disse temaene nærmere og gir en oversikt over hvilke kilder som allerede finnes for slik kunnskap. En egen undersøkelse står ikke i veien for å stille noen få sentrale spørsmål om disse temaene i en generell LKI, slik at man i noen grad kan få kunnskap om hvordan innvandreres holdninger, verdier og tillit henger sammen med deres levekår.

5.1. Tillit, verdier og holdninger

Etter hvert som innsikten i konkrete levekårsvariable av økonomisk, sosial og annen art er godt dekket gjennom et rikt tilfang av kilder, blir behovet for og ønskene om økt kunnskap om temaer som innvandrernes tillit, verdier og holdninger og om kulturelle forskjeller *innen* gruppen av innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre og *mellom* innvandrerne og resten av befolkningen større. Selv med god økonomisk likestilling (for eksempel god integrasjon i utdanning og arbeidsmarked) gjenstår forskjeller i levekår og atferd som kan antas å ha sammenheng med slike mer immaterielle forhold.

Også internt i SSB har det blitt større interesse for andre sider ved innvandreres integrering enn levekårsaspektene, som tillit, verdier og holdninger. I de tidligere levekårsundersøkelsene er innvandrere i liten grad stilt spørsmål om slike tema. SSB har noe erfaring med *innsamling* av informasjon om befolkningens verdier, primært gjennom Verdiundersøkelsen (se kapittel 3.5) og om holdninger til ulike politiske saker primært gjennom Valgundersøkelsen (se kapittel 3.3), men vi har liten tradisjon for *analyser* på dette feltet.

Å legge dette inn i LKI for analyseformål vil kreve grundige forberedelser, blant annet en avklaring av hva som ligger i begrepene, og en operasjonalisering av dem. Det krever også at de samme spørsmål stilles utvalg av hele befolkningen, for å få en sammenligningsgruppe. Derfor vil det være nødvendig å skjele til de spørsmål som allerede finnes i SSB-undersøkelser, for å sikre en slik sammenligningsgruppe.

5.1.1. Verdier og holdninger

Det kan synes vanskelig å skjelne mellom begreper som holdninger og verdier, og det vil ligge utenfor dette notatets formål å gå langt inn i en drøfting om disse begrepene innhold og definisjoner. Ifølge Store Norske Leksikon er det reaksjonen overfor verdier som definerer en holdning, og det kommer til uttrykk gjennom oppfatninger og meninger (<http://snl.no/holdning>). Svar på spørsmål om verdier i en utvalgsundersøkelse vil da kunne kalles *holdninger*. I den forstand vil vi alltid bare klare å måle personers *holdninger*, ikke *verdier*, om man legger definisjonene i Store Norske Leksikon til grunn. Vi velger derfor å omtale disse to begrepene under ett.

To ulike kilder om ”norske verdier”

Spørsmål knyttet til innvandreres oppslutning om ”norske verdier” har fått stadig større oppmerksomhet. Dette har skjedd uten at det foreligger særlig empiri om

temaet, og uten at man har enes om hva sentrale verdier i Norge er. I Samtiden 1. 2012 diskuterer Jan-Paul Brekke dette, i lys av 22. juli. Han mener at samling rundt norske verdier vil være sentralt for myndighetene. Uten å ta stilling til om verdiene er spesifikt *norske*, mener han at demokrati (inkludert åpenhet og toleranse), likestilling (særlig mellom kjønnene) og universelle menneskerettigheter (omfatter også ytringsfrihet) må stå sentralt blant de verdier man forventer samling om. Det er importerte holdninger som kolliderer med likestilling, menneskerettigheter og demokratiske rettigheter som virkelig skremmer. Møtene med andre verdier vil være en utfordring i integreringspolitikken (Brekke 2012).

Som en del av sitt mandat fikk det regjeringsoppnevnte Inkluderingsutvalget (NOU 2011:14) i oppgave å diskutere, vurdere og foreslå tiltak knyttet til ”*Hvilke felles verdier som bør danne grunnlaget for vårt flerkulturelle samfunn, og hva som kan gjøres for å sikre at hele befolkningen slutter opp om disse verdiene.*”

Utvalget har interessante og relativt inngående diskusjoner av hva verdier og konflikter er, hvilke verdier som har oppslutning i Norge, og av hva som finnes av empiri, hvilke verdier som *bør* gjelde i Norge. Forslag til verdier utvalget mener bør vektlegges tar utgangspunkt i de internasjonale menneskerettighetene, og er: Likestilling, likeverd, ytringsfrihet, religionsfrihet, solidaritet, økonomisk og sosial likhet, toleranse, vitenskapelig tenkemåte og deltakelse i demokrati og sivilsamfunn. Disse verdiene er til en stor grad overlappende med dem Brekke trekker fram som sentrale.

Blant inkluderingsutvalgets forslag til tiltak av relevans i sammenheng med en eventuell ny LKI finner vi:

- Utvikle en verdiindeks med indikatorer som kan oppsummere og følge utviklingen i sentrale verdistandpunkter i befolkningen gjennom systematiske undersøkelser.
- Bedre kunnskap om de holdningene til felles verdier innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre har.

Indikatorer utvalget foreslår, og som er relevant for en undersøkelse som vår, er:

- Andel i befolkningen som i følge årlig holdningsundersøkelse er enig i at ”alle innvandrere i Norge bør ha samme mulighet til arbeid og andre goder som nordmenn”
- Andel innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre som i følge årlig holdningsundersøkelse sier at de:
 - o Har tillit til at de blir behandlet med respekt av rettssystem, politi, helsevesen og andre offentlige myndigheter
 - o Opplever tilhørighet til Norge.

Spørsmål i utvalgsundersøkelser om verdier og holdninger

Utvalget operasjonaliserer ikke videre hvilke indikatorer som kan inngå i en verdiindeks og hva som er sentrale verdistandpunkter. De skriver heller ikke at slike spørsmål også bør stilles et representativt utvalg av *hele befolkningen*. Dette mener SSB er helt nødvendig, ellers mangler et sammenligningsgrunnlag, og man er ikke nærmere svaret på om innvandrere deler ”Norges felles verdier”. Det er for eksempel ikke gitt at ”gjennomsnittsnordmannen” har full tillit til at de behandles med respekt i helsevesenet, eller at de opplever ”maksimal” tilhørighet til Norge. Derfor vil det være viktig å hente spørsmål fra Verdiundersøkelsen om man skal inkludere slike spørsmål, for å kunne sammenligne med befolkningen i alt, heller enn å finne på nye spørsmål. Verdiundersøkelsens spørsmål er velprøvde og utviklet av de fremste fagfolk på feltet, og det er lite trolig at vi vil kunne finne bedre spørsmål enn dem som brukes der.

I undersøkelsen stilles 135 spørsmål, og av de verdiene integreringsutvalget lister opp over, er de fleste godt dekket, bortsett fra religions*frihet* (men det er mange spørsmål om religion), og svært indirekte dekkes vitenskapelig tenkemåte. I

undersøkelsen sorteres spørsmålene under temabolkene ”livet, fritidsaktiviteter og arbeid”, ”meningen og formålet med livet”, ”familieliv og ekteskap”, ”sosiale temaer i samtiden”, hvorav mange i denne bolken spørsmål er om demokrati og politikk. Noen eksempler på spørsmål er:⁹

- Om likeverd: Hvilke av disse gruppene vil du ikke ha som nabo? (mange grupper nevnes, eksempelvis kriminelle, annen rase, venstreekstremister, muslimer, homoseksuelle, etc.)
- Om likestilling: Standpunkt til mange ulike utsagn om kjønnsroller, eks.:
 - Å være yrkesaktiv er greit, men det de fleste kvinner egentlig ønsker er hjem og barn
 - Både mann og kvinne bør bidra økonomisk til husholdningen
 - Et barn i førskolealderen vil sannsynligvis lide dersom moren er yrkesaktiv
- Om demokrati: For disse politiske systemene, vil du si det er en meget god/god/dårlig/meget dårlig måte å styre landet på?
 - Å ha en sterk leder som slipper å bry seg om Stortinget og valg
 - Å la eksperter, ikke myndighetene, ta avgjørelser ut fra det de tror er best for landet
 - Å la det militære styre landet
 - Å ha et demokratisk politisk system

Valgundersøkelsen spør i større grad om respondentens holdning til ulike politiske saker, og hvilket parti som har best politikk på saken, mer enn å forsøke å kartlegge verdiene bak holdningene. Flere av spørsmålene kan (indirekte) gi kunnskap om respondentens oppslutning om ”Norges verdier”. Under er noen eksempler på dette (se flere eksempler i Berglund m.fl. 2009):

- Om solidaritet: Mener du at Norges hjelp til fattige land, de såkalte utviklingslandene, bør skjæres ned, være som før eller økes?
- Om økonomisk likhet:
 - Forskjellene i nordmenns økonomiske evne er fortsatt så store at myndighetene må se det som en hovedoppgave å minske dem (enig eller uenig)
 - For å oppmuntre innsatsviljen til den enkelte, bør vi godta større lønnsforskjeller enn i dag (enig eller uenig).

5.1.2. Tillit

SSB har liten erfaring i å analysere spørsmål om tillit til politiske institusjoner, men i Valgundersøkelsen, som SSB utfører på oppdrag fra ISF, inngår spørsmål om tillit til kommunestyret, regjeringen, politiske partier, stortinget, domstolene, politikere og mediene. Her finnes også mer indirekte spørsmål, som ”De som sitter på Stortinget og bestemmer tar ikke mye hensyn til det vanlige folk tror og mener (enig/uenig)”. I en tilleggsmodul til EU-SILC i 2013 skal det også stilles spørsmål om tillit til det politiske systemet, det juridiske systemet (domstolene/rettsapparatet) og politiet. Det er ikke avklart om disse spørsmålene skal gjentas ved en senere anledning.

I EU-SILC, og i Verdiundersøkelsen inngår noen spørsmål om tillit til medmennesker:

- Vil du stort sett si at folk flest er til å stole på, eller at en ikke kan være for forsiktig når en har med andre å gjøre? (stilles i både EU-SILC og i Verdiundersøkelsen)
- Tror du at folk flest vil prøve å utnytte deg hvis de fikk sjansen, eller vil de prøve å behandle deg rimelig og rettferdig? (stilles i både EU-SILC og i Verdiundersøkelsen)

⁹ Spørsmålet kan være omformulert her, gjennom forkortelser.

- Vil du si at folk stort sett prøver å være hjelpsomme, eller tenker de mest på seg selv? (Bare i Verdiundersøkelsen)

Integreringsutvalget foreslår å gjennomføre en årlig holdningsundersøkelse hvor befolkningen stilles spørsmål om ”alle innvandrere i Norge bør ha samme mulighet til arbeid og andre goder som nordmenn” Slike spørsmål, og langt flere til, stilles allerede representative utvalg av befolkningen gjennom SSBs årlige undersøkelse av holdninger til innvandrere og innvandring. Befolkningens holdninger til innvandring og innvandrere er etter vår oppfatning dekket rimelig bra, mens innvandrernes holdninger til ulike sider ved det norske samfunnet er langt dårligere belagt empirisk.

5.2. Konklusjoner og anbefalinger

Vi anbefaler ikke at man organiserer levekårsundersøkelser blant innvandrere som temaroterende undersøkelser. Dette fordi det gjør det vanskelig å analysere variabler i sammenheng, men først og fremst fordi det vil være svært kostbart. Vi kan imidlertid se enkeltundersøkelser med en tematikk (som Mediebruk) man ønsker å gå i dybden på som et *supplement* til de mer tradisjonelle LKI og til registerdataanalyser. Vi anbefaler at ”nye” tema som tillit, verdier og holdninger kan gjøres til gjenstand for en egen undersøkelse, men at vi også bør ha inn noen sentrale spørsmål om disse temaene i en eventuell ”stor” LKI.

Vi argumenterer for at alle spørsmål som stilles innvandrere også bør stilles representative utvalg av befolkningen, noe som setter rammer for hvilke spørsmål som kan stilles. Noen spørsmål som måler holdninger/verdier og tillit stilles også befolkningen gjennom EU-SILC, Verdiundersøkelsen og Valgundersøkelsen, og disse kan eventuelt benyttes i en fremtidig levekårsundersøkelse.

Som vi beskrev i kapittel 3 er utvalget innvandrere i disse undersøkelsene for lite til at de kan brukes til analyser av denne gruppen, men det kan vurderes hvorvidt det er aktuelt å finansiere tilleggsutvalg for innvandrere til de nevnte undersøkelsene (uten å oversette skjema – det vil trolig bli for kostbart). Befolkningens svar kan imidlertid brukes som sammenligningsgrunnlag om de samme spørsmål stilles innvandrere i en egen undersøkelse.

Vi har ikke gjort en fullstendig gjennomgang av hvilke spørsmål som finnes under de ulike temaene her, men konkluderer med at det finnes spørsmål som dekker de fleste av de verdier som kan anses som ”norske”, og det finnes også spørsmål om tillit. Det kan imidlertid også være nye aktuelle spørsmål. Her må vi sammen med brukere ha en diskusjon om hvilke spørsmål som er interessante. Dersom konklusjonen blir at disse temaene også skal inn i en generell levekårsundersøkelse, må man huske at alle spørsmål som kommer inn i en eventuell levekårsundersøkelse må erstatte spørsmål som tas ut. Tidsgrensen på 60 minutters intervju bør ikke overskrides. Imidlertid mener SSB at vi bør ha med noen sentrale spørsmål om disse temaene. Hvilke får man kommer tilbake til.

6. Erfaringer fra tidligere levekårsundersøkelser

Vi skal her diskutere hvorvidt undersøkelsen kan gjøres mindre kostbar og hvorvidt det er mulig å korte ned tiden fra feltarbeidet ble startet opp til resultatene ble publisert.

Ved LKI 2005/2006 fikk SSB 9,8 millioner kroner, men hadde 11,3 millioner i registrerte utgifter, det vil si at vi gikk 1,5 millioner i underskudd. Vi gir her ingen oversikt over hva de ulike aktivitetene kostet, men drøfter noe av det vi i ettertid oppfatter som sentrale kostnadsdrivere, hvorav de fleste også gjorde undersøkelsen tidkrevende:

- Lang feltarbeidsperiode og stor innsats for å få opp svarprosenten
- Alle respondenter fikk tilbud om besøksintervju
- Alle respondenter ble tilbudt intervju på eget språk. SSB måtte derfor ansette et flerspråklig intervjukorps og oversette skjema
- Det ble gjennomført en egen tilleggsundersøkelse blant unge med innvandrerbakgrunn
- Tungvint bearbeiding og tilrettelegging av data
- Det gikk lang tid fra feltarbeidet ble avsluttet til resultatene ble publisert

6.1. Svarprosent

I forbindelse med LKI 2005/2006 ble det lagt ned mye innsats for å få opp svarprosenten. Er det måter å gjøre dette billigere og enklere på?

Til LKI 2005/2006 ble det trukket et bruttoutvalg på 5 000 personer, 500 fra hver av de ti landgruppene. Målet var at 70 prosent skulle svare, og at en skulle sitte igjen med opp mot 350 respondenter netto i hver landgruppe. Med de erfaringene fra datafangst vi har i dag, er 70 prosent svarprosent en urealistisk høy målsetning ved en slik undersøkelse. En skal heller ikke se bort fra at svarprosent blant innvandrere blir lav på grunn av dekningsfeil i befolkningsregisteret. Dette betyr at befolkningsregisteret inneholder personer som ikke lenger er bosatt i Norge, men som av ulike grunner ikke er registrert som utvandret. Utvandrede personer er strengt tatt ikke en del av populasjonen og burde dermed ikke registreres som frafall, men dette har vi liten mulighet til å kontrollere. Et annet problem er høyt innslag av feil registrering av adresser for innvandrere fra mange land, noe som gjør det ekstra vanskelig å komme i kontakt med dem som er trukket ut til intervju.

Den opprinnelige planen var at feltarbeidet skulle avsluttes i juni 2006. Ettersom svarprosenten på det tidspunktet bare var 54 prosent, mens målet var 70 prosent, ble det besluttet å forlenge feltarbeidet for å få inn flere svar. Store ressurser ble satt inn for å nå målet, og etter nye syv måneder med feltarbeid, økte svarprosent til 64, og feltarbeidet ble avsluttet i januar 2007.

Svarprosent vektlegges ut fra to forutsetninger. For det første er det en antagelse om at høy svarprosent også betyr økt kvalitet i form av at nettoutvalget da er mindre skjevt i forhold til bruttoutvalget enn dersom svarprosenten er lav. For det andre vil svarprosent påvirke antallet observasjoner man sitter igjen med (nettoutvalget), som igjen har stor betydning for sikkerheten i estimatene som dataene gir grunnlag for.

Den første forutsetningen kan diskuteres, og det finnes metoder for å motvirke en del av skjevhetene i nettoutvalg nokså uavhengig av svarprosent. Et pågående prosjekt ledet av SSBs metodeseksjon skal blant annet utvikle metoder for å øke kvaliteten i nettoutvalgene gjennom forbedrede vektprosedyrer. En analyse av resultatene fra 2005/2006 bidrar også til tvil om hvorvidt den ekstra ressursbruken var formålstjenlig ut fra et kvalitetsperspektiv. Der ble det analysert hvordan respondentene man intervjuet de siste syv månedene påvirket resultatene på fire ulike spørsmål fra LKI 2005/2006 og på fem variable fra registre. Fra

undersøkelsen valgte man ut et spørsmål om helse, et om ensomhetsfølelse, et om antall arbeidstimer og et om norskferdigheter. Fra registre valgte man andel flyktninger i utvalget, botid, lønn, alder og husholdningsstørrelse. Så sammenlignet man hvordan resultatene i totalutvalget etter de syv månedene med ekstra feltarbeid skilte seg fra resultatene i utvalget før de syv månedene (Fosen et al 2008). Analysen viste at de som ble intervjuet i den siste runden bare bidro til en marginal endring i de totale resultatene. Resultatene ble imidlertid bare sammenlignet for ni variable, så hvorvidt den ekstra runden ville påvirket resultatene for andre variable vet vi ikke.

Fosen et al (2008) bemerker at man ikke analyserte hvordan resultatene endret seg i undergrupper. Ettersom datamaterialet i LKI 2005/2006 gjennomgående ble analysert for undergrupper, som ulike landgrupper og kjønn, er dette en relevant innvending. Det kan for eksempel godt være at resultatene til de *somalierne* som ble intervjuet etter juni gjorde at resultatene til den totale gruppen intervjuede somaliere endret seg. Fosen et al konkluderer derfor med at de ikke har tilstrekkelig grunnlag for å anbefale at man burde kuttet ut en andre runde med intervjuer.

Den andre forutsetningen er mer absolutt. For å lage indikatorer med høy grad av presisjon, og for å gi grunnlag for mer robuste analyser, er selve antallet i nettoutvalget avgjørende. Her vil det også være avgjørende at nettoutvalget er stort nok også for de nedbrytninger på undergrupper som man ønsker å foreta. Gitt at man finner tilfredsstillende løsninger som gjør at den første forutsetningen ikke er avgjørende for kvaliteten, kan denne andre forutsetningen lettere møtes ved at størrelsen på bruttoutvalget økes, altså at man trekker flere respondenter i utgangspunktet. Dette er mer kostnadseffektivt for datafangsten enn å bruke store ressurser på sporing og oppfølging av et mindre utvalg.

Konklusjonen vår er at det kan være mulig å få inn flere intervju ved å øke bruttoutvalget. Samtidig har det vist seg at det generelt blir stadig vanskeligere å få tak i respondenter, og å få intervju fra dem man får tak i, slik at det er ikke sikkert det alt i alt vil bli billigere å oppnå en tilfredsstillende *svarprosent* ved en fremtidig LKI sammenlignet med i 2005/2006.

6.2. Besøksintervju vs telefonintervju

LKI 2005/2006 var i utgangspunktet tenkt som en besøksundersøkelse på grunn av lengden på spørreskjemaet og behovet for direkte kommunikasjon mellom intervjuer og intervjuobjekt. Intervjuet tok i gjennomsnitt 71 minutter. Spørreskjemaet var tilpasset et personlig intervju der to mennesker snakket sammen ansikt til ansikt, der hensynet til mest mulig standardisert informasjonsflyt balanseres mot muligheten til å forklare og utdype, noe som gjøres best ansikt til ansikt. SSB anbefaler at et telefonintervju varer maksimalt en halv time. Likevel ble fire av ti intervjuet per telefon, blant annet fordi noen ønsket det selv, noen bodde langt unna eller oppholdt seg andre steder enn der de var registrert bosatt, noe hadde dårlig tid, etc. (Gulløy 2008). Dette viser at mange vil være villig til å la seg intervju over telefon selv om intervjuet tar lang tid.

Telefonintervju er langt mindre kostbart enn besøksintervju. Likevel anser vi at besøksintervju fortsatt vil være nødvendig om man skal gjennomføre en større levekårsundersøkelse blant innvandrere. Det vil være vanskelig å kutte ned antall spørsmål med nær 60 prosent for å komme ned i en halv times intervju, selv om man skulle utelate tema som barnetilsyn (se kapittel 3.8) og mulige tema som heller tas i temaroterende undersøkelse (se kapittel 5). Eventuelle nye spørsmål må fortrenge andre spørsmål i skjemaet, slik at tiden som brukes i hvert fall ikke overstiger de 71 minuttene som ble brukt sist. Videre vil vi foreslå at man i størst mulig grad baserer seg på norskspråklige intervjuere, som kan bruke et oversatt skjema som hjelpemiddel om personen som intervjues ikke forstår et spørsmål, og dette kan man ikke gjøre i et telefonintervju. Samtidig kan vi anta at det fortsatt vil

være en del som ønsker å intervjues på telefon, kanskje samme andel som ved forrige runde.

Et annet argument er at besøksintervju gir rom for ”teknisk” veiledning og forklaring til grupper som har liten/ingen erfaring med intervju osv.

6.3. Nye tekniske løsninger for datainnsamling og prosessering

Ved gjennomføringen av LKI 2005/2006 benyttet intervjuerne papirskjema som deretter måtte punches for å tilrettelegge data for analyse. Hovedargumentet bak valget av papirskjema i 2005/2006 var at det var vanskelig å løse utfordringen med skjema på mange språk ved bruk av pc, og også at det var uforholdsmessig kostnadskrevende å investere i pc'er til alle intervjuere ansatt til prosjektet. I dag er det vanlig å programmere intervjuksjema elektronisk og gjennomføre datafangst ved hjelp av pc (Computer Assisted Telephone Interviewing – CATI/Computer Assisted Personal Interviewing – CAPI).

Problemene med skjema på ulike språk kan nå løses. Fremdeles er det imidlertid ikke sikkert det vil være *kostnadsbesparende* å bruke pc-baserte løsninger, av samme grunn som sist; det vil være dyrt å anskaffe nye pc-er til intervjukorpset som må ansettes. Kostnadene knyttet til antall pc'er vil en måtte vurdere ut fra hvor mange intervjuere som trengs spesielt for prosjektet (under).

PC-baserte løsninger vil heller ikke nødvendigvis være *tidsbesparende*, fordi vi nå vil punche data fra papirskjema etter hvert som skjemaene kommer inn, og ikke vente til alle intervju er gjennomført, slik man gjorde ved LKI 2005/2006. Det er altså ikke sikkert pc-skjema gir store kostnads- eller tidsbesparelser i bearbeiding og tilrettelegging av data.

Den største fordelen med pc-baserte skjema er at datafangsten blir kvalitativt bedre. Ved pc-intervju selekteres hvem som skal stilles hvilke spørsmål automatisk på bakgrunn av svarene som gis underveis. Ved papirskjema er en avhengig av at intervjueren følger opp dette underveis og hopper til de riktige stedene i skjemaet. Erfaringene fra 2005/2006 var at intervjuerne gjorde en del feil i utfyllingene og ”hoppene”. Kvalitetskontroller blir også bedre siden en kan programmere inn kontroller, advarsler og konsistenssjekk i selve skjemaet.

Vi anbefaler ikke å tilby at respondentene selv fyller ut og sender inn skjema via internett i tillegg til telefon eller besøksintervju. Dette kan riktignok gjøre det lettere å stille spørsmål som ikke er egnet for personlig intervju, eller spørsmål som en ellers ikke har plass til i undersøkelsen, og det kan være kostnadsbesparende. Imidlertid mister man kontrollen over intervjusituasjonen og muligheten til å rettlede respondenten, noe vi argumenterer med er en viktig grunn til å ha besøksintervju ved en såpass komplisert undersøkelse som en større levekårsundersøkelse er. En annen klar ulempe er at ulike metoder for datainnsamling kan gi påvirke respondentenes svar på ulike måter, slik at respondentenes svar i noen grad er et resultat av at de svarer via internett heller enn gjennom et personlig intervju. SSB har dessuten liten erfaring med å gjennomføre store undersøkelser gjennom internett, men skal teste dette ut på arbeidskraftundersøkelsene. Vi ønsker å vente på erfaringene herfra før vi eventuelt konkluderer annerledes om bruk av internett.

6.4. Flerspråklig intervjukorps og oversatte skjema

En av forutsetningene som lå til grunn for LKI 2005/2006 var at alle respondentene skulle tilbys å bli intervjuet enten på morsmål (fra opprinnelseslandet), norsk eller engelsk. Vi skal her diskutere fordeler og ulemper med å tilby intervju på flere språk.

6.4.1. Hva ble gjort ved LKI 2005/2006?

I datainnsamlingen til LKI 2005/2006 var det et grunnleggende prinsipp at intervjuerne skulle kunne kommunisere med intervjuobjektet (IO) på vedkommendes eget språk. Alt materialet er derfor oversatt til de respektive språk, og egne intervjuere med samme språkbakgrunn ble ansatt for å kunne tilby intervju på de fleste aktuelle språk. Begrunnelsen for å gjøre det på denne måten var primært hensynet til datakvaliteten. Ved å tilby intervju på morsmålet regnet vi med at frafall på grunn av problemer med å lese og forstå norsk ville bli redusert. SSB ønsket også i størst mulig grad at intervjuobjektet både forsto undersøkelsens tema, informasjonen om personvern, og hvert enkelt spørsmål. I tillegg regnet man med at holdningene til selve undersøkelsen vil være mer positive dersom intervjuobjektene møtes med informasjon på sitt eget språk (Gulløy 2008).

Til sammen ble 100 flerspråklige intervjuere tilsatt i løpet av feltarbeidsperioden for å jobbe med undersøkelsen, og man måtte gjennom tre rekrutteringsperioder for å erstatte intervjuere som sluttet. Dette var kostbart, og gikk utover kapasiteten og tempoet i datainnsamlingen.

En av tankene bak det å rekruttere et såpass stort tospråklig intervjukorps var at hver intervjuer ikke skulle foreta for mange intervju i hver landgruppe, for å unngå systematiske intervjuereffekter. Jo færre intervjuere som var i kontakt med en gruppe, jo større er faren for at enkeltintervjuere kan ha påvirket resultatene for denne gruppen. I tillegg var det et poeng å rekruttere intervjuere som bodde i nærheten av respondentene siden intervjuet primært var planlagt som besøksintervju.

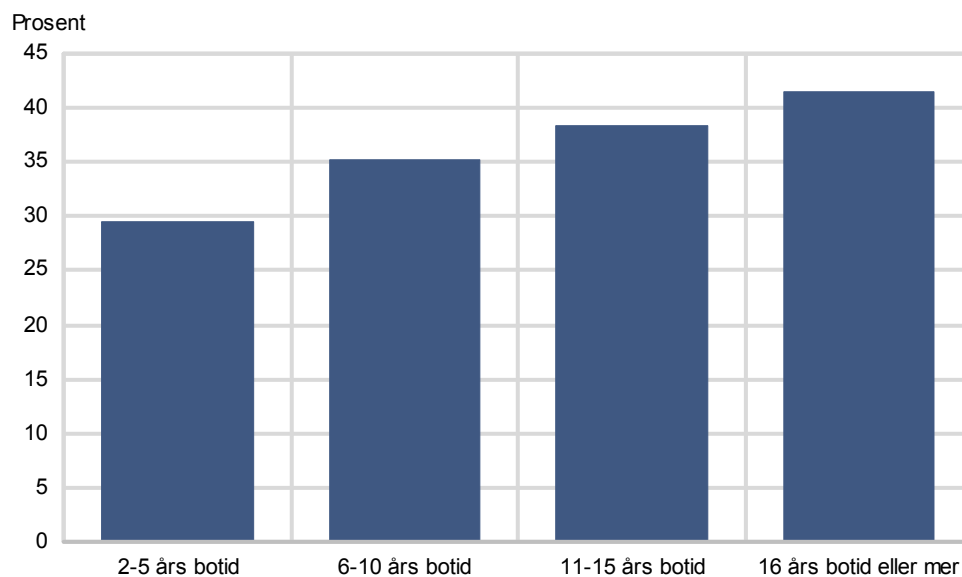
Oversetting av skjema var i seg selv også en ressurskrevende prosess. Til dels ble oversettingsbyråer brukt, og til dels benyttet vi språkkompetanse hos tospråklig ansatte i SSB. Ved begge metoder var det nødvendig med intensiv kvalitetssikring av skjemaene, blant annet ved bruk av noen av intervjuerne.

6.4.2. Intervju på eget språk ved en fremtidig LKI?

Oversetting av skjema, rekruttering, opplæring og oppfølging av et stort tospråklig intervjukorps var dermed store ressurskrevende elementer i LKI 2005/2006. Ved gjennomføring av en ny LKI bør dette gjennomgås på nytt med tanke på hvordan det kan gjøres mer effektivt, men samtidig beholde den fleksibiliteten det er å kunne tilby intervju på flere språk.

Den første muligheten er å *kun* tilby intervju/skjema på norsk eller engelsk. Den mest åpenbare konsekvensen er at vi risikerer at mange som ikke behersker norsk eller engelsk godt ikke ønsker å delta. Ved LKI 2005/2006 valgte et flertall å intervjues på eget språk i de fleste grupper, bortsett fra dem fra Serbia-Montenegro, Pakistan og Chile. Andelen som svarte på norsk varierte noe med respondentenes botid i Norge, fra tre av ti av dem med kortest botid, til fire av ti av dem som hadde bodd i Norge i 16 år eller mer (se figur 6.1). Hvor mange av dem som valgte å bli intervjuet på andre språk som med letthet også kunne blitt intervjuet på norsk (eller engelsk) vet vi selvsagt ikke, men det kan tenkes at det er en del. At så mange som en av fire av dem som var født og oppvokst i Norge valgte andre språk enn norsk, kan tyde på at det også er en del som valgte å besvare på et annet språk trolig ville greid det på norsk, om det hadde vært eneste muligheten.

Figur 6.1. Andel med norsk som skjemaspråk etter botid

Vi vet også at mange som ble intervjuet ved LKI 2005/2006 selv opplevde at de behersket norsk dårlig. Den gang svarte 18 prosent av innvandrerkvinnene at deres ferdigheter var dårlige eller svært dårlige, og 7 prosent av mennene. Andelen som behersket godt norsk økte med økende botid, men ikke veldig mye. Dette kan gjøre at dem som ikke vil intervjues, fordi de ikke behersker godt nok engelsk eller norsk, er en kvalitativt annerledes gruppe enn dem som deltar. De kan ha bedre norskerferdigheter, lenger botid, høyere utdanning og høyere sysselsetting og kanskje større tillit til og fortrolighet med det norske samfunnet enn dem som ikke ønsker å delta.

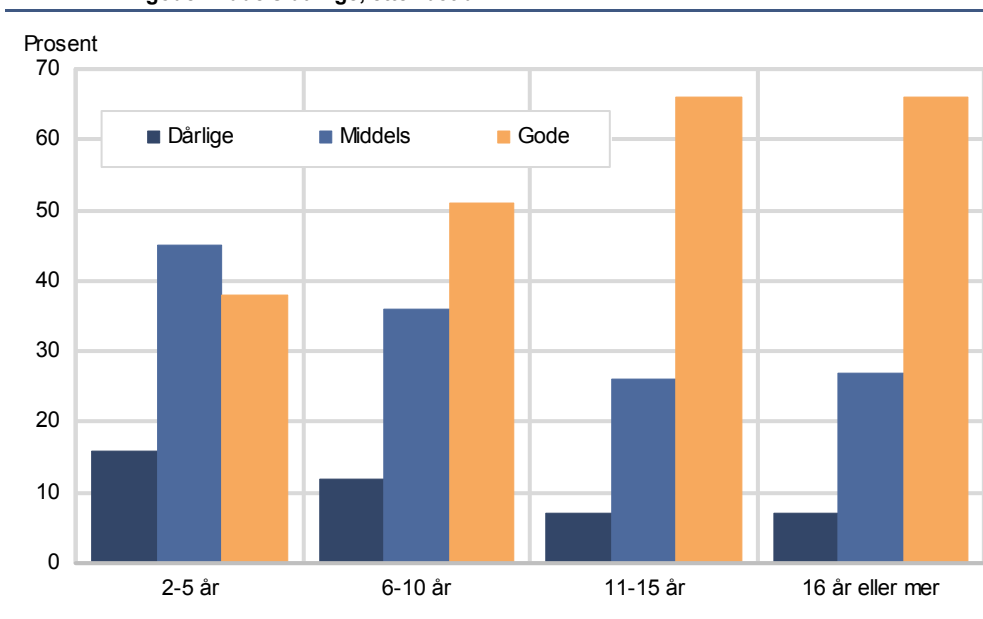
Vi vet fra LKI 2005/2006 at norskerferdigheter og sysselsetting henger sammen, og vi vet fra Arbeidskraftundersøkelsene at innvandrerne i utvalget har høyere sysselsetting enn populasjonen.¹⁰ Manglende oversetting kan derfor skape en systematisk skjevhet i nettoutvalget og forringe kvaliteten ved undersøkelsen. Vi får bare kunnskaper om levekårene til de best integrerte innvandrerne, noe som går på tvers av formålet med en levekårsundersøkelse. Ved å trekke et utvalg blant dem som har relativt lang botid (minimum fem år ble brukt i Sverige) blir trolig problemene med selektivt frafall mindre på grunn av språk, selv om det fremdeles vil eksistere, men dette vil da berøre populasjonsavgrensningen og dermed selve formålet med undersøkelsen.

Resultatene fra PIAAC-undersøkelsen (se kapittel 3.6) var ikke klare da dette notatet ble skrevet, men etter ALL-undersøkelsen fra 2003, ble det skrevet en egen rapport om innvandreres lese- og regneferdigheter. Undersøkelsen viste at ikke-vestlige innvandreres botid i landet *ikke* hadde betydning for ferdighetene (Gabrielsen og Lagerstrøm 2007). Dette bekrefter at man vil kunne få et skjevt sammensatt utvalg med hensyn til norskerferdigheter om man kun tilbyr

¹⁰ Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) er en stor utvalgsundersøkelse med høy svarprosent. Det store utvalget gjør at også et relativt stort antall innvandrere intervjues. 4. kvartal 2011 var det for eksempel 1840 innvandrere blant de 19 600 som ble intervjuet. AKU har intervju bare på norsk, men det finnes et papirskjema oversatt til engelsk. Intervjuere som føler seg komfortable med engelsk kan bruke dette dersom IO ikke så lett kan kommunisere på norsk. Det er også enkelte eksempler på at intervjuer og intervjuobjekt har brukt sitt felles morsmål i intervjuet, men omfanget av slike løsninger er ikke kjent. Det har ikke vært vurdert hvor mye språkproblemer kan ha å si for innvandrernes høyere frafall, men innvandrere har et klart høyere frafall enn befolkningen totalt, og utvalget er skjevt i forhold til sysselsetting – de intervjuede har langt høyere sysselsetting enn populasjonen (se kapittel 3.10). AKU har derfor ikke blitt brukt til å beskrive innvandreres tilpasning i arbeidsmarkedet (Villund 2007 b), men dette er i ferd med å endre seg i 2012, med publiseringen av hovedelementene i den ordinære AKU-statistikken også for innvandrere og muligens noen undergrupper blant dem.

intervju/spørreskjema på norsk eller engelsk i en eventuell ny levekårsundersøkelse, og at det å sette en botidsgrense i liten grad vil sikre at flertallet i utvalget behersker norsk godt.

Figur 6.2. Andel av utvalget i LKI 2005/2006 som svarte at deres norskerferdigheter var gode/middels/dårlige, etter botid

Ved gjennomføring av en ny LKI anbefaler vi derfor at det skal være mulighet for å bli intervjuet på morsmålet. Det finnes imidlertid flere alternative måter å redusere omfanget av et tospråklig intervjukorps på, og dermed spare kostnader. Et alternativ er å primært tilby intervju på norsk og engelsk, og bruke spørreskjema oversatt til morsmålet som støtte for respondenten og intervjueren underveis i et intervju. Dette forutsetter besøksintervju. Et annet alternativ er å bruke førstekontakten til å kartlegge respondentens språkkompetanse, slik at det der kan avgjøres om intervjuet skal gjennomføres på norsk eller et annet språk. Da trenger det ikke nødvendigvis være samme intervjuer som kontakter og som gjennomfører intervju. Et tredje alternativ er å ha en langt mindre tospråklig intervjutab, men la disse gjennomføre et større antall intervju per intervjuer enn det var lagt opp til i 2005/2006. Dette korpset kan da operere med støtte fra det ordinære intervjukorpsset som kan gjennomføre intervju på norsk. Så lenge en velger å beholde fleksibiliteten med at respondenter skal kunne intervjues på morsmål, vil det være kostnader forbundet med oversetting av skjema og rekruttering og opplæring av intervjuere. Målet må likevel være at man finner løsninger som er mer effektive enn i 2005/2006.

Et siste alternativ for å unngå oversetting av skjema kan være bruk av tolk i intervjuet, slik det ble gjort ved den svenske levekårsundersøkelsen, gjennom SOFI (Swedish Institute for Social Research) våren 2012. SOFI hadde budsjettert med at 20 prosent ville bruke tolk, men kun 3 prosent takket ja til intervjuer med tolk. Intervjuerne oppgir at de ikke tror det har vært økt frafall ved at skjemaene ikke ble oversatt, da muligheten til å få tolkehjelp ble tydelig understreket. I følge SOFI er de veldig fornøyd med at de ikke oversatte spørreskjemaet. Svarprosent havnet på 50 prosent, men per d.d. forsøker de å få inn flere intervju ved å tilby en kortversjon av det originale intervjuet, med de viktigste spørsmålene. Erfaringsmessig mener SOFI at dette øker svarprosenten med minst 5 prosent. Skjevheten i utvalget kjenner vi ikke, da SOFI ikke hadde gjort slike analyser da dette notatet ble slutført, men de mistenker at de har mistet de mest marginaliserte, og det gjelder både personer og grupper.

Bruk av tolk forutsetter at intervjuet gjennomføres som besøksintervju, og at tolker må anses i SSB i forbindelse med undersøkelsen. Ved bruk av tolk mister vi dessuten kontrollen over at formuleringer er like for alle respondenter, slik et strukturert spørreskjema forutsetter. Vi kan da ikke ha kontroll over hvordan oversettelsen skjer i det enkelte intervju. Videre antar vi at tilbud om tolk heller gjør at de som kontaktes om intervju blir mer skeptiske til å delta enn om de fikk tilbud om intervju på eget språk, blant annet fordi det betyr at en ekstra person skal høre på til dels personlige svar om bakgrunn fra hjemlandet, og egne levekår. Bruk av tolk vil dessuten gjøre at intervjuet kan ta dobbelt så lang tid som et intervju uten tolk, noe som er uheldig med tanke på at intervjuene tok 71 minutter i gjennomsnitt ved LKI 2005/2006. Vi mener derfor at bruk av tolk ikke er en løsning vi vil anbefale, annet enn i rene unntakstilfeller.

6.5. Tilleggsundersøkelsen blant unge med innvandrerbakgrunn

I forbindelse med LKI 2005/2006, ble en omarbeidet versjon av spørreskjemaet presentert for et tilleggsutvalg av unge med bakgrunn fra Pakistan, Vietnam og Tyrkia. Disse var enten født i Norge med to foreldre fra et av de tre landene, eller de hadde innvandret selv i førskolealder. 870 personer i alderen 16-25 år ble intervjuet. Tilleggsundersøkelsen kostet et par millioner kroner.

Vi vil her kort argumentere for hvorfor det er nødvendig å få kunnskap om levekårene til norskfødte med innvandrerforeldre, beskrive tilleggsundersøkelsen som ble gjennomført i forbindelse med LKI 2005/2006, og drøfte hvorvidt det nå er mulig å innhente levekårsdata om denne gruppa på en billigere og enklere måte.

SSB mener det er viktig å følge med på levekårene til innvandrernes norskfødte barn, blant annet for å dokumentere hvorvidt levekårsproblemer "arves" fra en generasjon til neste. Denne gruppas levekår i Norge, og hvordan de føler seg integrert og inkludert blir av mange ansett som selve lakmustesten på vår integrerings- og inkluderingspolitikk. Tilleggsundersøkelsen gav et grunnlag for å kartlegge denne gruppas levekår, og sammenligne dem med unge ellers og med eldre innvandrere. De tre gruppene som ble intervjuet ble dessuten sammenlignet seg i mellom. Undersøkelsen avdekket at denne gruppa hadde til dels bedre levekår enn foreldregenerasjonen; de hadde naturligvis bedre norskkunnskaper, flere norske venner og de følte seg mindre ensomme. De hadde imidlertid opplevd like mye diskriminering som foreldregenerasjonen, de følte ikke større samhørighet til Norge og guttene var like religiøst aktive som innvandrerne var (Løwe 2008). Nyere forskning fra Institutt for Samfunnsforskning bekrefter funn fra tilleggsundersøkelsen; dette er en gruppe som opplever mye diskriminering. Et utenlandsk navn reduserer sannsynligheten for å bli kalt inn til intervju med omlag 25 prosent (Midtbøen og Rogstad 2012). Det er interessant også å dokumentere i hvor stor grad norskfødte med to innvandrerforeldre har de samme holdninger, tillit og verdier og religiøsitet som det innvandrerne selv har om vi tar inn slike spørsmål i en eventuell ny LKI.

Vi intervjuet også norskfødte med innvandrerforeldre i hovedundersøkelsen. De utgjorde 9 prosent av utvalget, en andel som varierte fra 0 til 30 prosent mellom de ulike gruppene. Vi skilte imidlertid ikke mellom innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i *analysene*, det vil si at vi ikke sammenlignet innvandrere fra Pakistan med deres norskfødte barn.

Etter at denne undersøkelsen ble gjennomført, har man i stadig større grad skilt mellom innvandrere og deres norskfødte barn i analyser og statistikk som publiseres i SSB. Dette fordi det er to kvalitativt svært forskjellige grupper, og fordi norskfødte med innvandrerforeldre etter hvert er blitt mange nok i høy nok alder til at de forsvarer å være en egen kategori i stadig flere statistikker.

Ved en eventuell fremtidig levekårsundersøkelse vil vi derfor ikke "blande" innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i analysene. Å utelate norskfødte vil imidlertid føre til at funnene blir mindre sammenlignbare med tidligere levekårsundersøkelser – og dette er en gruppe som jevnt over "trekker gjennomsnittet opp" – for eksempel ved å ha bedre norsksferdigheter og flere venner enn innvandrerne. Særlig for grupper hvor det var mange norskfødte i utvalget – som dem med bakgrunn fra Pakistan (30 prosent i 2006), vil det kunne se ut til at gruppa har hatt en mer negativ utvikling i levekårene når norskfødte utelates fra analysene enn det som er tilfellet om vi inkluderer dem. Likevel mener vi det er såpass mange grunner til å analysere innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre hver for seg til at vi bør gjøre nettopp det.

Man bør imidlertid vurdere om vi fortsatt skal trekke et *tilleggsutvalg* norskfødte og "tidliginnvandrere", men man trenger ikke gjennomføre en separat undersøkelse av dette utvalget. Det beste og mest kostnadsbesparende vil trolig være å bruke CATI/CAPI å gi en del særlig tilpassede spørsmål til ulike deler av utvalget slik at datafangsten for et tilleggsutvalg kan integreres med datafangsten for et hovedutvalg. CAPI/CATI gir som nevnt bedre mulighet for å selektere underveis i skjemaet enn hva som var tilfelle i 2005/2006 da papir ble benyttet.

Sist ble utvalget i tilleggsundersøkelsen kun tilbudt intervju på norsk (Gulløy 2008), og vi anbefaler eventuelt at dette gjøres nå også. Vi antar at personer som er født og oppvokst i Norge vil klare å kommunisere på norsk, selv om det var en del norskfødte med innvandrerforeldre i *hovedutvalget* som valgte andre skjemaspråk enn norsk.

Anbefalingen her er å trekke og intervju alle med samme opplegg, og så tilpasse analysene til de problemstillingene som tas opp. Et eget tilleggsutvalg som sist mener vi ikke er nødvendig eller ønskelig, og det vil ligge en betydelig innsparing her.

6.6. Raskere publisering?

Ved forrige LKI ble siste intervju gjennomført 30. januar 2007, mens analyserapporten ble publisert 6. februar 2008. Er det mulig å korte ned på perioden fra avsluttet feltarbeid til publisering?

Ved LKI 2005/2006 ble altså feltarbeidet avsluttet 30. januar 2007. En foreløpig analysefil var klar i mai samme år, men her var det mye feil som måtte rettes opp. En endelig analysefil var ikke klar før i juni. Deretter ble analyserapporten publisert 6. februar 2008, og undersøkelsen ble tilgjengelig hos NSD i juni 2008. Det vil si at det gikk et år fra feltarbeidet ble ferdig til analyserapporten var klar, og ytterligere fire måneder før data ble tilgjengelige hos NSD. For å redusere den betydelige tiden som gikk fra fila var ferdig til resultater ble offentliggjort, og videre til fila var tilgjengelig i NSD, er det særlig tiden fra siste intervju til analyseklar fil som kan reduseres.

Dersom vi forutsetter at datainnsamlingen gjennomføres som CAPI/CATI, vil prosessering av data kunne gjennomføres noe raskere slik at en analysefil foreligger nokså umiddelbart etter endt datafangst. Vi forutsetter at elektronisk datafangst også gjør behovet for feilretting og revidering av data betraktelig mindre, slik at en sparer både tid og penger. Den første analysefilen vil ikke inneholde registerdata om inntekt dersom disse skal dekke samme kalenderår som intervjuet. Utdanningsopplysninger fra register vil sannsynligvis heller ikke være oppdatert med siste årgang. Analysefilen vil oppdateres med registerdata når disse foreligger.

Vi forutsetter at SSB står for første publisering og frigivning av data. Ved å ha en mindre ambisiøs analysepublikasjon som grunnlag for SSBs første publisering, kan tiden kuttes ytterligere ned.

Det var fem ulike forfattere av analyserapporten: Svein Blom, Kristin Henriksen, Kristian Tronstad, Silje V. Pettersen og Lars Østby. Andre forfattere enn Svein Blom ble involvert høsten 2007. Det vil ikke være å anbefale å inkludere flere forfattere enn et team på 4-5 personer i en fremtidig avrapportering, men tiden ville trolig blitt kortet ned om alle var med fra starten av. For mange involverte kan gjøre tidsbruken større, blant annet fordi flere skal sette seg inn i filer, formater, delta på møter og koordineres. Å gjøre analysefilen klar for forskere utenfor SSB, for å bidra til de første analysene, vil trolig ikke korte ned tiden sammenlignet med å involvere personer internt i SSB. At forskere utenfor SSB har mer kunnskap om enkelte av temaene som dekkes, for eksempel om det spørres om tillit, verdier og holdninger, kan imidlertid tale for å involvere miljøer utenfor SSB, eller for å lage en første avrapportering uten at absolutt alle temaer dekkes i den publikasjonen. Eksterne miljøer kan da publisere egne rapporter uten å involveres i SSBs publikasjoner, noe som kan redusere tiden til analysene publiseres.

Ved LKI 2005/2006 ble nær samtlige spørsmål avrapportert under ett i den første rapporten, det vil si at svarfordelingen på alle spørsmål i spørreskjemaet ble inkludert i tabeller eller figurer, og omtalt i tekst. Alle svarfordelinger ble gitt etter landbakgrunn, og mye etter kjønn. I tillegg ble fordelinger fra 1996 inkludert der det var mulig. Spørsmålene om helse ble publisert for seg senere. Det kan være et alternativ å kun omtale et utvalg av spørsmål, men publisere alle svarfordelinger tabellarisk.

Det ble i liten grad gått ytterligere i dybden i ulike spørsmål ved den første avrapporteringen, det vil si at man så i liten grad på andre bakgrunnsvariable enn landbakgrunn, innvandringsgrunn, utdanning eller kjønn, så her er det lite å hente i å effektivisere.

6.7. Tilgjengelighet for andre

Etter første publisering sendes anonym datafil til NSD for videre formidling til forskere og studenter som sist. Data formidlet via NSD er gratis tilgjengelig for forskere og studenter tilknyttet en godkjent forskningsinstitusjon, under gitte betingelser.¹¹ Vedlegg B gir en oversikt over hvilke forskningsmiljø som har bestilt filen fra LKI 2005/2006 for å gjøre egne analyser. Analysefil hos NSD oppdateres også med tilkoblet registerdata på et senere tidspunkt. Ved en fremtidig LKI vil det være et mål at analysefil skal være tilgjengelig hos NSD raskere enn hva som var tilfelle for LKI 2005/2006.

Dersom oppdragsgiver (BLD) ønsker det, er det også mulighet for å kontraktsfeste at andre forskere skal få tilgang til data før de er publiserte av SSB. Dette forutsetter imidlertid at de ikke kan publisere eller formidle resultater før SSB har frigitt dataene i forbindelse med vår publisering.

6.8. Konklusjon og anbefalinger

Vi har i dette kapitlet drøftet ulike sider ved LKI 2005/2006 som virket fordyrende og/eller forsinkende, og hvorvidt det er mulig å redusere kostnader og tidsbruk på de ulike områdene. I forrige runde ble mye ressurser brukt for å få tak i respondenter og komme opp i en tilfredsstillende svarprosent. Vi konkluderer med at det kan være mulig å øke bruttoutvalget for å sikre mange nok svar heller enn å bruke like mye ressurser på få inn de siste intervjuene. De senere år er det imidlertid blitt stadig vanskeligere å få dem som er trukket ut til å bidra med intervju, og svarprosenten blir tilsvarende lavere. Det er derfor lite trolig at denne delen av feltarbeidet vil bli enklere og billigere i fremtiden.

Ved LKI 2005/2006 var utgangspunktet at respondentene skulle tilbys besøksintervju, blant annet fordi intervjuet varte så lenge. 40 prosent svarte

¹¹ Se mer på: <http://www.ssb.no/mikrodata/>

imidlertid på telefon. Vi mener fortsatt at besøksintervju vil være det mest hensiktsmessige, gitt lengden på intervjuet og behovet for å ha kontroll over intervjusituasjonen gjennom for eksempel å veilede respondenten underveis. Vi ønsker imidlertid fortsatt å åpne opp for telefonintervju for dem som ønsker det.

Å rekruttere et flerspråklig intervjukorps og oversette skjema var av de største kostnadsdriverne ved LKI 2005/2006. Vi setter fortsatt som premiss at ved en større levekårsundersøkelse bør innvandrere tilbys intervju på eget språk. Vi drøfter flere alternative måter å redusere omfanget av et tospråklig intervjukorps på, og dermed spare kostnader, for eksempel ved å primært tilby intervju på norsk og engelsk, men bruke spørreskjema oversatt til morsmålet som støtte for respondenten og intervjueren underveis i et intervju. Et annet alternativ er å ha en langt mindre tospråklig intervjustab, men la disse gjennomføre et større antall intervju per intervjuer enn det var lagt opp til i 2005/2006.

Vi anbefaler fortsatt å innhente levekårs kunnskap om norskfødte med innvandrerforeldre/unge med innvandrerbakgrunn, men man trenger ikke å gjennomføre en egen undersøkelse for disse. De må få et tilpasset skjema, men selve gjennomføringen kan i større grad inkorporeres i hovedundersøkelsen, og slik kan man spare kostnader.

Vi konkluderer med at det vil være mulig å korte ned tiden fra avsluttet feltarbeid til publisering av resultater. Først og fremst bør det være mulig å få en ferdig analysefil tidligere, men det er vanskelig å skrive en god heldekkende resultatrapport på mye mindre enn 8 måneder. Det er imidlertid et alternativ å kun omtale et utvalg spørsmål, men publisere alle svarfordelinger tabellarisk, og dermed få til en raskere publisering.

7. Frekvens

Vi vil i dette kapitlet drøfte hvor hyppig en eventuell separat levekårsundersøkelse kan og bør gjennomføres, og i hvilken grad og hvor hyppig registerdata kan benyttes for å beskrive innvandrernes levekår. I kapittel 5 konkluderte med at vi generelt ikke vil anbefale å ha egne undersøkelser for utvalgte tema, annet enn for holdninger, tillit og verdier. Vi konkluderte også med at SSBs levekårsundersøkelser kan brukes til å gi *supplerende* kunnskap om innvandreres levekår for aggregerte grupper, men ikke kvalitativt god dybdekunnskap om innvandreres levekår. Selv om man trekker tilleggsutvalg av innvandrere vil utvalget bli skjevt siden skjema kun tilbys på norsk, og vi foreslo derfor et metodeprosjekt for å utvikle bedre indikatorer for innvandrere basert på levekårsundersøkelsene. Skjevhetsproblematikken gjelder også om man benytter tilleggsutvalg ved andre utvalgsundersøkelser i SSB. Da gjenstår i hovedsak å hente kunnskap om innvandreres levekår gjennom egne, ikke temaroterende levekårsundersøkelser blant innvandrere – og gjennom registerdata.

Spørsmålet om hvor ofte en Levekårsundersøkelse blant innvandrere kan og bør gjennomføres, må ses i nær sammenheng med de samlede kunnskapsbehovene som feltet har. Vi har i dette notatet lagt stor vekt på det vi vet og antar om brukerbehov, men også på de behovene som er felles for mange av feltets aktører. I vedleggene kommer det fram at LKI-dataene fra 2005/2006 fortsatt er grunnlag for en god del analyser, og at det må antas at slike data har en langvarig analytisk relevans.

7.1. Årlig

Til nå har LKI vært gjennomført med om lag ti års mellomrom. SSB har registrert et ønske om hyppigere undersøkelser, uttrykt særlig gjennom NOU 2011:14, men også i NOU 2011:7. Det arbeides i BLD med en Stortingsmelding på grunnlag av disse NOU'ene. Dette arbeidet er ikke avsluttet, men vi vil likevel anta at det vil bli uttrykt behov for hyppige, kanskje årlige, oppdateringer av hovedtrekkene i utviklingen i antall og sammensetning av gruppen av innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, og i innvandrernes levekår. Det vil av mange grunner være umulig å gjennomføre og analysere en omfattende LKI hvert år, og med såpass langsomme endringer som skjer i dens sentrale variable, mener vi heller ikke at det er behov for det. Derimot tror vi at en årlig oppdatering av enkelte forhold og en systematisk fremstilling av utviklingen av innvandrergruppen og i innvandrernes levekår kan ivaretas rimelig godt gjennom bruk av eksisterende registerkilder, undersøkelsen Holdninger til innvandring og innvandrere og eventuelt bruk av mer aggregerte data om innvandrere fra SSBs levekårsundersøkelser.

Det publiseres også årlige såkalte Mangfoldsindikatorer knyttet til St. prp. 1. Dersom dette kommer til å fortsette også i framtida, tror vi at indikatorsettet kan gjøres mer velegnet til sine formål,

Det finnes ikke årlige spørsmål i SSB som ivaretar de problemstillinger som Kaldheimutvalget etterlyser om tillit, verdier og holdninger (se kapittel 0). Noen av disse forholdene kan være så stabile at årlige målinger ikke er nødvendige. Andre bør vurderes dekket gjennom enkeltstående, relativt hyppige undersøkelser. Slike undersøkelser kan eventuelt gjøres av andre institusjoner enn SSB. Vi minner her igjen om nødvendigheten av å ha representative utvalg i slike undersøkelser dersom de skal brukes til å beskrive endringer fra ett år til et annet.

7.2. Hvert 4. år

Hvert 4. år er det mulig at det kommer til å bli lagt fram en mer omfattende oversikt over feltet innvandrere og innvandring, i form av en Stortingsmelding eller annet. En slik oversikt mener vi det kan være naturlig å se i sammenheng med SSBs publikasjon *Innvandring og innvandrere* (Statistiske Analyser, SA) som kom

annethvert år i perioden 2002-2010, men som det nå legges opp til kan komme mindre hyppig. Denne publikasjonen har i hovedsak vært basert på tilgjengelige registerdata. Mange av de dimensjonene som er naturlige elementer i en slik fireårig oversikt, vil også kunne belegges empirisk i en ny SA. Vi antar at det vil være naturlig med en ganske bred beskrivelse av hele feltet, eventuelt kombinert med et tematisk fokus bestemt av hva innvandrings- og integreringspolitikken til enhver tid kommer til å legge vekt på. Vi tenker oss at denne publikasjonen også i framtida i hovedsak vil basere seg på registerdata, men at den vil utnytte også andre datakilder når det er ønskelig og naturlig, for eksempel mer aggregerte data fra SSBs levekårsundersøkelser.

Vi mener at en full runde med LKI ikke er nødvendig til hver ny Melding/oversikt eller SA. Mange av de dimensjonene som ikke dekkes i registre og som bare er tilgjengelige i intervjudata antar vi er såpass stabile at det neppe nødvendigvis krever undersøkelser så hyppig som hvert fjerde år. Det skjer (for tiden) store endringer i innvandringsmønster og i innvandrergruppas sammensetning. Denne utviklingen holder registrene meget god oversikt over, og det er ikke gitt at det er tilnærmedesvis så raske endringer i forhold knyttet for eksempel til holdninger og verdier. I tillegg er kostnadene forbundet med en intervjuundersøkelse omfattende, og med bare fire års mellomrom vil dataene antakeligvis ikke bli analysert grundig nok til å forsvare så store innsamlingskostnader.

Vi foreslår derfor at det hvert fjerde år lages en deskriptiv analyse som kan tjene som et grunnlag for en eventuell Stortingsmelding eller andre oversikter over innvandring og integrering. Analysen baseres på registerdata. Denne analysen vil ha en tematisk orientering som varierer fra gang til gang.

7.3. Hvert 8. år

Annehver (eller hver tredje) utgave av SA Innvandring og innvandrere kan i tillegg ha en ”stor LKI” som tema. Det vil si at vi tenker oss en omfattende LKI med den bredde som vi nå kjenner som kan gjennomføres med for eksempel åtte års mellomrom. Dersom det tas inn spørsmål om holdninger, tillit og verdier i denne generelle LKI, vil disse også bli avrapportert i denne SA. Dersom ”holdninger, tillit og verdier” i tillegg blir dekket gjennom egne datainnsamlinger, vil avrapporteringen måtte avpasses mønsteret i eventuelle slike. En kan for eksempel tenke seg at SA-er som ikke rapporterer en ny LKI kan ha en betydelig del viet holdninger og verdier.

Hvis det skulle skje store og ikke forutsette endringer i perioden, vil det være naturlig å vurdere om disse endringene skal være grunnlag for spesialundersøkelser, gjerne basert på målrettede datainnsamlinger. Av slike endringer har vi erfaring med at det ble en voldsom økning i innvandringen fra Polen og Baltikum etter EU-utvidelsen mai 2004. Dette tenker vi ta særlig hensyn til ved en ny LKI, men slike endringer må ha hatt en viss tid til å ”feste” seg før de kan bli et eget undersøkelsestema. Om vi har egne innvandrertutvalg i de temaroterende levekårsundersøkelsene, eller om det gjøres mer ad hoc pregede undersøkelser når akutte behov oppstår, vil disse bli avrapportert i egne publiseringer, og deres resultater vil også kunne tas inn i de årlige og fireårige rapportene.

Dersom man velger å benytte SSBs levekårsundersøkelser til å dekke de tema disse kan dekke, med eller uten tilleggsutvalg, og med eller uten oversatte skjema, bør man uansett gjennomføre levekårsundersøkelser for innvandrere for å få kunnskap om de innvandrerspesifikke temaene som ikke dekkes av SSBs levekårsundersøkelser eller av registerdata (se kapittel 4.3). Derfor bør uansett en separat levekårsundersøkelse blant innvandrere gjennomføres hvert 8.-12. år. SSB kan tidligst starte feltarbeidet til en slik større levekårsundersøkelse i 2014.

Endelig bør det også bemerkes at vi her har en såpass lang tidshorison for planene at det ikke er ønskelig eller nødvendig å være så altfor presise på det nåværende stadium.

7.4. Konklusjoner og anbefalinger

Vi drøftet allerede i kapittel 5 temarotering og vil ikke anbefale det som en *hovedstrategi* for LKI, og vi anbefaler heller ikke at man som et ledd i denne hovedstrategien baserer seg på tilleggsutvalg ved de utvalgsundersøkelsene som allerede gjennomføres i SSB. Da står vi igjen med en egen, ikke temaroterende levekårsundersøkelse blant innvandrere – og registerdata. Vi tror at en årlig oppdatering av enkelte forhold ved innvandrernes levekår og en systematisk fremstilling av utviklingen av antall innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre kan ivaretas rimelig godt gjennom bruk av eksisterende registerkilder.

Vi anbefaler at det hvert fjerde år lages en deskriptiv analyse basert på registerdata. Denne kan tjene som bakgrunnsmateriale til eventuelle Stortingsmeldinger eller andre oversikter over innvandring og integrering, og analysen vil ha en tematisk orientering som varierer fra gang til gang. Annenhver (eller hver tredje) utgave kan baseres på analyser av en levekårsundersøkelse for innvandrere. Det vil si at vi tenker oss en omfattende, separat LKI med den bredde som vi nå kjenner kan gjennomføres med åtte eller tolv års mellomrom. I tillegg anbefaler vi et prosjekt for å utvikle bedre indikatorer fra SSBs levekårsundersøkelser slik at enkelte aggregerte indikatorer for innvandrere kan gis samtidig som de publiseres for befolkningen totalt. Man bør uansett gjennomføre separate levekårsundersøkelser for innvandrere for å gi mer detaljert statistikk og analyser, samt dekke de innvandrerspesifikke temaene andre utvalgsundersøkelser ikke dekker, som for eksempel diskriminering og bakgrunn fra opprinnelseslandet,

8. Konklusjoner og anbefalinger fra SSB

Vi vil her komme med oppsummeringer, konklusjoner og anbefalinger til hva SSB mener er den beste måten jevnlig å dokumentere innvandreres levekår på og hvordan dette kan gjøres. Etter de fleste kapitlene har vi også gitt våre konklusjoner og anbefalinger, og dette er en sammenstilling av dem som er gitt utover i notatet.

8.1. Registerdata og utvalgsundersøkelser som kilder til kunnskap om innvandreres levekår

I kapittel 1 beskrev vi hvilke registerdata som kan gi kunnskap om innvandreres levekår. Vi konkluderte med at registerdata i liten grad kan gi kunnskap om de tema som ble tatt opp i LKI 2005/2006, men alle registerdata på individnivå kan kobles på en slik undersøkelse i etterkant. Dette er det bare SSB som kan gjøre.

Ved LKI 2005/2006 ble en rekke registerdata koblet på, og nå kan man i tillegg koble på data om bolig og husholdning og utdanning tatt i utlandet.

Vi drøftet i kapittel 2 og 3 hvorvidt man kan få kunnskap om innvandreres levekår som hentes inn gjennom SSBs levekårsundersøkelser, eller gjennom andre utvalgsundersøkelser i SSB.

Vi vil ikke anbefale å bruke levekårsundersøkelsene til detaljert statistikk og analyse av innvandrere. Levekårsundersøkelsene kan benyttes til å lage indikatorer på landgruppenivå (EU etc., og Afrika, Asia etc.). Dette er en rimelig måte å få noe overordnet informasjon som lett kan sammenlignes med andre grupper i befolkningen. Men, i og med at nettutvalgene blant innvandrere ser ut til å være skjeve, foreslår vi et metodeprosjekt med sikte på å øke kvaliteten på disse indikatorene. Utvalgene er per i dag for små til å gi informasjon brutt ned etter flere kjennetegn i innvandregruppa. En måte å bøte på dette på kan være tilleggsutvalg til SSBs levekårsundersøkelser. Tilleggsutvalg vil imidlertid kun gi samme data som i levekårsundersøkelsene, og antagelig ha samme skjevhet som dagens utvalg av innvandrere.

Av de andre utvalgsundersøkelsene vi gjennomgikk i kapittel 3, er det undersøkelsene om barnetilsynsordninger, Arbeidskraftundersøkelsen (AKU), PIAAC (om lese- og regneferdigheter), European Social Survey og barnetilsynsundersøkelsen som har stort nok innvandrertilvalg til at undersøkelsen kan gi kunnskaper om denne gruppa, hvis man har som premisse at man i det minste må kunne fordele utvalget på de to hovedkategoriene EU etc. og Afrika, Asia etc. For disse undersøkelsene, som for levekårsundersøkelsene, er det en svakhet at innvandrere kun ble intervjuet på norsk, bortsett fra ved barnetilsynsundersøkelsen hvor respondentene ble tilbudt intervju på arabisk, engelsk eller urdu. I PIAAC var formålet nettopp å teste norskferdigheter, så oversetting er ikke relevant.

Noen tema kan tas ut fordi de er dekket godt gjennom andre utvalgsundersøkelser, da særlig undersøkelsen om barnetilsynsordninger, men dette har som konsekvens at man ikke kan se på utvikling over tid for disse temaene.

AKU dekker mange av, men ikke alle, de aktuelle spørsmålene om innvandrere i arbeidsmarkedet, og de nye estimeringsmetodene vil gi mye kunnskap basert på disse spørsmålene. Det blir imidlertid ikke mulig å kutte alle spørsmålene om arbeid fra LKI, primært fordi sysselsettingsforhold er viktige å forstå og å analysere i sammenheng med mange av de andre av LKIs variable. Hvilke spørsmål som må beholdes vil avhenge av plassen i skjemaet og hvilke analyser som blir prioritert. Koding av yrke forutsetter at det stilles en del spørsmål.

8.2. Utvalgsundersøkelse om innvandreres levekår

Formål og populasjon

I kapittel 4.3 drøftet vi formålene med en fremtidig levekårsundersøkelse. Vi argumenterte for at viktige formål med en levekårsundersøkelse er å gi kunnskap om innvandreres levekår man ikke får gjennom andre kilder, sammenligne innvandreres levekår tilbake i tid, med befolkningen generelt og innad i innvandrergruppa. Hvilken kunnskap en slik undersøkelse skal frembringe avhenger i stor grad av brukerbehov, og det vil også være styrende for undersøkelsens populasjon og design.

Sammenligning med befolkningen i alt krever at man henter spørsmål fra utvalgsundersøkelser som allerede eksisterer i SSB, først og fremst i levekårsundersøkelsene. Formålet med å sammenligne innvandreres levekår tilbake i tid krever at man fortsatt stratifiserer populasjonen etter landbakgrunn, slik at man kan følge utviklingen over tid for enkeltgrupper som pakistanere, vietnamesere og irakere. Det forutsetter også lik avgrensning med hensyn til botid. En slik stratifisering er dessuten nødvendig når man skal tilby intervju på respondentens eget språk. Stratifiserer man etter andre variable, som innvandringsgrunn, vil man få innvandrere fra svært mange land, noe som gjør at man ikke kan tilby intervju på eget språk. Et annet formål med en levekårsundersøkelse vil være å kunne sammenligne ulike store innvandrergupper. Tidligere har vi primært sammenlignet ulike landgrupper, men det er mulig å sammenligne innvandrere med ulike innvandringsgrunner eller ulikt utdanningsnivå i analysene, bare man tar hensyn til at utvalgsplanen bare sikrer representativitet langs disse dimensjonene innad i hver landgruppe, og ikke for innvandrerpulasjonen totalt.

Land SSB anbefaler å inkludere i et utvalg i en eventuell fremtidig levekårsundersøkelse, er:

- Fra 2005/2006: Bosnia-Hercegovina, Kosovo (som representerer tidligere Serbia og Montenegro), Tyrkia, Irak, Iran, Pakistan, Vietnam, Sri Lanka og Somalia
- Utelates: Chile
- Nye land: Polen, Eritrea, Afghanistan, og muligens Russland. Behovet for å ta med Thailand må vurderes nøyer.

Vi anbefaler ikke å etablere LKI som en panelundersøkelse, men foreslår heller at de hensynene som paneldata er tenkt å ivareta blir tatt som registerbaserte prosjekter knyttet til de årlige programmene som utarbeides under Rammeavtalen om migrasjons- og innvandrrelatert statistikk og analyser, som BLD og SSB har inngått.

Vi drøfter konsekvenser av å sette botidsgrense for utvalget, dvs at man må ha bodd i Norge et gitt antall år for å komme med i utvalget. Om vi tar med innvandrere med kort botid, får vi kartlagt flere sider ved de nyankomnes utfordringer i Norge, mens lang botid som utvalgskriterium gir fokus på mer permanente utfordringer. Hensikten med å sette en botidsgrense vil også være lettere å kunne tilby bare norsk og engelske skjema, men det er ikke slik at lenger botid nødvendigvis har en entydig sammenheng med bedre norskkunnskaper. Forslaget om å inkludere "nye" innvandrergupper som Polen, Eritrea og Afghanistan forutsetter en nedre grense for botid på 2 år, og dermed at en stor del av utvalget trolig ikke har nødvendige norskkunnskaper til å gjennomføre intervjuet på norsk. Dersom man setter en botidsgrense på 5 år for å sikre at flere kan norsk, kommer man trolig ikke til å få med de mange nye innvandrerne fra Afghanistan og Eritrea til at innvandrere fra disse landene kan inkluderes i utvalget. Fra Polen vil det bli mange nok, men altså bare slike som har slått seg til i landet for minst fem år. Vi foreslår i denne omgang to års botid.

8.3. Temarotering: Kunnskap om ulike tema og grupper til ulike tider

I kapittel 5 drøfter vi hvorvidt man bør ha egne undersøkelser om enkelte tema. Dersom man ønsker å gå i dybden på ulike tema, er dette et alternativ. Dette er også aktuelt om det er visse tema som trenger å dekkes oftere enn hvert 8.-12. år, som vi anbefaler som frekvens for en større levekårsundersøkelse.

Vi anbefaler ikke at man organiserer levekårsundersøkelser blant innvandrere som temaroterende undersøkelser. Dette fordi det gjør det vanskelig å analysere variabler i sammenheng, dessuten vil det være svært kostbart om man har som premisse at innvandrere skal tilbys intervju på det språk de behersker best. Vi kan imidlertid se enkeltundersøkelser om tematikk man ønsker å gå i dybden på som et *supplement* til de mer tradisjonelle LKI og til registerdataanalyser. Vi spør hvorvidt ”nye” tema som tillit, verdier og holdninger kan gjøres til gjenstand for en egen undersøkelse.

Vi argumenterer for at alle spørsmål om disse temaene som stilles innvandrere også bør stilles representative utvalg av befolkningen, noe som setter rammer for hvilke spørsmål som kan stilles. Noen slike spørsmål stilles hele befolkningen i Valgundersøkelsen og Verdiundersøkelsen, som spørsmål om verdier og tillit, og disse kan eventuelt benyttes i en fremtidig levekårsundersøkelse.

8.4. Muligheter for kostnadsbesparelser – flerspråklig intervjustab

Det er viktig å bygge videre på erfaringer fra forrige levekårsundersøkelser og vi drøfter i kapittel 6 hva som kan gjøres mer effektivt og bedre enn sist. Viktigste her er at vi mener at man ikke bør gå bort fra å tilby intervju på IOs eget språk. Vi har sett at innvandreres norskferdigheter ikke nødvendigvis bedres med botid, og selv blant dem med lengst botid valgte et flertall oversatte skjema i LKI 2005/2006. På grunn av frafall får man enda skjevere utvalg og mindre representative data om man ikke oversetter skjema til de språk som respondentene behersker best. Derfor mener vi at man må tilby skjema og intervju på respondentenes egne språk. Men det kan være mulig å gjøre dette billigere enn sist, blant annet ved å ansette færre intervjuere som intervjuer flere personer. Telefonintervju bør vare i maksimum en halv time, så vi anbefaler fortsatt å benytte besøksintervju. Det er imidlertid nå mulig å tilby elektroniske skjema. Dette er ikke nødvendigvis kostnadsbesparende, men det vil gi bedre kvalitet enn papirskjema, som ble brukt sist. Det bør også vurderes om de vanlige intervjuerne kan ha støtte av et skjema på respondentens morsmål. Det er også mulig å trekke et langt større bruttoutvalg enn sist og godta lavere svarprosent, noe som kan gjøre at man unngår fordyrende ekstra runder med feltarbeid.

Vi anbefaler ikke å tilby at respondentene selv fyller ut og sender inn skjema via internett i tillegg til telefon eller besøksintervju. Dette er først og fremst fordi man mister kontrollen over intervjusituasjonen og muligheten til å rettlede respondenten, og fordi ulike metoder for datainnsamling kan påvirke respondentenes svar på ulike måter, slik at respondentenes svar i noen grad er et resultat av at de svarer via internett heller enn gjennom et personlig intervju.

Vi anbefaler fortsatt å intervju norske fødte med innvandrerforeldre, men dette kan gjøres som en integrert del av hovedundersøkelsen, ikke som en egen undersøkelse. Vi anbefaler også å analysere resultatene til denne gruppa for seg, og ikke blande dem med innvandrere, noe som ble gjort ved LKI 2005/2006. Den største ulempen med dette er at det blir vanskeligere å sammenligne resultatene tilbake i tid for grupper hvor en stor andel av utvalget var født og oppvokst i Norge, som dem fra Pakistan.

8.5. Frekvens

I kapittel 7 drøftet vi hvor ofte en eventuell separat levekårsundersøkelse gjennomføres og hvor hyppig man bør gjøre en beskrivelse av innvandreres levekår basert på registerdata. Vi drøftet allerede i kapittel 5 temarotering og vil ikke anbefale det som en hovedstrategi for LKI, og vi anbefaler at de utvalgsundersøkelsene som allerede gjennomføres i SSB kan gi supplerende levekårsinformasjon om innvandrere, men man kan ikke basere seg utelukkende på slike undersøkelser. Da står vi igjen med egne levekårsundersøkelser - ikke temaroterende - blant innvandrere, og registerdata.

En årlig oppdatering av enkelte forhold og en systematisk fremstilling av utviklingen av antall innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre og i innvandrernes levekår kan ivaretas rimelig godt gjennom bruk av eksisterende kilder.

Vi anbefaler at det hvert fjerde år lages en deskriptiv analyse basert på registerdata. Denne kan tjene som bakgrunnsmateriale for eventuelle Stortingsmeldinger om integrering, og analysen vil ha en tematisk orientering som varierer fra gang til gang. Annenhver (eller hver tredje) utgave kan ha en ”stor LKI” som tema. Det vil si at vi tenker oss en omfattende LKI med den bredde som vi nå kjenner kan gjennomføres med åtte-tolv års mellomrom. I tillegg kan enkelte tema gjøres gjenstand for egne undersøkelser, som tillit, verdier og holdninger.

Referanser

- Berglund, Frode, Ingvild S. Reymert og Bernt Aardal (2011): *Valgundersøkelse 2009. Dokumentasjonsrapport*. Notater 2011/29, Statistisk sentralbyrå.
http://www.ssb.no/emner/00/01/rapp_valg/notat_201129/notat_201129.pdf
- Bjørshol, Einar, Maria Høstmark og Bengt Oscar Lagerstrøm (2010): *Livsløp, generasjon og kjønn. LOGG 2007. Dokumentasjonsrapport*. Notater 2010/19, Statistisk sentralbyrå
http://www.ssb.no/emner/02/02/40/notat_201019/notat_201019.pdf
- Blom, Svein (2010a): *Sosiale forskjeller i innvandreres helse*. Rapporter 2010/47. Statistisk sentralbyrå.
http://www.ssb.no/emner/03/01/rapp_201047/rapp_201047.pdf
- Blom, Svein (2010b): *Sysselsetting blant innvandrere: Hvilke betydning har individuelle egenskaper og tilpasningsstrategier?* Søkelys på arbeidsmarkedet, vol.27, nr 1-2, 59-75
- Blom, Svein (2002): *Innvandrerens bosettingsmønster i Oslo*. Sosiale og økonomiske studier 2002/107, Statistisk sentralbyrå.
<http://www.ssb.no/emner/00/02/sos107/sos107.pdf>
- Blom, Svein (1998): *Levekår blant ikke-vestlige innvandrere*. Rapporter 1998/16, Statistisk sentralbyrå. http://www.ssb.no/emner/00/02/rapp_199816/
- Blom og Henriksen (2008): *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006*. Rapporter 2008/5, Statistisk sentralbyrå.
http://www.ssb.no/emner/00/02/rapp_200805/
- Brekke, Jan-Paul (2012): *Angrepet på det moderne Norge*. Samtiden 2012:1, 82-91
<http://www.samfunnsforskning.no/Publikasjoner/Kronikker-og-andre- artikler/2012/2012-004>
- Engebrigtsen, Ada og Øyvind Fuglerud (2009): *Kultur og generasjon. Tilpasningsprosesser blant somaliere og tamiler i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget
- Elgvin, Olav og Anne Skevik Grødem (2011): *Hvem bestemmer? Ektefellevalg blant unge med innvandringsbakgrunn*. Fafo-rapport 2011:25
<http://www.fafo.no/pub/rapp/20216/20216.pdf>
- Elgvin, Olav og Kristian Tronstad (2012): *Nytt land, ny religiøsitet? Religiøsitet og sekularisering blant ikke-vestlige innvandrere i Norge*. (kommende)
- Fosen, Johan, Gustav Haraldsen og Øivin Kleven (2008): *The Effect of non-response Follow up in a Survey on Living Conditions among Immigrants in Norway*. Proceedings of Statistics Canada Symposium 2008: Data Collection: Challenges, Achievements and New Directions
- Gabrielsen, Egil og Bengt Lagerstrøm (2007): *Med annen bakgrunn. Lese- og regneferdigheter blant voksne innvandrere*. Stavanger: Universitetet i Stavanger.
http://lesesenteret.uis.no/getfile.php/Lesesenteret/pdf-filer/Monografi_Med_annen_bakgrunn.pdf
- Gulløy, Elisabeth (2008): *Levekår blant innvandrere 2005/2006. Dokumentasjonsrapport*. Notater 2008/5, Statistisk sentralbyrå.
http://www.ssb.no/emner/00/90/notat_200805/notat_200805.pdf
- Grødem, Anne Skevik (2012): *Innvandrerbarn og bolig. Hva betyr boligen og bomiljøet for inkludering?* Fafo-rapport 2011:32
<http://www.fafo.no/pub/rapp/20223/20223.pdf>

- Henriksen, Kristin (2010): *Levekår og kjønnsforskjeller blant innvandrere fra ti land*. SSB-rapporter 2010/6, Statistisk sentralbyrå.
http://www.ssb.no/00/02/rapp_201006/rapp_201006.pdf
- Henriksen, Kristin, Lars Østby og Dag Ellingsen (red) (2010): *Innvandring og innvandrere 2010*. Statistiske analyser 119, Statistisk sentralbyrå.
http://www.ssb.no/emner/02/sa_innvand/sa119/sa119.pdf
- Holth, Bjørn Are (2010): *Verdiundersøkelsen. Dokumentasjonsrapport*. Notater 2010/47, Statistisk sentralbyrå.
http://www.ssb.no/emner/00/90/notat_201047/notat_201047.pdf
- Løwe, Torkil (2008): *Levekår blant unge med innvandrerbakgrunn. Unge oppvokst i Norge med foreldre fra Pakistan, Tyrkia og Vietnam*, Rapporter 2008/14, Statistisk sentralbyrå. http://www.ssb.no/emner/00/02/rapp_200814/
- Midtbøen, Arnfinn Haagensen og Jon Rogstad (2012): *Diskrimineringsens omfang og årsaker*. Institutt for samfunnsforskning, Rapporter 2012:001
<http://www.samfunnsforskning.no/Publikasjoner/Rapporter/2012/2012-001>
- Moafi, Hossein og Elin Såheim Bjørkli (2011): *Barnefamiliers tilsynsordninger, høsten 2010*. Rapport 2011/34, Statistisk sentralbyrå.
http://www.ssb.no/emner/03/04/rapp_kontantstotte/rapp_201134/rapp_201134.pdf
- Nadim, Marjan og Marianne Tveit (2009): *En fot innenfor? Integrering og samfunnsdeltakelse blant kvinner som har innvandret til Norge gjennom ekteskap med en norsk mann*. FAFO-rapport 2009/19
<http://www.faf.no/pub/rapp/20109/20109.pdf>
- NOU 2011:7: *Velferd og migrasjon. Den norske modellens framtid*.
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/nouer/2011/nou-2011-07.html?id=642496>
- NOU 2011:14: *Bedre integrering: Mål, strategier, tiltak*.
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/nouer/2011/nou-2011-14.html?id=647388>
- Tronstad, Kristian og Jon Rogstad (2012): *Stemmer de ikke? Politisk deltakelse blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre*. FAFO-rapport 2012/26.
<http://www.faf.no/pub/rapp/20253/20253.pdf>
- Vaage, Odd Frank (2009): *Kultur og mediebruk blant personer med innvandrerbakgrunn*. Rapport 2009/29, Statistisk sentralbyrå.
http://www.ssb.no/emner/07/02/rapp_200929/rapp_200929.pdf
- Villund, Ole (2007a): *Labour Force Survey non-response in relation to immigrant origin. Some results from the period 2000-2005*. Documents 2007/15. Statistisk sentralbyrå.
http://www.ssb.no/english/subjects/06/90/doc_200715_en/doc_200715_en.pdf
- Villund, Ole (2007b): *Undersøkelser om frafall og sysselsetting etter innvandringsbakgrunn i Arbeidskraftundersøkelsen (AKU)*. Notater 2007/34, Statistisk sentralbyrå.
http://www.ssb.no/emner/06/90/notat_200734/notat_200734.pdf
- Villund, Ole (2008): *Immigrant participation in the Norwegian Labour Force Survey 2006-2007*. Documents 2008/7. Statistisk sentralbyrå.
http://www.ssb.no/english/subjects/06/90/doc_200807_en/doc_200807_en.pdf

Vedlegg A: Publikasjoner basert på Levekårsundersøkelsen 2005/2006 fra SSB

Blom, Svein (2012): Etnisk segregering i Oslo over to tiår, ventes publisert i *Tidsskrift for velferdsforskning* nr. 4-2012.

Blom, Svein (2011): Innvandreres helse - Dårligere helse blant innvandrerne, *Samfunnsspeilet* 2/2011, s. 63-68.

<http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/201102/12/>

Blom, Svein (2010): Sysselsetting blant innvandrere; Hvilken betydning har individuelle egenskaper og tilpasningsstrategier? I *Søkelys på arbeidslivet* 1-2 2010.

[http://www.samfunnsforskning.no/samfunnsforskning.no/Tidsskrifter/Soekelys-paa-arbeidslivet/Tidligere-utgivelser-i-fulltekst/2010/Soekelys-paa-arbeidslivet-1-2-2010/\(language\)/nor-NO](http://www.samfunnsforskning.no/samfunnsforskning.no/Tidsskrifter/Soekelys-paa-arbeidslivet/Tidligere-utgivelser-i-fulltekst/2010/Soekelys-paa-arbeidslivet-1-2-2010/(language)/nor-NO)

Blom, Svein (2010a): *Sosiale forskjeller i innvandreres helse - Funn fra undersøkelsen Levekår blant innvandrere 2005/2006.*, Rapporter 2010/47, Statistisk sentralbyrå

http://www.ssb.no/emner/03/01/rapp_201047/rapp_201047.pdf

Blom, Svein (2008): *Innvandreres helse 2005/2006.* Rapporter 2008/35, Statistisk sentralbyrå. http://www.ssb.no/emner/00/02/rapp_200835/

Blom, Svein og Kristin Henriksen (2008): *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006.* Rapporter 2008/5, Statistisk sentralbyrå.

http://www.ssb.no/emner/00/02/rapp_200805/

Daugstad, Gunnlaug (2009): *Søker kraker make? Ekteskap og pardannelse blant unge med bakgrunn fra Vietnam, Tyrkia, Pakistan.* Rapport 2009/33, Statistisk sentralbyrå

http://www.ssb.no/emner/02/02/30/rapp_200933/

Henriksen, Kristin (2010): *Levekår og kjønnsforskjeller blant innvandrere fra ti land.* Rapporter 2010/06, Statistisk sentralbyrå.

http://www.ssb.no/00/02/rapp_201006/rapp_201006.pdf

Henriksen, Kristin red. (2009): *Unge som innvandret før skolealder – hvor like er de norskfødte med innvandrerforeldre?* Notater 2009/35, Statistisk sentralbyrå.

http://www.ssb.no/emner/00/02/notat_200935/notat_200935.pdf

Henriksen, Kristin (2008): *Overkvalifiserte innvandrere: Leger på lager,* *Samfunnsspeilet* 3/2008, Statistisk sentralbyrå.

<http://www.ssb.no/ssp/utg/200803/07/>

Løwe, Torkil (2010): *Unge med innvandrerbakgrunn og arbeidsmarkedet,* Rapporter 2010/21, Statistisk sentralbyrå.

http://www.ssb.no/emner/00/02/rapp_201021/

Løwe, Torkil (2008): *Levekår blant unge med innvandrerbakgrunn. Unge oppvokst i Norge med foreldre fra Pakistan, Tyrkia og Vietnam,* Rapporter 2008/14, Statistisk sentralbyrå.

http://www.ssb.no/emner/00/02/rapp_200814/

Tronstad, Kristian (2010): *Opplevd diskriminering blant innvandrere med bakgrunn fra ti ulike land,* Rapporter 47/2009, Statistisk sentralbyrå.

http://www.ssb.no/emner/00/02/rapp_200947/

Vedlegg B: Egne analyser av LKI ved andre institusjoner:

Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) har gitt oss en oversikt over hvem som har bestilt data fra LKI 2005/2006 i perioden 2008-2011 for å gjøre egne analyser av filen. Listen er gjengitt under. Det har i alt vært 32 bestillinger, hvorav 20 er til forskningsinstitusjoner, 7 er til masteroppgaver og 5 til SPSS-oppgaver (kursoppgaver ved UiO). Dette gir selvsagt *ikke* en oversikt over forskning som har referert til *andres* primærbruk av LKI. De fleste prosjektene dekker flere tema, men om de kun skal tilordnes *ett* tema hver, er det 6 prosjekt som omhandler politisk deltakelse/fagforeningsgrad, 4 omhandler integrering og levekår generelt, 3 omhandler pengeoverføring/transnasjonalisme, 3 bolig/segregering, 3 arbeid og følgende tema har 2 eller 1 prosjekt hver: diskriminering, mediebruk, tilhørighet, nettverk/sosial kapital/norsk, statsborgerskap, helse og religion. Det vil si at det er forsket på svært mange av de tema LKI dekker, i tillegg til de analysene SSB selv står for.

Ifølge NSD er LKI 2005/2006 en av de undersøkelsene som de får flest bestillinger på, og bestillingshyppigheten for data herfra har vært jevn over perioden 2008-2011. Dette viser at LKI har analytisk relevans over en lang periode, siden den belyser noen sammenhenger som kan antas å være relativt stabile over tid. Ytterligere eksempler på dette fra det siste halvåret er to FAFO-rapporter som i hovedsak baserer seg på LKI-data (Elgvin og Grødem 2011, Grødem 2012).

Institusjon	Forespørsel mottatt	Prosjekttittel
Institutt for samfunnsforskning	19.02.2008	Integration of non-western immigrants: identifying policies that work
NIBR	23.04.2008	Variierer kjennetegn mellom dem som mener seg diskriminert i leiemarkedet og dem som ikke mener seg diskriminert
Institutt for samfunnsforskning	22.05.2008	Politikken som arena for integrasjon: politisk deltagelse og representasjon av innvandrere i Norge.
Statens institutt for forbruksforskning (SIFO)	19.09.2008	Innvandrere, forbruk av medier
Institutt for fredsforskning	27.10.2008	Pengeoverføringer fra innvandrere i Norge til deres opphavsland.
Institutt for fredsforskning	27.10.2008	Pengeoverføringer fra innvandrere i Norge til deres opphavsland.
Universitetet i Oslo	13.11.2008	MA-oppgave. Tilhørighet mellom innvandrere.
Universitetet i Oslo	18.11.2008	SPSS-oppgave. Politisk deltakelse blant etniske minoriteter
Likestillings- og diskrimineringsombudet	17.11.2008	Utsatthet for diskriminering og mulige konsekvenser
Universitetet i Oslo	18.12.2008	MA-oppgave. Intergenerasjonell klasse mobilitet hos etterkommere (barn av innvandrere), født 1965-1978.
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet	15.01.2009	Innvandrere og arbeid.
Universitetet i Oslo	10.02.2009	MA-oppgave. Fører integrering av ikke-vestlige innvandrere til økt samhørighet i Norge?
Universitetet i Oslo	16.03.2009	SPSS-oppgave. Levekår blant innvandrere i Norge.
NOVA	01.09.2009	SIP Vanskeligstilte boligsøkere
NTNU	01.09.2009	Ikke-vestlige innvandrerkvinnens sosiale nettverk
UNI Rokkansenteret	01.10.2009	Planlagt bok om sosial kapital i Norge.
NTNU	05.10.2009	Mangfold i arbeidslivet.
Universitetet i Oslo	07.10.2009	MA-oppgave. Kartlegge hvilke faktorer som påvirker om utenlandske arbeidstakere velger å delta i arbeidstakerorganisasjoner.
Universitetet i Oslo	12.10.2009	SPSS-oppgave. Forholdet mellom transnasjonalisme og integrasjonsprosessen i Norge hos ikke vestlige innvandrere.
Social Science Research Center	02.11.2009	Individual and contextual sources of immigrant wellbeing in Norway.
Universitetet i Oslo	12.05.2010	Norskopplæring for innvandrere

University of California Irvine	07.07.2010	Ethnic Candidates and Voters Matter for European Elections?
NOVA	16.07.2010	Boforhold for flyktninger og innvandrere.
NTNU	28.09.2010	Lønnsdannelse blant ikke-vestlige innvandrere i det norske arbeidslivet.
Universitetet i Bergen	05.10.2010	Health status of the migrant population in the United States and Norway
Universitetet i Oslo	14.10.2010	SPSS-oppgave. Kan andre variabler enn statsborgerskap (politisk rett) føre til valgdeltakelse (politisk deltakelse)?
NIBR	03.11.2010	Nordic welfare states and the dynamics and effect of ethnic residential segregation
FAFO	2011	Politisk deltakelse blant innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre
Indiana University	2011	MA-oppgave. Language proficiency among the immigrant population in Norway
Universitetet i Oslo	2011	MA-oppgave. I hvilken grad bidrar variabler for utdanning, familiestruktur og organisasjonsgrad til å forklare sysselsettingsnivået blant srilankere, somaliere og iranere i Norge
Universitetet i Oslo	2011	SPSS-oppgave. Bruk av kontantstøtte og religiøsitet blant innvandrere
Universitetet i Oslo	2011	MA-oppgave. Dobbelts statsborgerskap og integreringseffekter

Figurregister

Figur 6.1.	Andel med norsk som skjemaspråk etter botid	51
Figur 6.2.	Andel av utvalget i LKI 2005/2006 som svarte at deres norskferdigheter var gode/middels/dårlige, etter botid	52

Tabellregister

Tabell 1.1.	Faste analyserapporter om innvandrere	12
Tabell 2.1.	Antall og andel innvandrere i levekårsundersøkelsene	15
Tabell 2.2.	Kjennetegn for innvandrere i nettutvalgene	16
Tabell 3.1.	Svarprosent blant utvalgte grupper, av dem med uoppgitt utdanning i statistikken over befolkningens høyeste utdanning per oktober 2012.	22
Tabell 4.1.	Landgrupper intervjuet i levekårsundersøkelsene blant innvandrere i 1983, 1996 og 2005/2006	28
Tabell 4.2.	I hvilken grad dekkes tema i LKI 2005/2006 av utvalgsundersøkelser/registerdata?	32
Tabell 4.3.	I hvilken grad dekkes temaene tillit, holdninger og verdier av utvalgsundersøkelser/ registerdata?	33
Tabell 4.4.	Bosatte, etter innvandringskategori og landbakgrunn. 20 største land, etter antallet innvandrere. Land som var med i LKI 2005/2006 er uthevet.....	37
Tabell 4.5.	Innvandrere, etter botid. Utvalgte landgrupper. Antall og prosent. 1.1.2012	40

B

Returadresse:
Statistisk sentralbyrå
NO-2225 Kongsvinger

Statistisk sentralbyrå

64/2012

Hvordan få kunnskap om innvandereres levekår?

Avsender:
Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:
Kongens gate 6, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISBN 978-82-537-8491-5 (trykt)
ISBN 978-82-537-8492-2 (elektronisk)
ISSN 1891-5906

ISBN 978-82-537-8491-5

9 788253 784915

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway

Design: Siri Boquist